

Пројекат / Projekat

**ЉУДИ, ВРЕДНОСТИ И ДЕЛА КОЈА
НАС ПОВЕЗУЈУ**

**LJUDI, VREDNOSTI I DELA KOJA
NAS POVEZUJU**

Библиотека „Вук Караџић“ Пријеполје, 2025.год.
Biblioteka „Vuk Karadžić“ Prijepolje, 2025.god.

Пројекат / Projekat
ЉУДИ, ВРЕДНОСТИ И ДЕЛА КОЈА НАС ПОВЕЗУЈУ
LJUDI, VREDNOSTI I DELA KOJA NAS POVEZUJU

Издавач / Izdavač
Библиотека „Вук Карацић“ Пријепоље
Biblioteka “Vuk Karadžić” Prijepolje

За издавача / Za izdavača
Камала Кашић, в.д. директора
Kamala Kašić, v.d. direktora

Уредница / Urednica
Хадија Цигал Кријешторац
Nadija Džigal Kriještorac

Штампа / Štampa
Пријепоље / Prijepolje

Тираж / Tiraž: 100

januar - maj 2025.
јануар - мај 2025.

Biblioteka „Vuk Karadžić“ Prijepolje

Projekat „Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju“

Projekat se realizuje uz finansijsku podršku Kabineta ministra bez portfelja zaduženog za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost Vlade Republike Srbije

Библиотека „Вук Караџић“ Пријеполје

Пројекат „Људи, вредности и дела која нас повезују“

Пројекат се реализује уз финансијску подршку Кабинета министра без портфеља задуженог за помирење, регионалну сарадњу и друштвену стабилност Владе Републике Србије

Biblioteka
VUK KARADŽIĆ
Prijepolje

Библиотека
ВУК КАРАЏИЋ
Пријеполје

Uvodna riječ : Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju

*Učite iz prošlosti, ali živite za budućnost
akademik muftija Muamer Zukorlić*

Zbornik naučnih radova koji se nalazi pred vama rezultat je realizacije projekta „Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju“, čiji je cilj bio da se kroz interdisciplinarni pristup osvijetle historijske i geografske dimenzije tromeđe Sandžaka - prostora bogatog nasljeđem, slojevitim identitetima i trajnim međuljudskim vezama. Zbornik je rezultat višemjesečnog naučnog rada, terenskih istraživanja i stručne analize iz različitih oblasti društvenih i humanističkih nauka. Tromeđa Sandžaka, kao jedinstven prostor susreta različitih kulturnih, vjerskih i narodnih zajednica, zahtijeva poseban naučni pristup. Stručni radovi su fokusirani na tromeđu kao specifičan prostorni i kulturno-historijski fenomen.

U radovima sabranim u ovom zborniku autori su se bavili ključnim pitanjima iz oblasti historije, geografije, sociologije, i kulturne antropologije, tragajući za odgovorima koji prevazilaze granice u užem geografskom smislu i ulaze u samu suštinu zajedničkih vrijednosti koje oblikuju ovaj prostor. Radovi su plod istraživanja autora koji dolaze iz različitih sredina, a koje povezuje upravo naučna odgovornost prema prostoru i ljudima Sandžaka. Njihovi tekstovi svjedoče o potrebi da se tromeđa posmatra ne kao periferija, već kao prostor susreta, dijaloga i zajedničke historije. Kroz stručne radove u zborniku autori su nas upoznali i sa postankom, razvojem i djelatnošću njihovih baštinskih institucija, pružajući uvid u njihovu historiju, misiju i savremenu ulogu u očuvanju kulturnog nasljeđa.

Tromeđa, kao susretnište naroda, jezika i kultura, predstavlja bogat teren za interdisciplinarno istraživanje. Kroz analizu arhivskih izvora (deftera, sidžila, kanun-namama i vakufnamama, kao i neknjižne građe poput fotografija, razglednica, kartografija...), savremenih podataka i terenskih zapisa, autori ovog zbornika nude dublje razumijevanje prostora koji, iako periferalan u geografskom smislu, ima centralno mjesto u izučavanju regionalne dinamike Balkana.

Zahvaljujemo se svim učesnicima projekta, autorima radova koji su doprinijeli kvalitetu ovog izdanja, kao i institucijama koje su pružile podršku u realizaciji ovog izdanja. Posebnu zahvalnost dugujemo Kabinetu ministra za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost koji je omogućio da se ovaj zbornik stručnih radova iznjedri iz projekta “Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju” svesrdnom podrškom, kako finansijskom tako i institucionalnom.

Vjerujemo da će ovaj zbornik poslužiti kao vrijedan doprinos daljem proučavanju Sandžaka i kao most među ljudima i idejama koje nas povezuju.

v.d. direktora
Kamala Kašić, profesor engleskog jezika i književnosti

Hadija Džigal Kriještorac, 1960 -
hadijakrijestorac@gmail.com
Biblioteka „Vuk Karadžić“ Prijepolje

Prijepoljska biblioteka – skice za interkulturno lice u zajedničkom prostoru i vremenu

Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju

*“Putniče, u Prijepolje možeš doći kuda ti drago i kako ti drago.
Možeš doputovati iz Toronta preko Dubrovnika, iz Sarajeva
preko Romanije, iz Sjenice preko Kačeva.
Možeš stići uz mutnu vodu nekada zelenog Lima.
Danas se putuje brzo i lako”.*¹

Prijepolje

Opština Prijepolje nalazi se na tromedi Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, u jugozapadnom delu Srbije. Ovaj sandžački grad deo je srednjeg Polimlja, administrativno se danas nalazi u Zlatiborskom okrugu. Prvi pisani pomen Prijepolja nalaze se kod Gijom Adama 1332. godine, i u zapisu u analima Dubrovačke republike iz 1343. datiran 7. jula (odnedavno je 7. jul počeo da se slavi kao Dan opštine Prijepolje).

Naselje se razvilo kao tržnica na Dubrovačkom putu koji se pružao do istočnih delova Balkana, a imao je i poveznicu sa *Carigradskim drumom* (Stambolska džada) koji je jedna od najvažnijih prometnica Balkanskog poluotoka. Gradsko naselje formirano je na ušću Mileševke u Lim.

Brojni sakralni, istorijski i kulturni spomenici materijalne i nematerijalne kulture čine Prijepolje prepoznatljivim: Manastir Mileševa, 13 vek; freska Beli anđeo - Prvi satelitski prenos video signala 1962. godine između Evrope i Severne Amerike sadržao je sliku Belog anđela; Ibrahim pašina džamija 16. vek; Sahat kula 16. vek; Nekropola stećaka u Hrtima, 14/15. vek; svakako značajan spomenički fundus čine spomenici vezani za NOB i drugi spomenici. Prema popisu iz 2022. godine opština Prijepolje ima 32.200 stanovnika.

U Prijepolju rade tri institucije kulture, najstarija Biblioteka „Vuk Karadžić“;² Dom kulture – Dom revolucije, osnovan 1979., preteča mu je Radničkog univerziteta koji je nastao u prvim godinama posle Drugog svetskog rata, i Muzej u Prijepolju, osnovan 1990.

¹ Jovan Ljuštanović, *Prijepolje pod zvezdama* (Beograd: O. Cvijović, 1997), str. 7

² Vujica Bojović, *Vek biblioteke* (Prijepolje: Matična biblioteka „Vuk Karadžić“, 2005)

Prva osnovna škola, danas Osnovna škola „Vladimir Perić Valter“, osnovana 1830.; Prijepoljska gimnazija osnovana kao Niža realna gimnazija (1913.); Grupa naprednih građanskih političara i intelektualaca iz Sandžaka, održala je 4. januara 1932. godine osnivački sastanak za list „Sandžak“³. Ovo su prve novine u Sandžaku, začetak novinarstva u Sandžaku. Hroničari iz prijepoljskog kraja, pojavu lista su nazvali najsvetlijom tačkom u kulturnom životu Prijepolja i Sandžaka, presudnom pojavom za istoriju novinarstva.⁴ Zato je Prijepolje već od 1952. na tradiciji lista „Sandžak“ ponovo pokrenulo novine „Glas Polimlja“. Prijepoljski kraj, pored značajnih prirodnih, istorijskih, privrednih, kulturnih, sportskih i drugih vrednosti, poznat je i po mnogim istaknutim ljudskim resursima.

Biblioteka „Vuk Karadžić“ Prijepolje

Biblioteka „Vuk Karadžić“ je javna biblioteka, najstarija je ustanova iz oblasti kulture u Prijepolju. Nastala je iz biblioteka kulturnih društava koja su nastajala u prvoj deceniji 20. veka. Između dva svetska rata nazivi su bili Narodna knjižnica, Knjižnica i čitaonica. I u tim godinama kao i danas namenjena je najširoj javnosti.

Posle Drugog svetskog rata državni organi je ustanovljavaju - osnivaju pod nazivima Narodna knjižnica i čitaonica (1948), Gradska čitaonica Prijepolje (1949), Gradska narodna knjižnica i čitaonica „Vuk Karadžić“ (1953).

Opštinsko veće odredilo je 1961. godine Gradsku narodnu knjižnicu i čitaonicu „Vuk Karadžić“ za matičnu biblioteku za područje opštine Prijepolje. Zvanični naziv Matična biblioteka „Vuk Karadžić“ zadržao se sve do 2013. godine kada je on promenjen u Biblioteka „Vuk Karadžić“.

³ Glavni inicijatori pokretanja lista bili su Sreten Vukosavljević i Milivoje Žugić, koji je i vlasnik i glavni urednik lista za sve vreme njegovog izlaženja.

List je od samog početka koncipiran u duhu ondašnjih društveno-političkih, socijalno-ekonomskih i kulturno-prosvetnih prilika. A one su bile veoma komplikovane i teške: ekonomska nerazvijenost, nizak kulturno-obrazovni potencijal stanovništva, nedovoljno kvalitetno izgrađeni odnosi između dve konfesije. Svoje „namere“, list je formalno legitimisao i u svom impresumu – *list za kulturno i ekonomsko podizanje Sandžaka*. List „Sandžak“ je u veoma kratkom periodu doživeo veoma burnu istoriju, od zabrana izlaženja, napada na autore, kritika koncepcije, primedbe na naziv, finansijskog gušenja i sl. pa je, opstanka radi, bio prinuđen da menja ime. Pre svega, zabranjivan je zbog slobodoumnih i britkih reči i to dva puta: „*Sandžak*“ *izlazi u Prijepolju od 1. februara 1932. godine do 1. avgust 1934. godine; „Raška” izlazi u Prijepolju od 1. jula 1935. do 1. februara 1936. godine i „Novog Sandžaka”, izlazi u Prijepolju od 1. septembra 1937. do 1. januar 1938. godine*. Uvodnici i ostali podaci ukazuju da su ovo, samo različiti nazivi istog lista i osnivača koji su petnaestodnevno, ali zbog čestih zabrana neredovno i sa velikim pauzama izlazili u Prijepolju od 1. februara 1932. do 1. januara 1938. godine.

⁴ Hadija Džigal Kriještorac, *List „Sandžak“ („Raška“, „Novi Sandžak“ (1932-1938.)*, Kulturna memorija biblioteke (Prijepolje: Biblioteka „Vuk Karadžić“, 2024), str. 46

Prvog stalno zaposlenog radnika knjižnica je dobila 1954. godine kao i prvog stručnog bibliotečkog radnika (srednja bibliotečka – knjižničar). Biblioteka se razvijala ali nikada nije imala svoju zgradu, radila je na više lokacija. Ni danas nema svoju namensku zgradu, nalazi se u delu zgrade Doma kulture koji nije površinski dovoljan za njeno funkcionisanje.

Biblioteka danas

Kadar: 14 zaposlenih (9 visoka stručna sprema, 2 viša stručna sprema, 3 srednja stručna

sprema); **Fondovi:** Stanje fonda Biblioteke na kraju 2022. godine iznosi **141.000** (knjige,

periodika, sitna bibliotečka građa); **Automatizacija rada:** U decembru 2008. Biblioteka je

postala punopravna članica sistema COBISS. Celokupan fond je kataloški obrađen i

vidljiv u onajn katalogu COBISS na: <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr>

Korisnici: Prosečan broj članova Biblioteke svih odeljenja je oko **4500**. Biblioteka i sa fondom i sa brojem članova značajno nadmašuje propisane standarde. Usluge Biblioteke su uz simboličnu naknadu a Mobilna biblioteka potpuno besplatno pruža sve usluge građanima na terenu.

Odeljenja i ogranaci Biblioteke

Biblioteka danas⁵ funkcioniše kroz svoja odeljenja:

Odeljenje za odrasle, - naučno odeljenje, - odeljenje za decu, - zavičajno odeljenje, ogranak Čair, - ogranak Mesna biblioteka u Brodarevu.

Kako od 2003. poseduje mobilnu biblioteku MICC InfoBus, Biblioteka uspeva da opslužuje najveći broj stanovništva u selima i zaseocima. Ovo je zvanično prva savremena mobilna biblioteka u Srbiji,

⁵ Statut Biblioteke

Zavičajno odeljenje (Odeljenje zavičajnih, posebnih fondova i periodike sa čitaonicom) je za svaku biblioteku i prostor na kojem deluje posebna vrednost i obaveza. Posebna jer ovo odeljenje prikuplja, istražuje, stručno kataloški obrađuje, formira baze podataka i omogućava korišćenje zavičajne građe. Baštinska funkcija odeljenja posebno je važna. U zavičajnom fondu prijevoljske biblioteke nalazi se preko 4000 jedinica različite knjižne i neknjižne građe, periodike, rukopisa, retkih knjiga, audiovizuelne građe, fotografije, rukopisi, kartografska građa i dr. Fond čine i poseduje 3 legata, 1 ličnu biblioteku, 4 poklon zbirke.

Digitalnabiblioteka Prijevolje: <http://digital.biblioteka-prijevolje.rs/>, **oko 54000 digitalnih stranica zavičajne građe** digitalno dostupno : 96 knjiga, međuratna štampa „Sandžak“ 1932., lokalni list (novine) „Glas Polimlja/Polimlje“ br. 1/1952, pa sve do pojave lista u digitalnoj formi u novije vreme, baštinski primerci rukopisa, fotograđe, digitalizovane emisije Radio Polimlja (koji je ugašen), digitalna foto istorija amaterskog pozorišnog života Prijevolja i drugo.

Biblioteka „Vuk Karadžić“ u Prijevolju ima decenijsko iskustvo u različitim vidovima međubibliotečke i interkulture saradnje, a posebno je radila na implementaciji više međunarodnih projekata uz pomoć kojih je značajno unapredila svoje bibliotečke kapacitete.

INTERKULTURNI PROGRAMI BIBLIOTEKE

Jedan u nizu međunarodnih projekata na kojima je partnerski radila je „IPA“ **projekat prekogranične saradnje Srbije i Crne Gore "Evropa za kulturu, kultura za Evropu"**⁶ (realizovan u period 2016-2017.) Na širem planu, cilj projekta "Evropa za kulturu, kultura za Evropu" je bio da doprinese povećanju kvaliteta i obima kulturne saradnje pograničnih regija Srbije i Crne Gore (Limska dolina), povezujući kulturne institucije, poslenike kulture i umetnike. *Biblioteka "Vuk Karadžić" je sa partnerima iz lokalne sredine i partnerima iz Crne Gore, takvu interkulturnu aktivnost realizovala kroz: Art festival "Lim - vodeni žig polimskih gradova", "Limska pesnička regata"; "Limske pesničke luke", okupivši kulturne poslenike, institucije i umetnike iz desetak polimskih gradova.*

Projekat je pokazao da je svima jako potrebna saradnja, i institucijama i stvaraočima ovog prostora. Iz 7 opština, sa programima koje smo realizovali, imala je dodira svaka biblioteka, ponegde i muzej, likovna galerija, dom kulture, lokalne samouprave, škole... Iz opisanog je jasno koliko ljudi, književnih i drugih stvaralaca je prošlo kroz programe, objavljene su nove

⁶ Ravnopravno se koristi se u raznim dokumentima i kao: „Kultura za Evropu, Evropa za kulturu“

zajedničke knjige. Jednostavno realizacija ovih programskih aktivnosti je veoma oplemenila kulturni život građana. Obnovljene su davno pokidane veze stvaralaca i kulturnih institucija pograničnih opština. Mi verujemo da su ovim programima međunarodne saradnje postigli svoj strateški cilj: *Povezivanje ljudi i institucija kako bi zajedno doprineli razvoju međusobne saradnje, uz korišćenje kulturnih resursa i prednosti kao i prekogranične inicijative usmerene na razmenu ljudi i ideja sa ciljem poboljšanja saradnje stručne javnosti i civilnog društva*. I da naglasim, shvatili smo da je važno da sarađujemo, da imamo mnogo toga da jedni s drugima stvorimo i podelimo, tako smo, zajedničkim naporom, mi kulturne institucije, pre svega biblioteke (Plav, Berane, Bijelo Polje i Prijepolje) organizovale i realizovale Pesničku regatu.⁷

Značaj Međurepubličke zajednice za kulturno-prosvjetnu djelatnost (MRZ) za kulturno povezivanje tromede i šireg kulturnog prostora

Geografski, privredni i kulturni prostor Sandžaka kroz celu svoju istoriju, nosio se sa velikim teretom svakovrsnog siromaštva i zaostalosti. Zato je od izuzetnog značaja bio svaki, ma i najmanji korak u savladavanju takvog stanja. Među značajnijim događajima važnim za kulturni preporod sandžačkih opština, jeste osnivanje Međurepubličke zajednice za kulturno-prosvjetnu djelatnost sa sjedištem u Pljevljima.⁸

Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost Pljevlja formirana je kao izraz neposrednih kulturnih potreba članica tromede tadašnjih republika Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Do 1992. godine Međurepublička zajednica je imala 24 članice (opštine)-

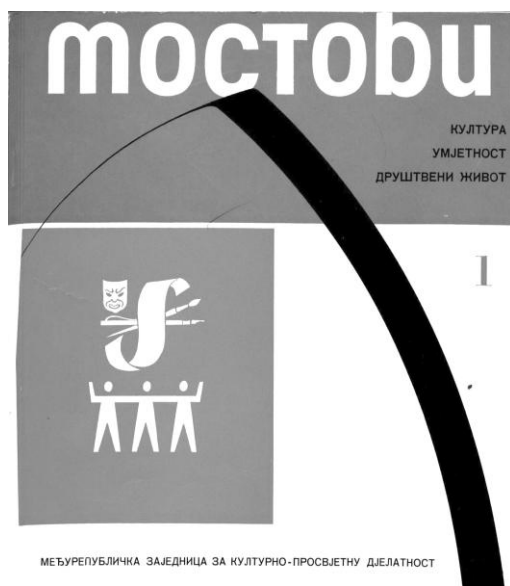
MRZ je od osnivanja postala moćna snaga ljudi sandžačkog prostora koji stvaraju u oblastima nauke, kulture i umetnosti. Osnivače je motivisala neposredna kulturna potreba stanovnika 23 opštine da sarađuju, razvijaju svoje kulturne sadržaje i što pre izađu iz kulturne zatvorenosti. MRZ je nastala u

⁷ Još nas ima pored LimaArt festival je počeo manifestacijom mladih “*Još nas ima pored Lima*”, koja se odvijala na otvorenom, na obali Lima. Manifestacija je bila posvećena mladima, i u njoj je učestvovala školska omladina: mladi likovni, pesnički, muzički i novinarski talenti. Rezultat okupljanja mladih sa obala Lima jeste Limom inspirisan opus likovnih radova koji je, opet na otvorenom, na obalama Lima bio postavljen i vrlo posećen od strane sugrađana.

⁸ Od 1962. godine pa do 1995./7. godine na ovom prostoru je delovala Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost, finansirale su je sve pogranične opštine iz tri republike; Ona je organizovala za sve oblasti kulture i umetnosti zajedničke programe; Omogućavala kontinuirane susrete, saradnju, razvoj pojedinaca i ustanova kulture i umetnosti kroz konfiguraciju umreženih ustanova kulture, manifestacija, umetnika; Omogućavala međunarodnu saradnju razmenom programa; Objavljivala je knjige i kulturni časopis “Mostovi” - dostupni na: <http://digital.biblioteka-prijepolje.com/items/browse?collection=4>; Programe MRZ odlikovali su multikulturalnost i visoki estetski kvaliteti; Raspadom Jugoslavije došlo je do velike praznine u saradnji o kakvoj smo govorili da je postojala.

težnji da se objedine oskudne akcije, sredstva i kadar, značajan stvaralački potencijal.

U prvom broju časopisa „Mostovi“ Ćamil Sijarić je napisao: *“Tačna je i za svako priznanje činjenica: da danas u radu Međurepubličke zajednice za kulturno-prosvjetnu djelatnost sa sjedištem u Pljevljima učestvuje u raznim vidovima vrlo veliki broj kulturnih, prosvjetnih, umjetničkih i drugih radnika, postižući – najprije na području Zajednice, a zatim i izvan nje, upravo one rezultate koji bi se, bilo kojim drugim putem, teško mogli ostvariti.*

Korice časopisa “Mostovi”, god. 1, br. 1 (1969)

*Može se odmah reći: da je sjeme, koje ova Zajednica, sije već punih šest godina u dvadeset naši opština, palo na izvanredno blagorodan teren i dalo – već od prvih brazda vrlo bogat rod i plod. I ako bi se postavilo pitanje: otkud tolika želja i žeđ ljudi sa područja ovih opština za kulturnim, umjetničkim i uopšte duhovnim tekovinama, odgovor bi bio: to dolazi otud – što je čovjek sa ovih područja, negdje manje a negdje više, vijekovima bio lišen mogućnosti ne samo da stvara duhovna dobra, nego i da ih koristi, jer to je – ako na Sandžak mislimo, bio jedan zatureni kraj svijeta, nad kojim je, kako je to već rečeno, stajao „Nevidbog... Pokretanje jednog glasila, u kome bi se to ogledalo, Međurepublička zajednica još od ranije uočavala je kao neminovnu potrebu, koju – danas, kroz „Mostove“.*⁹

Za našu Biblioteku vezuje se veliki broj manifestacija koje su zajedno realizovale članice Tromede, no posebno smo ističemo književnu-naučnu

⁹ MOSTOVI : kultura, umjetnost, društveni život (Pljevlja : Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost, 1969.)

manifestaciju **Slovo sa Lima** čiji smo bili domaćini od 1993. do 2005. godine). Manifestacija je okupljala najznačajnije književne stvaraoce iz limske doline i sa prostora Tromeđe.

Ismet Rebronja: Lim, princ na dvoru vode : „Ovde smo na Limu, a Lim je magični magnet koji privlači pticu i zadržava čoveka, a oboje i brani i hrani. Lim od pamтивека razvija klicu i otvara cvet na putu niz beli svet. Lim je naš začetak i početak, naša zapevka i popevka, naša stanka i uspavanka, devojčka bedra i majčina nedra, naš ruj i rumen, i naš grumen.

Na Limu smo naučili kako se hodi i po žici i po gredi, šta valja reći Sijermi, a šta Sredi, šta gostu, šta na mostu. Na Limu smo saznali: da nije čovek svako ko gaće nosi, čime se svitac ponosi, ako dobro bacimo niz Lim – dobro će se nama vratiti uz Lim.

Na Limu smo pisali kamenom po kamenu, klinom po kori breze, gradili kuće, dveri i drvene reze, gledali s kote, gradili spomenike kao zamenu za živote, pisali kredom i mastilom, pitali čak i za Inge Barč i kojim Galčinjski piše stilom.

Na Limu smo sejali i žnjeli žita, za retke goste kupovali česta sita. I kad ništa ne rodi brali smo rosu, gradili zdele od drveta i tikvine kore, ustajali rano da vidimo zanju li petlovi koliko je do zore. I ne volimo mi Lim samo zbog toga, što melje žito i sukno valja, što pere vunu i grudi pralja, što kraj njega srna solilo liže blizu devojke koja bi dragom na slamku da sve jagode naniže, što je Lim princ na dvoru vode, vodi siže, mi Lim volimo što je naš“.¹⁰ (odlomak)

Okrugli sto zavičajnih odeljenja u Prijepolju, platforma za regionalnu saradnju, povezivanje i razmenu baštinskih resursa

Od 2014. Biblioteka “Vuk Karadžić” u Prijepolju organizator je godišnjeg stručnog skupa - Okrugli sto zavičajnih odeljenja biblioteka Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine.

¹⁰ Na Slovo sa Lima (2002.) u organizaciji Biblioteke i MRZ, I. Rebronja je govorio svoju poslanicu.

Cilj za pokretanja stručnog skupa zavičajnih odeljenja bio je i jeste i dalje: da se poveća vidljivost zavičajnih fondova i da se kontinuirano afirmišu; da se pospeše istraživačke aktivnosti bibliotekara zavičajnih odeljenja i druge stručne javnosti, i svakako, da se kroz stručne skupove povezuju i sarađuju bibliotekari zavičajnih odeljenja u regiji, da razmenjuju iskustva, uče jedni od drugih i posebno je važno, da na stručan način predstavljaju svoje bibliotečke zavičajne resurse. Za deset godina na skupu je učestvovalo preko sto biblioteka i preko 150 bibliotekara. Na stručnom skupu učešće su mogli da uzmu i muzeji i arhivi sa zavičajnim temama.

Kao pokretač i organizator stručnog skupa – Okrugli sto zavičajnih odeljenja, , procenili smo da još veći stručni efekat postizemo ukoliko se štampaju radovi sa skupa. Tako od 2022., ustanovili smo novi format stručnog skupa koji podrazumevati objavljivanje pisanih radova u Zborniku Okruglog stola zavičajnih odeljenja. Ove 2025. Održaće se 11. po redu stručni skup i očekujemo kolege iz regiona

Možda bi nove generacije trebale da rade na maksimi *Tromeđa bez međa*, kako je bilo geslo MRZ aktivnosti. Do tada, mi svi možemo i malim koracima, malim projektima i velikom željom za saradnjom radi poslove poput projekta „Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju“ . A ovaj projekat je pokazao da itekako imamo jako mnogo zajedničkog u najpozitivnijem smislu.

Izvori:

1. Džigal Kriještorac, Hadija, Kulturna memorija biblioteke, Prijepolje: Biblioteka „Vuk Karadžić“
2. <https://biblioteka-prijepolje.rs/>
3. <https://prijepolje.digitalnams.com/>
4. Arhiva Biblioteke

Biobibliografski podaci autorice

Hadija Džigal Kriještorac, rođena 1960. godine u Trijebinama (Sjenica). U Sjenici završila gimnaziju, na Filozofskom fakultetu u Sarajevu diplomirala 1983. godine na Katedri za opštu i komparativnu književnost i bibliotekarstvo i stekla zvanje dipl. komparativist i dipl. bibliotekar. Od 1984. godine radi u bibliotekarstvu (Sjenica, Prijepolje), kao bibliotekar i upravnik. Zvanje bibliotekar savetnik dobila je 2007. godine.

U toku profesionalnog rada pratila je teorijske i praktične inovacije i moderne tendencije u struci te je tako stekla međunarodne i nacionalne certifikate (Internet Connectivity, Digital Content Development, Škola B+, Biblioteke u WEB i elektronskom okruženju, Modeli korišćenja digitalizovanih formi u radu javnih biblioteka, Biblioteka kao E-tačka itd.). Autor je više radova iz bibliotekarstva, esejistike i književne istorije, učesnik je regionalnih i međunarodnih skupova, a kao projektni menadžer realizovala je više projekata iz savremenih bibliotečkih servisa: Mobilni informacioni i komunikacioni centar InfoBus, 2003 (prva savremena mobilna biblioteka u Srbiji); Digitalna biblioteka Prijepolje (IPA fondovi Evropske komisije), utemeljila 2014. godine stručnu konferenciju sa međunarodnim učešćem Okrugli sto zavičajnih odeljenja, itd.

Bibliografija:

1. Džigal Kriještorac, H. (1994). Inkunabule Mileševske štamparije, kraj i početak rukopisne knjige u dolini Lima. „Mostovi,, br. 133/134. Pljevlja: Međurepublička zajednica za kulturno prosvjetnu djelatnost.
2. Džigal Kriještorac, H. (1997). Bajka bez kraja o devojaštvu u polutama i pripovesti „Djevojka,, Ćamila Sijarića. „Zbornik Sjenice,, br. 8. Sjenica: Samoupravna interesna zajednica kulture.
3. Džigal Kriještorac, H. (1997). Žena u lirici Ćamila Sijarića. „Mostovi,, br. 144/145. Pljevlja: Međurepublička zajednica za kulturno prosvjetnu djelatnost.
4. Džigal Kriještorac, H. (1999). Bibliografija književnog opusa Huseina Bašića. „Zbornik Sjenice,, br. 9/10. Sjenica: Samoupravna interesna zajednica kulture.
5. Džigal Kriještorac, H. (1999). U traganju za izgubljenim putem. Putopisi Ćamila Sijarića. „Odzivi,, br. 110/111. Bijelo Polje, Centar za kulturu.
6. Džigal Kriještorac, H. (2000). Osmeh Malog princa u biblioteci. Fantastika i deca. *Detinjstvo: časopis o književnosti za decu*, br. 12. Novi Sad: Zmajeve dečje igre. E-izvor: <http://zmajevedecjeigre.org.rs/>
7. Džigal Kriještorac, H. (2004). Mobilni informacioni i komunikacioni centar InfoBus. „Glasnik narodne biblioteke Srbije,, br.1. Beograd: Narodna biblioteka Srbije.
8. Džigal Kriještorac, H. (2004). Deca, najodaniji članovi javnih biblioteka. Jesu li biblioteke odane deci? „Beleznica,, list Narodne biblioteke Bor. god. VI, br.11. Bor: Narodna biblioteka Bor.
9. Džigal Kriještorac, H. (2004). Možda i uspemo. Kulturom protiv nasilja. „Polimlje,, Bilten projekta Prevencija i zaštita dece od zlostavljanja u opštini Prijepolje, Br. 2. Prijepolje: Polimlje.
10. Džigal Kriještorac, H. (2005). Savremeni izazovi pred narodnim bibliotekama. Mobilni bibliotečkoinformacioni centri, standard za biblioteke

ili obaveza biblioteka prema građanima na prostoru svog delovanja. „Javne biblioteke“, *Časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva. God. I, br. 1.* Ub: Narodna biblioteka Ub.

11. Džigal Kriještorac, H. (2006). Mobilni informacioni i komunikacioni centar InfoBus i međunarodna saradnja. Biblioteke Danske. Savetovanje bibliotekara Srbije, Zlatibor. Ljig: Intrnet klub Ljig.
12. Džigal Kriještorac, H. (2006). Podizanje nivoa svesti i obrazovanje građana ruralnih naselja za ljudska prava. *Uređivanje kolekcije od 8 štampanih svezaka sa lokalnim i međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i urednik radio emisije od 6 serijala sa istom temom.* Prijepolje: Biblioteka "Vuk Karadžić".
13. Džigal Kriještorac, H. (2003/2006). Jedan radni dan Mobilnog informacionog i komunikacionog centra InfoBus. *Dokumentarni film u trajanju od 19 min. Film prati aktivnosti InfoBusa u periodu 2003/2006.* Prijepolje: Biblioteka "Vuk Karadžić".
14. Džigal Kriještorac, H. (2013). Treća dimenzija, ili Bili nekad Mi. *Štampana recenzija za roman Mumina Kučevića: "Treća dimenzija".* Dom kulture, Prijepolje.
15. Džigal Kriještorac, H. (2014). Antroponomastičke priče o ljudima. *Recenzija za knjigu: Arif Rovčanin "Nadimci nezaborava moga kraja".* Prijepolje: Dom kulture.
16. Džigal Kriještorac, H. (2014). Informaciono i medijsko opismenjavanje ruralnog stanovništva na primeru MICC "InfoBus" u opštini Prijepolje. izlaganje na 12. *Medijska i informaciona pismenost u društvu znanja i biblioteke : zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije.* Međunarodna naučna konferencija Medijska i informaciona pismenost u društvu znanja i biblioteke. Beograd: Bibliotekarsko društvo Srbije.
17. Džigal Kriještorac, H. (2015). List "Sandžak" ("Raška", "Novi Sandžak") (1932-1938). Kolekcije periodike u srpskim bibliotekama : zbornik radova . Beograd: Zajednica biblioteka.
18. Džigal Kriještorac, H. (2016).(2021) Vladislav Veselinović Tmuša: međuratni pisac dramskih komada. *Korak biblioteke [Elektronski izvor] : časopis za kulturu i bibliotečko-informacionu delatnost. - ISSN 2466-524X , br. 1, 2016.; Štampano izd. 2021. = ISSN 2787-317X; e- izd. na: <https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/2016/11/19/hadija-dzigal-krijestorac-vladislav-veselinovic-tmusa/>.* Užice: Narodna biblioteka.
19. Džigal Kriještorac, H. (2016). Dečji list Raška. Detinjstvo: časopis o književnosti za decu, god. 42, br. 3). Novi Sad: Zmajeve dečje igre.
e-izvor: <http://zmajevdecjeigre.org.rs>
20. Džigal Kriještorac, Hadija (2018)(2021). Prijepoljka Munevera Hadžišehović doktor fizičke hemije. *Korak biblioteke [Elektronski izvor] : časopis za kulturu i bibliotečko-informacionu delatnost. - ISSN 2466-524X , br. 3, 2018.; Štampano izd. 2021.; e - izd. na:*

- <https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/wp-content/uploads/2021/01/3.-Prijepljka-Munevera.pdf> . Užice: Narodna biblioteka
21. Džigal Kriještorac, H. (2018)(2021). Digitalna biblioteka Prijepolje. *Korak biblioteke [Elektronski izvor] : časopis za kulturu i bibliotečko-informacionu delatnost*. - ISSN 2466-524X, br. 1, 2018.; Štampano izd. = ISSN 2787-317X; e - izd. na: [https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/2018/11/14/hadija-dzigal-krijestorac-digitalna-biblioteka-prijepolje/Užice: Narodna biblioteka](https://korakbiblioteke.biblioteka-uzice.rs/2018/11/14/hadija-dzigal-krijestorac-digitalna-biblioteka-prijepolje/Užice:Narodna%20biblioteka).
 22. Džigal Kriještorac, H. (2019). Realni i virtuelni prostor prijepoljske biblioteke u službi slobodnog pristupa znanju, informacijama i lokalnoj/regionalnoj kulturnoj baštini = Real and virtual space of Prijepolje Library in service of free access to knowledge, information and local/regional cultural heritage. *Međunarodna konferencija Evropske smjernice za saradnju biblioteka, arhiva i muzeja : BAM [Elektronski izvor] = European guidelines for cooperation for cooperation between local cultural institutions - libraries, archives and museums*. - ISSN 2303-520X (#br. #10, 2019, 77-91 str.). Sarajevo: BAM. E – izd. <http://www.bam.ba/index.php/bs/bam-publikacije/zbornici-radova>
 23. Džigal Kriještorac, H (2019). Biblioteka "Vuk Karadžić" Prijepolje u projektima interkulturene prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora. *Međunarodna saradnja biblioteka : zbornik radova stručnog skupa sa međunarodnim učešćem Međunarodna saradnja biblioteka, Kraljevo, 3. i 4. oktobar 2019*. Kraljevo: Narodna biblioteka "Srefan Prvovenčani". **E-izvor:** <http://kv-biblio.org.rs/wp-content/uploads/2020/02/16-Hadija-Dzigal-Krijestorac.pdf>
 24. Džigal Kriještorac, H (2020) "Čair" - specijalni ogranak biblioteke "Vuk Karadžić" Prijepolje. *Male biblioteke u velikom dijalogu za promene : zbornik radova XVI međunarodne konferencije BDS, Beograd, 12-13. decembar 2019*. Beograd: Bibliotekarsko društvo Srbije.
 25. Džigal Kriještorac, H. (2020). Kultura življenja u kućama orijentalno-balkanskog tipa u Prijepolju. *Kultura življenja u kućama orijentalno-balkanskog tipa u Prijepolju*. Prijepolje: Udruženje za nauku kulturu i umjetnost Bošnjaka "Divanhana"; Muzej u Prijepolju.
 26. Džigal Kriještorac, H. (2022). Legat arhitekta Olivera M. Minića u Biblioteci „Vuk Karadžić“ Prijepolje. *Zbornik radova: Konferencija Milan Minić, arhitekta i slikar, trag u vremenu (2022 ; Prijepolje)*. str. 188-207). Beograd : Savez inženjera i tehničara Srbije ; Prijepolje : Udruženje inženjera Polimlja.
 27. Ljuštanović, J. (2022). "Sahat kule naših srca – zavičajne teme" . Priredile Ljiljana Pešikan Ljuštanović i Hadija Džigal Kriještorac. Prijepolje: Biblioteka "Vuk Karadžić".
 28. Džigal Kriještorac, H. (2023.). Poezija Vladislava Veselinovića Tmuše – rukopisni fond. Okrugli sto zavičajnih odeljenja, Rukopisna građa u

zavičajnim fondovima : od autografa do tiposkripta : zbornik radova, 8/2023. (Okrugli sto zavičajnih odeljenja, 2022.), 61-75. Prijepolje: biblioteka „Vuk Karadžić“

29. Džigal Kriještorac, H. (2023). Zavičajno odeljenje i zavičajni fond Biblioteke „Vuk Karadžić“ Prijepolje – od začetaka do danas. *Portret zavičajnog odeljenja moje biblioteke : od začetaka do danas : zbornik radova 9/2023. (Okrugli sto zavičajnih odeljenja 2023), str. 59-79.* Prijepolje: biblioteka „Vuk Karadžić“
30. Džigal Kriještorac, H. (2023): Digitalna biblioteka Prijepolje. Kolekcije. II Internacionalna konferencija bibliotekara. Narodna biblioteka Mostar, 19.-21.10.2023.

Некњижна грађа о Полимљу у фонду Народне библиотеке Србије

Људи, вредности и дела која нас повезују

Сажетак

У раду је представљена некњижна грађа о Полимљу у фондовима Народне библиотеке Србије (НБС). Циљ рада је да се допринесе истраживању и откривању завичајне грађе о градовима на Лиму. Обухваћени су градови Плав, Андријевица, Беране/Иванград, Бијело Поље, Пријеполје и Прибој. У оквиру некњижне грађе представљене су разгледнице, фотографије, плакати и картографска грађа. Посебна пажња посвећена је старијој и реткој грађи која није шире доступна у библиотекама у Србији као и грађи која се налази у Дигиталној Народној библиотеци Србије. Као извор за истраживање послужио је електронски каталог НБС.

Кључне речи: Полимље, Народна библиотека Србије, некњижна грађа, завичајне збирке

Увод

Народна библиотека Србије централна је депозитна и матична библиотека у Србији и једна од централних установа заштите која баштини скоро двовековну традицију европског и српског библиотекарства. Има изузетно важну улогу у очувању и промоцији националне писане културне баштине, али и у развоју савремених библиотечких услуга. Као национална библиотека, НБС је одговорна за прикупљање и каталогизацију свих публикација које излазе на територији Србије, што укључује књиге, часописе, електронске изворе, али и специфичну грађу као што су карте, разгледнице, фотографије и други облици некњижне грађе. Поред актуелне грађе набавља се и старија грађа која недостаје у фондовима НБС како би збирка обавезног примерка била што комплетнија. Богати фондови Народне библиотеке Србије веома су драгоцени и представљају праву ризницу за истраживаче.

Поред писаног културног наслеђа објављеног на територији Србије, за фондове НБС набављају се и публикације које спадају у такозвану *сербику*. То је збирка публикација објављених изван Србије, а које се

односе на Србе и Србију по националном, територијалном и језичком принципу.

Полимље је историјско-географски регион смештен у југозападном делу Србије, на граници између Србије и Црне Горе. Географски, Полимље обухвата делове општина Плав, Андријевица, Беране, Бијело Поље, Пријеполје, Прибој и Рудо. Ово подручје је познато по богатој историји, традицији и специфичној културној баштини. Регион Полимља одувек је био спона између различитих култура, што га чини важним за проучавање историје Балкана.

Полимље је специфично по томе што је кроз историју било под различитим утицајима, што је обликовало његову културну слику. С обзиром на своју геополитичку и културну важност, Полимље је предмет бројних истраживања, како у историјским, тако и у етнолошким и географским оквирима.

Некњижна грађа о Полимљу у фондовима Народне библиотеке Србије

У електронском каталогу НБС налазе се 142 јединице некњижне грађе о региону Полимља¹¹. Заступљени су следећи градови на Лиму: Плав, Андријевица, Беране, Бијело Поље, Пријеполје и Прибој. Података о постојању некњижне грађе о Рудом нема. У даљем тексту навешћемо некњижну грађу за сваки град појединачно, како би истраживање пружило што прегледније резултате.

Плав – Збирку некњижне грађе о Плаву чини 11 јединица библиотечке грађе: 5 разгледница, 3 карте и 3 фотографије. Најстарија јединица некњижне грађе је карта *Моренски амфитеатар код Плава* Јована Цвијића из 1913. године. Остале две карте су *Карта ЈНА: Плав* / Географски институт ЈНА (1965) и *Проклетије: планинарење и бициклизам / текст и фотографије Јован Ераковић, Павле Бандовић* која није датирана.

На разгледницама преовладавају мотиви града (улице, панорама града, река и сл.) и Плавско језеро.

Фотографије су саставни део албума *Путевима Косова и северне Црне Горе* који према датирању потиче из двадесетих година 20. века, а, поред осталих, садржи и фотографије: *Изглед на Плавско језеро, Изглед на село Мурино и пут за Плав, Изглед на село Мурино и почетак пута за Плав.*

¹¹ <https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/search/expert?db=nbs> (прегледано 10. 03. 2025.)

Андријевица – Збирку некњижне грађе о Андријевици чини 26 јединица библиотечке грађе, и то: 18 разгледница, 5 фотографија и 3 географске карте. Најстарија је аустријска војна карта из 1904. године *Spezialkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie: Andrijevic. zone 35, col. XXI.* - 2. Aus. - Wien: k. u k. Militärgeographisches Institut, 1904. Ту је још једна војна карта из 1914. године: *Spezialkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie: Andrijevic. Zone 35, kol. XXI.* - Wien : K. u k. Militärgeographisches Institut, 1914. Трећа је *Карта ЈНА: Андријевица* (1965).

На разгледницама које потичу из различитих периода 20. века преовладавају мотиви града, хотел Комови, спомен-парк, различити делови града.

Посебно су занимљиве фотографије са мотивима Андријевице. Три су црно-беле, а претпоставка је да су објављене тридесетих година 20. века, једна фотографија је саставни део албума *Путовање по Југославији* где се налази и Андријевица из тридесетих година 20. века, а на једној је фотографисана једна улица у граду.

Беране/Иванград – Збирку некњижне грађе чини 14 библиотечких јединица: 10 разгледница, 3 јединице картографске грађе и 1 фотографија.

Најстарије издање је војна карта из 1908. године (*Spezialkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie: Berane. Zone 34, col. XXII.* - Wien: K. u k. Militärgeographisches Institut, 1908.). И остале две карте су војне и то *Генералштабна карта Краљевине Србије и суседних земаља: Г 6, Беране, Бијело Поље* / Географско одељење Главног генералштаба, [1910-1916], и *Генералштабна карта: Беране* / Географско одељење Главног генералштаба издата у Солуну вероватно 1917. године.

Разгледнице потичу из различитих периода 20. века, а на њима преовладавају мотиви града и околине.

Занимљива је фотографија *Прва скупштина отоманских Срба у Скопљу на Срећење 1909.* године на којој су знамените личности тога доба, а међу њима и Ристо Поповић из Берана.

Бијело Поље – Збирку некњижне грађе о Бијелом Пољу чине 24 јединица и то 17 разгледница, 5 фотографија и 2 карте. Најстарија јединица је и у овом случају *Spezialkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie: Bijelo Polje. Zone 33, col. XXI.* - Wien : K. u k. Militärgeographisches Institut, 1908. Друга је *Генералштабна карта Краљевине Србије и суседних земаља: Г 6, Беране, Бијело Поље.* – Београд: Географско одељење Главног генералштаба, [1910-1916].

На разгледницама преовладавају мотиви града, а на фотографијама које нису датиране налазе се Црква Св. Николе и Црква Св. Петра у Бијелом Пољу.

Пријепоље – Збирку некњижне грађе о Пријепољу у фондовима НБС чини: 29 разгледница, 7 јединица картографске грађе, један плакат и једна фотографија (укупно 38 јединица). Најстарија јединица некњижне грађе је црно-бела фотографија *Прва скупштина отоманских Срба у Скопљу на Сретење 1909.* године која је издата у Скопљу 1909. године. На слици се налазе бројне знамените личности тога доба, а међу њима и оне које су биле пореклом из Полимља као што су Димитрије Зиндовић и Сретен Вукосављевић.

У збирци разгледница преовладавају различити мотиви као што су панорама града Пријепоља, Манастир Милешева, различите фреске и мотиви из Милешеве, римокатоличка црква, панорама са мостом на Лиму, споменик палих бораца, мотел и сл. Доминирају религиозни мотиви у вези са манастиром Милешева (Свети Сава – фреска из Манастира Милешеве, Српски краљ Владислав и сл).

Картографску збирку чини 7 географских карата, као што су: *Карта ЈНА: Пријепоље* коју је издао Географски институт ЈНА 1965. године, *Карта општине Пријепоље* из 1974. годину коју је издала Геокарта, *Геолошка карта Србије 1:50.000: Пријепоље. 2* / приредили Радовановић Златко ... [и др.] из 2004. године, *Геолошка карта Републике Србије: Пријепоље* / Мирослав Мијатовић из 2015. године, *Република Србија: топографска карта 1:25 000, Пријепоље* / Војногеографски институт. NK34-1/6-3-4 из 2021. године, *Prijepolje pod lupom: plan grada* / urednik Svetlana Slović из 2009. године и *Туристичка карта општине Пријепоље* која је новијег датума али није датирана.

У фонду НБС налази се и један плакат: *Џамије: Нова Варош, Нови Пазар, Прибој, Пријепоље, Сјеница, Тутин* који садржи 96 колор фотографија џамија, а међу њима су и џамије у градовима у Полимљу.

Прибој – Збирку некњижне грађе о Прибоју чине 24 разгледнице, 1 плакат, 2 фотографије и 2 карте (укупно 29). Једна фотографија налази се у албуму *Фотографски снимци из околине Лесковца и Врања* који садржи 50 фотографија који је издало Географско одељење Главног генералштаба, 1879. године.

На једној од фотографија у Албуму налази се *Теснац код Прибоја*. Иначе, овај албум је најстарије издање некњижне грађе које се односи на Прибој и могуће га је претраживати преко дигиталне НБС. На другој фотографији је мотив Прибојске бање.

Што се тиче разгледница, најстарија је црно бела разгледница *Официри на коњима у Прибоју* из 1914. са мотивима Првог светског рата, која је такође доступна у дигиталној Народној библиотеци Србије. Затим следи *Манастир Милешево код Прибоја на Лиму* из 1932. године (датирано). Од осталих мотива појављују се Манастир Милешева, Прибојска бања, Прибој на Лиму, Прибој – мост на Лиму, ново насеље,

пашњаци на Крњачи, поглед с моста, спомен-костурница палим ратницима, железнички мост на ушћу Лима у Дрину оборен од Аустријанаца 1914. године.

Посебно су занимљиве две јединице картографске грађе о Прибоју. У питању су две војне карте издате у Војно-географском институту у Бечу за време Аустроугарске монархије 1888. и 1915. године. То су: *Spezialkarte der österreichisch-ungarischen Monarchie, Priboj. zone 31, kol. XXI.* - K. und k. Militärgeographisches Institut (Wien), 1888. и *Spezialkarte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie, Priboj. zone 31, kol. XXI.* - Ritter, L. ; Kluczyński, L. R. ; Tuschell, O. - 3. Aufl. - Wien : K. u k. Militärgeographisches Institut. General - Depot., 1915.

Што се плаката тиче, реч је о плакату који је наведен у некњижној грађи за Пријепоље, пошто је на њему заступљено више мотива.

Закључак

У раду је представљена некњижна грађа о Полимљу у фондовима Народне библиотеке Србије, која обухвата разгледнице, фотографије, картографску грађу и плакате који су значајни за културу и историју овог региона. Истраживање је показало да некњижна грађа о овом простору у НБС није обимна, иако је Полимље географски и историјски значајан регион, али представља важан извор за истраживање и документовање локалне историје и културе, што доприноси бољем разумевању историјског, културног и географског контекста овог подручја.

С обзиром на ограничену доступност некњижне грађе о овом региону у другим институцијама, фондови Народне библиотеке Србије имају посебну вредност и могу значајно допринети даљем истраживању и очувању културне баштине Полимља.

Извори

<https://plus.cobiss.net/cobiss/sr/sr/bib/search/expert?db=nbs>

<https://digitalna.nb.rs/>

Биобиблиографски подаци ауторике

Добрила Бегенишић, дипломирани германиста, доктор филолошких наука, библиотекар саветник. Запослена у Народној библиотеци Србије од 1996. године, од 2017. на месту начелника Одељења за матичне послове, образовање, истраживање и развој библиотечко информационог система. Ауторка је великог броја стручних и научних радова, учесник научних и стручних конференција у земљи и

иностранству. Бави се развојем мреже библиотека и успостављањем јединственог библиотечко-информационог система, едукацијом библиотекара, попуњавањем библиотечких колекција, стандардизацијом библиотечке терминологије и њеним систематизовањем.

Добитник је награда „Марија Илић Агапова“ и „Стојан Новаковић“.

Посебне области интересовања: библиотекаство и информационе науке, филологија (граматика, лексикографија, теорија превођења, социоллингвистика), терминологија: члан Комисије за стандардизацију терминологије КС А 037 при Институту за стандардизацију Србије од 2007. године континуирано образовање и усавршавање.

Говор немачки, руски и енглески језик.

Извод из библиографије

Речник библиотекарства и информационих наука [Електронски извор] : српски, енглески, немачки / Љиљана Ковачевић, Добрила Бегенишић, Весна Ињац-Малбаша, Београд: Народна библиотека Србије, 2014, ISBN 978-86-7035-330-5 (dostupan na sajtu <http://rbi.nb.rs>)

Бегенишић, Добрила: Домети стручне лексикографије немачког и српског језика / Добрила Бегенишић. - 1. изд. - Београд : Мирослав, 2016 (Београд : Скрипта интернационал). - 272 стр. : илустр. ; 25 цм. - (Библиотека Научна монографија / [Мирослав])

Бегенишић, Добрила: Библиотечка грађа као део културног наслеђа Срба у иностранству. У: Културе у дијалогу: Културна дипломатија и библиотеке, књ. 3: Међународна научна конференција, Београд, 28 – 30. септембар 2012, стр. 223-233, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2013.

Бегенишић, Добрила: Издавачка продукција СПЦ у иностранству као део српске културне баштине. У: Књига и реч – храна духа: зборник радова са стручног скупа одржаног у манастиру Велика Ремета 11. јуна 2013. године, Ириг: Српска читаоница; Велика Ремета: Манастир Велика Ремета, 2013, стр. 23-29.

Serbische Bibliotheken als kulturelle Zentren// Auf dem Weg zu einem neuen Selbstverständnis: Bibliotheken als kulturelle und soziale Zentren / 42. ABDOS-Tagung, Minsk, 28. bis 30. August 2013. – Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin, 2014. ISBN 978-3-88053–202–1. – str. 79–85.

Бегенишић, Добрила: Библиотеке и скривени корисници. У: Библиотекарство Српске: часопис из области библиотекарства и библиотечко-информационе дјелатности, Год. V, бр. 5 (2014), стр. 12-21. ISSN 1840-4030.

Бегенишић, Добрила: Стандардизација библиотечке терминологије уз примену нових технологија. У: Србија између истока и запада: Међународна научна конференција, Београд, 27 – 29. септембар 2013, књ.

4, Језици Балкана у компаративном и интердисциплинарном контексту, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2014, стр. 243-256.

Značaj poklona i legata u popunjavanju bibliotečkih fondova sa posebnim osvrtom na crkvene i manastirske biblioteke / Dobrila Begenišić. - Bibliografija: str. 96.
U: Manastiri i biblioteke čuvari kulturne baštine / [urednik Vesna Petrović]. - Irig : Srpska čitaonica ; Velika Remeta : Manastir Velika Remeta, 2017. - ISBN 978-86-89117-13-4. - str. 89-96.

Bibliotekarstvo i lingvistika: interdisciplinarne veze / Dobrila Begenišić. - U: Glasnik Narodne biblioteke Srbije. - ISSN 1450-8915. - God. 16, br. 19 (2017), str. 37-45.

Dostupno i na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=5589.

Akreditovani programi stalnog stručnog usavršavanja u bibliotečko-informacionoj delatnosti u Srbiji (2014-2017) / Dobrila Begenišić. - Tabele. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Sažetak ; Summary. - U: Glasnik Narodne biblioteke Srbije. - ISSN 1450-8915. - God. 17, br. 20 (2018), str. 123-144.

Међународна сарадња матичних јавних библиотека у Србији / Добрила Бегенишић. У: Међународна сарадња библиотека : зборник радова стручног скупа са међународним учешћем Међународна сарадња библиотека, Краљево, 3. и 4. октобар 2019.. - Стр. 23-31

Едукација библиотекара у Србији : законски оквир и пракса. У: Библиотеке и доживотно учење : зборник радова са стручног скупа Библионет 2022 (Стр. 7-31).

Одељења за децу и младе матичних јавних библиотека у централној Србији. У: Деца и млади - библиотеке за нове генерације : зборник радова са стручног скупа Библионет 2023_(Стр. 19-29).

Adnan Prekić, 1979 -

adnanp@ucg.ac.me

Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet - Nikšić

Naučno-metodološki pristup istraživanju kulturnog naslijeđa na Tromedi

Ljudi, vrijednosti i djela koja nas povezuju

Sažetak:

Rad istražuje naučno-metodološke pristupe proučavanju kulturnog naslijeđa na prostoru između Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine. Kroz analizu istorijskih procesa na tromedi definišaćemo najznačajnije elemente kulturnog naslijeđa koji predstavlja složen i dinamičan prostor istorijskih interakcija, zajedničkih tradicija i preklapajućih identiteta. Poseban fokus biće na savremenoj interpretaciji naslijeđa u funkciji potencijalnog okvira za međukulturni dijalog i saradnju. Ambicija rada je da definiše osnovni naučno-metodološki pristup u valorizaciji kulturnog naslijeđa koje može biti poveznica različitih istorijskih tradicija ovog prostora, ali i potencijalnog izvora sporova u savremenim društveno-političkim kontekstima. U tom kontekstu, ukazaćemo na neophodnost interdisciplinarnog pristupa istraživanju i različite pokušaje instrumentalizacije kulturnog naslijeđa u nacionalnim diskursima.

Ključne riječi:

Kulturno naslijeđe; Crna Gora; Srbija; Bosna i Hercegovina; Multi-kulturalizam;

Kulturno – istorijsko naslijeđe

Pokušaj da se proširi i prevaziđe granica tradicionalne istoriografije zaokupljene fenomenima politike, sukoba, poželjnih teza i ideja uvijek je bila preokupacija istoriografa. Svaka nova generacija istoričara pokušavala je da umjesto crno-bijelih predstava, prošlost sagleda u cjelovitosti društvenog života. To je zahtjevalo traganje za novim metodološkim pristupima istraživanju i provjeri klasičnih i tradicionalnih naučnih metoda.

Kritičko preispitivanje i istraživačko upotpunjavanje napisanog zbog toga svakoj generaciji istraživača otvara horizonte neistraženog, neosvijetljenog, često svjesno zatamljenog i uklopljeno u matricu „*jedinog ispravnog*“ istorijskog znanja. Kratak uvod u problem, neupućenog može navesti na bogatstvo lokalne istoriografije, na visok stepen istoriografske svijesti koja nije dozvolila da važne teme ostanu neobrađene ili dodirnete samo površnim radovima bez jasne istoriske metode, problematizacije teme i teza za njeno naučno objašnjenje. Nažalost naše istoriografsko naslijeđe mnogo je siromašnije,

pa želja za kritičkim preispitivanjem i istraživačkim upotpunjavanjem napisanog, sa početka teksta, može više poslužiti preispitivanju našeg društvenog miljea i uopšte društvenog okvira za razvoj jasne i fundirane naučne misli.

Kulturno naslijeđe nije samo zbir statičnih artefakata prošlosti, već i dinamičan proces kroz koji se oblikuje kolektivni identitet zajednice. Na prostoru takozvane tromeđe: Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine naslijeđe je višeslojno i prožeto brojnim kontrastima, koji su proizvod raznih političkih, vjerskih i kulturnih uticaja. Istraživanje ovog prostora zahtijeva poseban metodološki pristup, koji je istovremeno inkluzivan, interdisciplinaran i osjetljiv na lokalne specifičnosti. Zbog toga bi svaki metodološki pristup u konceptu prepoznavanja, identifikacije i kasnije valorizacije kulturnog naslijeđa doprinos širem diskursu o kulturnom pamćenju, identitetskoj politici i regionalnim istorijskim studijama, naglašavajući značaj interdisciplinarnih metodologija u razumijevanju složenih pejzaža naslijeđa na Balkanu.

Razumijevanje istorijskog naslijeđa, odnosno uvažavanje istorijskog konteksta u procesu valorizacije kulturnog naslijeđa bez sumnje predstavlja polaznu osnovu svakog procesa. Kulturno naslijeđe tromeđe između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije predstavlja kompleksan prostor u kojem su se kroz vijekove preplitale različite kulturne, etničke i religijske tradicije. Ovaj prostor oblikovali su istorijski procesi koji su ostavili dubok trag u kolektivnom pamćenju zajednica koje ga naseljavaju. Istorijski, kulturni, ali i socijalni faktori koji su oblikovali svakodnevni život u ovom regionu, stvorili su specifične identitete naroda i zajednica, čiji su tragovi vidljivi kroz materijalnu i nematerijalnu baštinu. Stavljanje u funkciju i savremena valorizacija ovog naslijeđa zahtijeva razumijevanje kulturnih interakcija, simbioze i razlika, koje su kroz istoriju oblikovale zajedničke vrijednosti, norme i vjerovanja.

Istraživanje naslijeđa tromeđe između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije bez obzira na krajnje domete i svrhu moralo bi pokušati dati odgovore na sljedeća pitanja: kakva je bila socijalno-ekonomska osnova i društveni milje u periodu istraživanja; koja je to institucionalna osnova kulturnih sadržaja; kakav je sadržaj i geneza kulturnih procesa i kakvu ulogu u njemu imaju naslijeđe i tradicija; u kojoj mjeri je kultura bila zavisna od političkih subjekata; kakav je bio njen uticaj na društveni život; odnos određenih socijalnih i vjerskih kategorija prema kulturi.

Već ovako postavljena pitanja ukazuju na kulturu kao oblast u kojoj se mogu sagledati društvene, političke i ideološke suprotnosti, identifikovati osnovni ciljevi društvenog razvoja i uzroci političkih borbi. Naravno, problematizacijom ovih elemenata lakše je razumjeti i položaj čovjeka i njegov svakodnevni život jer su kulturna istraživanja uvijek složena, slojevita i višedimenzionalna ali uvijek u tjesnim relacijama sa društvenom svakodnevnicom. Pravac istraživanja tako mora pratiti kontekst opštih društvenih, ekonomskih, socijalnih, političkih, i ideoloških zbivanja

proučavanog prostora, naravno sve u sklopu jedne šire slike zbog ograničenosti pljevaljskog prostora, odnosno prije svega njegovih kulturnih potencijala.

Upotreba empirije u postupku izlaganja, dokazivanja i zaključivanja presudno utiče da se odbace ideje o brznoj sintezi problematizovanih ideja. Fundiranim historijskim izvorima smanjuje se mogućnost uprošćavanja historijskih predstava, vještačkih analogija, paušalnosti, stereotipa i ideoloških sadržaja. Zato naslijeđe tromede između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije treba sagledavati u što široj perspektivi, počevši od načina kulture življenja, navika, ishrane, socijalnih bolesti do najistančanijih duhovnih izraza pojedinca. Takav pristup omogućio bi sagledavanje kulturnog identiteta ovog prostora u njegovoj punoći i zaobišao proces u kome bi se kulturni procesi promišljali kao nametnuti ideologizovani skup mjera i akcija sa izrazitom dnevno-političkom funkcijom. Tek svjesno udubljeni u širinu naslijeđa tromede između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije, u kome egzistira više društvenih okvira, više načina privređivanja, više različitih načina života možemo uvidjeti sve neravnomjernosti, neujednačenosti, slabo razjašnjive protivrječnosti i suprotnosti koje su opterećivale svakodnevni život i presudno uticale na rezultate i domete cjelovitosti kulturnog prostora.

Za razumijevanje funkcije kulturnog naslijeđa kao poveznice u ovom regionu neophodno je primijeniti nekoliko naučno-metodoloških pristupa koji će omogućiti dublje sagledavanje uloga koje naslijeđe ima u oblikovanju identiteta i međusobnih odnosa među narodima. Svaki od ovih pristupa doprinose obogaćivanju istraživanja, stvaranju novih uvida i razmjeni saznanja. Naučno sagledavanje kulturnog naslijeđa na Tromedi podrazumijeva pristup koji prevazilazi tradicionalne disciplinske granice.

Metodologije istraživanja kulturnog naslijeđa Tromede

Prvi ključni pristup u istraživanju kulturnog naslijeđa Tromede je historijska analiza, koja se temelji na proučavanju historijskih izvora, arhivske građe i zapisa koji svjedoče o kulturnim interakcijama i međusobnim uticajima unutar Tromede. Historija je obilježena brojnim političkim, kulturnim i društvenim promjenama koje su oblikovale svakodnevni život i zajedničke vrijednosti naroda. Proučavanju granica, migracija, kulturnih uticaja i formiranja identiteta, nam omogućava bolje razumijevanje dinamike među narodima i njihovih zajedničkih baština. Proučavanje sličnosti i razlika u manifestaciji kulturnog naslijeđa kroz jezik, folklor, arhitekturu, rituale i običaje je ključni metod u ovom istraživačkom okviru. Uočavanje zajedničkih karakteristika koje povezuju narode ovog regiona, ali i razlika koje su nastale uslijed historijskih, kulturnih i socijalnih faktora.

U tom kontekstu, moguće je prepoznati reprezentativne istraživačke teme, koje bi mogle zaokružiti cjelovitost i kvalitetan metodološki okvir valorizacije kulturnog naslijeđa na Tromedi. To je u prvom redu socijalno-ekonomska osnova lokalnog prostora, njegove specifičnosti i prije svega kapaciteti. Važno

je razumijevanje same socijalno-ekonomske osnove koja je determinisala pravce kulturnog razvoja. U tom kontekstu trebalo bi ispratiti same ekonomske parametre tog perioda: kulturu stanovanja, kulturu življenja, arhitekturu lokalnog prostora odnos pojedinca prema kulturnim sadržajima i slično.

Druga cjelina istraživanja trebala bi obuhvatiti odnos države prema lokalnim kulturnim prilikama, pravce i domete tih uticaja. Kao zatvoren i ograničen prostor lokalna kultura nije mogla stvoriti sebi svojstven i autentičan kulturni proizvod. Ograničenost kulturnog nasljeđa na Tromeđi treba sagledati prije svega u skromnim ekonomskim i ljudskim kapacitetima kao i širem društvenom ambijentu koji nije ostavljao mogućnos kvalitetnog etabliranja tih ideja. Zato treba pratiti uticaj države na lokalne prilike i njihovu eventualnu modifikaciju, odnosno specifičnosti kojima je lokalna sredina primjenjivala i upražnjavala te kulturne sadržaje. Držim da skromnost kapaciteta ni u kom slučaju ne treba doživljavati kao ograničavajući faktor ili kulturne zaostalosti već kao realnost uslovljenu prije svega saobraćajnom izolovanošću ovog kraja nasljeđem koje je u velikoj mjeri determinisalo odnos stanovništva, okrenutog prije svega ličnoj egzistenciji, prema kulturnim sadržajima.

Sljedeći segment istraživanja kulturnog nasljeđa na Tromeđi trebao bi biti usmjeren na istraživanje kulturnih sadržaja u odnosima izmađu države i nedržavnih organizacija koje su imale utemeljenje u narodu. To se prije svega odnosi na razna kulturno-prosvjetna društva sa nacionalnim prefiksom. Kulturno prosvjetna društva sa nacionalnim prefiksom dugo su figurirala kao stožer nacionalne emancipacije naručito u periodu prije stvaranje jedinstvenu države, ali sa neznatno izmjenjenim sadržajima bili su važan segment kulture ovog prostora i kasnije. Djelatnosti ovih društava bila je široka pa se predanim istraživanjem pored kulturnih aktivnosti sigurno mogu zapaziti mnoge specifičnosti lokalne sredine i njena kulturna stremljenja.

Jedan od temeljnih segmenata istraživanja treba posvetiti prosvjeti i školstvu. Suvišno je navoditi na ograničenosti svakog rada o kulturi koji u istraživanju ne bi obuhvatio prosvetno školske prilike. Tradicija školstva na Tromeđi relativno je bogata i tu sigurno istraživači ne bi trebali imati problema u odabiru izvora i tema proučavanja. Osvrt na uticaj pravoslavne crkve i islamske zajednice na kulturne prilike morao bi naći mjesto u jednoj široj analizi kulturnih prilika jer iako su se okolnosti stvaranjem zajedničke države bitno izmjenile, konfesionalne zajednice i dalje su značajnoj mjeri imale uticaj na kulturne prilike. To se prije svega odnosi na uticaj vjerskih škola u obrazovnom sistemu kao i veze šireg prostora u kome je vjera određivala mnogo toga. Na kraju slika kulturnih prilika na Tromeđi ne bi bila potpuna ukoliko se ne bi osvrnuli na istaknute pojedince i ustanove koje su usmjeravale pravce kulturnog razvoja ove sredine, ličnim doprinosom upotpunjavali je i obogaćivali.

Iako kulturno naslijeđe može imati integrativnu ulogu, ono također može biti izvor podjela ako se instrumentalizuje u političke svrhe. Povezivanje istorije

sa savremenim identitetima i političkim ciljevima može dovesti do zloupotrebe naslijeđa, stvarajući podjele među narodima, umjesto da se njeguje zajedništvo. Zbog toga je od izuzetne važnosti definisati modele saradnje i strategiju za očuvanje i promociju kulturnog naslijeđa koja doprinosi jačanju međusobnog razumijevanja i dijaloga. Obezbjediti institucionalnu podršku za naučna istraživanja i kulturne projekte koji afirmišu raznolikost i zajednički identitet. Povezati akademske, kulturne i civilne organizacije u cilju sistemskog pristupa proučavanju i promociji naslijeđa. U tom kontekstu, naslijeđe ovog prostora ne treba posmatrati kao niz suprotstavljenih identiteta, već kao zajednička istorija koja spaja. Naslijeđe, u tom kontekstu, postaje most između zajednica, vrijeme prošlo postaje sredstvo povezivanja u sadašnjosti. Posebno važna postaje uloga obrazovanja i lokalnih kulturnih institucija u očuvanju i interpretaciji ovog naslijeđa. Edukativni pristup mora biti otvoren, uključiv i zasnovan na dijalogu – kako između različitih disciplina, tako i između različitih zajednica.

Katedra za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću i doprinos realizaciji projekta "Ljudi, vrednosti i djela koja nas povezuju" kroz inicijativu naučnog rada "Kulturno naslijeđe kao poveznica: naučno-metodološki pristup istraživanju istorijskog naslijeđa na Tromedi"

Katedra za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću ima značajnu ulogu u pružanju intelektualnog i naučnog doprinosa istraživačkim inicijativama koje se bave kulturnim naslijeđem, posebno kada je u pitanju istorija, identiteti i regionalna saradnja. U okviru projekta "Ljudi, vrednosti i djela koja nas povezuju", ovaj fakultet može imati ključnu ulogu u razvijanju i primeni naučno-metodološkog pristupa u istraživanju kulturnog naslijeđa na Tromedi između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije.

Tromeda između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije predstavlja prostor u kojem su se vekovima susretali različiti narodi, kulture, religije i jezici. Ovaj prostor je oblikovan kompleksnim istorijskim procesima, od osmanske dominacije, preko austrougarske i jugoslovenske prošlosti, do savremenih političkih izazova. Kulturno naslijeđe ovog regiona bogato je i raznovrsno, jer obuhvata materijalne spomenike, tradicije, običaje i jezičke posebnosti koji su oblikovali svakodnevni život ljudi koji žive u ovom prostoru.

Katedra za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću bi mogla igrati ključnu ulogu u razvoju i primjeni naučno-metodološki pristupa koje bi kroz interdisciplinarni okvir ukazalo na dominantne sadržaje kulturnog naslijeđa koje je moguće valorizovati. Taj pristup bi podrazumijevao kombinaciju tradicionalne istoriografske metode sa savremenim tehnikama kao što su etnografska istraživanja, analize kulturnog pamćenja, arhivski rad i digitalne tehnologije. U okviru ovog istraživanja, istorijski pristup bi uključivao analizu ključnih istorijskih događaja, ali i njihove interpretacije kroz prizmu savremenih političkih i društvenih odnosa. Korišćenjem arhivskih istraživanja, kao i savremenih digitalnih alata, istraživači bi mogli rekonstruisati ključne trenutke i

procesu koji su oblikovali zajedničke tradicije i vrednosti u ovom regionu. Kroz edukaciju i saradnju između različitih kulturnih institucija u regionu, moguće je stvoriti platformu za dijalog i razumevanje. Katedra za istoriju može organizovati međunarodne konferencije, seminare i projekte koji će omogućiti istraživačima i studentima iz svih triju zemalja da razmene iskustva, istraživanja i ideje o tome kako kulturno naslijeđe može doprineti stabilnosti i saradnji. Katedra za istoriju u Nikšiću može inicirati projekte koji uključuju zajedničke istraživačke timove, zajedničke edukativne programe i prekogranične kulturne razmene. Takvi projekti bi mogli da obuhvate teme kao što su zajedničke manifestacije, festivali, muzejski izložbe i obeležavanje značajnih istorijskih događaja koji imaju transnacionalni karakter.

Umjesto zaključka

Kulturno naslijeđe Tromeđe između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije ne predstavlja samo sjećanje na prošlost, već i resurs za budući razvoj regionalne saradnje i dijaloga.

Njegovo proučavanje kroz interdisciplinarni metodološki okvir omogućava sveobuhvatnije razumijevanje kulturnih procesa koji su oblikovali ovaj prostor i daje smjernice za njegovo buduće valorizovanje.

U konačnom, kulturno naslijeđe može i treba da bude poveznica, a ne linija razdvajanja, doprinoseći izgradnji otvorenog, demokratskog i multikulturnog društva.

Uspjeh ovoga rada biće ukoliko uspije postaviti prvi okvir sistematičnog istraživanja ovog problema, odnosno osnovne koordinate problematizacije kulturnih pitanja u određenom prostornom i vremenskom sistemu te tako ostavi putokaze za buduće istraživače ove teme.

Biobibliografija autora

Završio je studije Istorije i Geografije, magistrirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a doktorirao na Univerzitetu Crne Gore. Od 2009. godine radi na Odsjeku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore, gdje je 2021. godine biran u akademsko zvanje-docent.

Osnovni predmet naučnog interesovanja je savremena istorija XX vijeka, a istraživački se bavio i odnosom države i vjerskih zajednica i kulturnim naslijeđem Crne Gore. Član je više međunarodnih strukovnih i istraživačkih udruženja, a bio je i član Nacionalne komisije UNESCO za Crnu Goru. Član je Odbora za obrazovanje Crnogorske akademije nauka i umjetnosti i urednik naučnog časopisa *Montenegrin journal for social sciences*. Živi i radi u Podgorici.

Monografije

1. Adnan Prekić, *Crvena ideja Crne Gore*, Matica crnogorska, Podgorica, 2020.
2. Adnan Prekić, *Kulturno naslijeđe Crne Gore*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2020.
3. Adnan Prekić, *Islamska vjerska zajednica u Crnoj Gori 1918-1941*, istorijska istraživanja i zbirka dokumenata, Podgorica, 2011.

Udžbenici i zbornici

1. Adnan Prekić, Chapter IX – “Historical context of Montenegrin-Russian relations and their modern interpretation”, *Memories, identities and current conflicts - Mapping the challenges of EU enlargement to the western Balkans*, Wolters Kluwer Italia, Milano, 2024, p.p. 189-209.
2. Adnan Prekić, “Contemporary perception of Montenegrin-Russian relations in the context of Euro-Atlantic integration: From allied to enemy states”, *We, the People of the United Europe: Reflections on the European State of Mind*, Editoriale Scientifica, Napoli, 2022, p.p. 271-282.
3. Adnan Prekić, Husnija Kamberović, Milivoj Bešlin, Aleksandar R. Miletić, “Odnosi jugoslovenskih republika i pokrajina”, *Jugoslavija: poglavlje 1980-1991-zbornik radova*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd, 2021, 324-391.
4. Adnan Prekić, “Mirovna konferencija u Hagu 1991. godine –crnogorska perspektiva”, *Ideje o transformaciji Jugoslavije 1990-ih godina – zbornik radova*, Udruženje za modernu historiju, Sarajevo, 2021, str. 141-171.
5. Adnan Prekić, “Vjerske zajednice u Crnoj Gori u drugoj polovini 80-ih”, zbornik radova sa naučne konferencije: Crna Gora tri decenije od rušenja Berlinskog zida-od AB revolucije do NATO-a, Centar za Geopolitiku, Matica crnogorska, Podgorica, 2020.
6. Pred izazovima revizionističkih historiografija-regionalni kontekst, zbornik radova, urednik Adnan Prekić, Udruženje za modernu historiju, Sarajevo, 2020.
7. Adnan Prekić, “Crnogorska historiografija i nacionalizam”, zbornik radova *Ogledi o historiografiji i nacionalizmu u Jugoistočnoj Evropi*, Udruženje za modernu historiju, Sarajevo 2019.
8. Adnan Prekić, “Socijalistički moral u Crnoj Gori nakon 1945”, *PLAMENE ZORE – 100 godina Komunističke partije Jugoslavije-zbornik radova*, Narodni muzej Crne Gore, Cetinje, 2019.
9. Adnan Prekić, "Istorijski narativ i simbolika Grahovca u funkciji oblikovanja političkih ideja u Crnoj Gori", zbornik radova sa naučnog skupa: *Bitka na Grahovcu i crnogorsko pitanje-zbornik radova povodom 160 godina od obilježavanja bitke na Grahovcu*, Nikšić, 2019.

10. Adnan Prekić, "Vakuf Husen-paše Boljanjića u funkciji urbanog razvoja Pljevalja", *Husein-paša Boljanić i njegove zadužbine-zbornik radova*, Pljevlja, 2019.
11. Prekić A. (2018) Cultural-Historic Heritage of the Lake Skadar Basin. In: . The Handbook of Environmental Chemistry. Springer, Berlin, Heidelberg. DOI https://doi.org/10.1007/698_2018_304
12. Dragutin Papović, Adnan Prekić, Milan Ščekić, *Udžbenik za III razred gimnazije, Podgorica, Zavod za školstvo, 2016.*
13. *Istorijski leksikon Crne Gore*, knjiga 1, 2, 3, 4, i 5, koautor, Podgorica, Daily press, 2006.

Naučni radovi

Adnan Prekić, "The Foreign Policy of Montenegro in the Process of Restoring the Independence 1997–2006", *Slovanský přehled*, No.1, 110/2024, p.p. 65-87.; Adnan Prekić, "Politics of the French Empire in the East Adriatic Coast", *Balkanica Posnaniensia. Acta et studia*, XXXI, Poznań 2024, p.p. 105-117. DOI: <https://doi.org/10.14746/bp.2024.31.6> ; Adnan Prekić, Dragan Bogojević, "Migracije na Istočnoj obali Jadrana u funkciji interkulturnog dijaloga-studija slučaja crnogorske zajednice u Peroju", *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 8. 2024. Issues 2, 2024, p.p. 268-285.; Adnan Prekić, "The influence of the geographical factors on the development of the montenegrin liberation movement against the ottoman empire", *Etudes balkaniques*, LX, 3/2024, p.p. 740-765. DOI: <https://doi.org/10.62761/645.EB.LX3.14> ; Adnan Prekić, Milivoj Bešlin, Miloš Tirnanić, "Spoljna politika Francuske u vrijeme Luja XIV", *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 8. 2024. Issues 1, 2024, p.p. 83-112.; Adnan Prekić, "AVNOJ 1943. i stvaranje nove Jugoslavije – Crnogorska perspektiva", *Historia Moderna Bosnia & Herzegovina*, Vol. 4 No. 4 (2023), p.p. 63-82.; Adnan Prekić, "The Montenegrin rebellion against the Italian occupation in 1941.", *Revista de Istorie Militară*, nr. 5-6, 2023, p.p. 49-58.; Adnan Prekić, Milena Mrdak Mićović, "The 1948 Soviet-Yugoslav Conflict in the Public Discourse of Montenegro", *Transylvanian Review* • Vol. XXXI, No. 3 (Autumn 2022), p.p. 100-116.; Adnan Prekić, "Političke ideje socijalističke Crne Gore i njihova savremena reinterpetacija", *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 6. 2022. Issues 1, 2022, p.p. 37-49.; Adnan Prekić, "Film i socijalistička ideologija, iskustva Crne Gore", *Hrvatski filmski ljetopis*, br. 105/2021, p.p. 5-21.; Adnan Prekić, "Crveni Njegoš-novo, ideološko čitanje crnogorskog mitropolita u prvim godinama komunističke vlasti", *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 51 No. 3, 2019.; Adnan Prekić, "Kampanja skidanja zara i feredže na sjeveru Crne Gore tokom 1947. godine", *Glasnik Bihora*, br. 3, 2018.; Adnan Prekić, "Agitprop i izborne kampanje u Crnoj Gori 1945-1947", *Arhivski zapisi*, br. 1-2, 2017.; Adnan Prekić, "Perception of the montenegrin student population on NATO membership", *Montenegrin journal*

for social sciences, Vol.1 Issues 1, 2017, 22-40.; Adnan Prekić, "Položaj žene u prvim godinama komunističke vlasti u Crnoj Gori", *Matica*, 67, zima 2016.397-420.; Adnan Prekić, "The Religious Community and the Communist Regime in the case of Montenegro 1945-1955", *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, Vol 15, No 44, Summer 2016.; Adnan Prekić, "Komunizam i obrazovanje, iskustva Crne Gore 1945- 1955", *Acta Histriae*, 24, 2016, 3. DOI 10.19233/AH.2016.21; Adnan Prekić, "Politika bratstva i jedinstva u Crnoj Gori 1945-1955", *Istorijski zapisi*, 3-4/2015.; Adnan Prekić, "Tradicije NOB-a u crnogorskom društvu 1945-1955", *Matica*, br. 64, zima 2015, 279-312.; Adnan Prekić, "Naučno-metodološki okvir proučavanja kulturne prošlosti Pljevalja između dva svjetska rata", *Glasnik zavičajnog muzeja*, knjiga br.8-9, Pljevlja, 2013, 275-285.; Adnan Prekić, "Politika Crne Gore u pljevaljskom kraju 1912/13 godine u izvještajima ministarstava Kraljevine Crne Gore", *Glasnik zavičajnog muzeja*, knjiga br.7, Pljevlja, 2010, 73-85.; Adnan Prekić, "Groblja i džamije u izvještajima Ulema-medžlisa u Skoplju", *Almanah*, 29-30, Podgorica, 2004, 323-329.; Adnan Prekić, "Islamska zajednica u Pljevljima (II dio)", *Almanah*, 27-28, Podgorica, 2004, 159-201.; Adnan Prekić, "Islamska zajednica u Pljevljima (I dio)", *Almanah*, 25-26, Podgorica, 2004, 171-197.

Prikazi

Adnan Prekić, "Preispitivanje tradicionalnih istorijskih narativa" - prikaz knjige: Hannes Grandits, Kraj osmanske vladavine u Bosni – suprotstavljena djelovanja i imperijalna prisvajanja, *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 7. 2023. Issues 1.; Adnan Prekić, "Đilas i Crna Gora –posljednja epizoda" - prikaz knjige: Raspad i rat – dnevnik Milovana Đilasa 1989-1995, *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 6. 2022. Issues 2.; Adnan Prekić, "Diplomatski otisak" . prikaz knjige: Branko Lukovac, Sjećanja jednog diplomate, *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 6. 2022. Issues 2.; Adnan Prekić, "Nova država na starom korijenu" - prikaz knjige: Živko Andrijašević, Istorija crnogorske državnosti, *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 6. 2022. Issues 2.; Adnan Prekić, "Vodič za razumijevanje zločine" – prikaz knjige Max Bergholz, Nasilje kao generativna sila, *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 3. 2019. Issues 2.; Adnan Prekić, "Anatomija jednog sudskog procesa" – prikaz knjige Nevenka Tromp, Smrt u Hagu, *Montenegrin journal for social sciences*, Volume 3. 2019. Issues 2.; Adnan Prekić, "Živko Andrijašević, prikaz knjige: Crnogorska ideologija 1860-1918", *Istorijski časopis*, br. 67, 2018.; Adnan Prekić, Osvrt na knjigu "Svadbarski običaji u Crnoj Gori" - Vasilija Muja Spasojevića, *Časopis KOD*, br. 14, 2018.

Međunarodne konferencije

Transformations and influences: Northern Albania (1878-1918) and the impact of European Powers, University of Shkodër "Luigj Gurakuqi" -

Department of History, Shkodër – Albania, October 18, 2024.; IX International Conference “Poland and Yugoslavia in the 20th century”, Faculty of History, Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz – Poland, September 26-27 2024.; Fortifikacije i vojne komunikacije na tlu Bosne i Hercegovine od antike do 1918. godine, Arhiv HNK/Ž Mostar; Fakultet humanističkih nauka “Džemal Bijedić” – MOstar; Udruženje za modernu istoriju-Sarajevo, Mostar, 7. 8. jun 2024. godine.; 20 Months After the Russian Invasion in Ukraine. What Has Been Done, What Needs to Be Done. Where Is the End?; The Romanian Centre for Russian Studies (University of Bucharest), The Fridtjof Nansen Institute (Oslo), The Institute for the Danube Region and Central Europe (Vienna), 9-11 November 2023, Bucharest, Romania.; Društvo i država nakon nezavisnosti-Međunarodna naučna konferencija, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 27. februar 2023. ; Mapping challenges of EU Enlargement to the Western Balkans – From memories to current conflicts, University of Udine, Udine – Italy, 28. 29. June 2022.; 8th European History Forum: 30 years after 1989: Freedom from what? Freedom to do what?, Berlin, may 2019.; Active citizenship and democracy in the Western Balkans, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, izlaganje: *Political ideas of socialism in Montenegrin public discourse*, Beograd, maj 2018.; The Balkans in the European integration, University St. Kliment Ohridski, izlaganje: *"The importance of Montenegrin membership in NATO in the context of regional stability"*, Sofia, maj 2018.; Naučna konferencija: Dalla guerra alla pace nell'Adriatico: 1914-2016, Od rata do mira na Jadranu: 1914-2016. izlaganje: *"Tršćanska kriza 1947/1954-pogled iz Crne Gore"*, Kotor, 28. septembar 2016.; Contemporary approaches to Cold War and Post-Cold War Balkans: main themes, open questions, unresolved debates, Belgrade, 2012.

Domaće konferencije

Interkulturalni dijalog – migracije, integracije, manjinske zajednice, Filološki fakultet - Univerzitet Crne Gore, Nikšić, 25. oktobar 2024.; Post-socijalistički identitet Crne Gore, međunarodna konferencija/Podgorica, 29. – 31. oktobar 2021. godine.; Crna Gora tri decenije nakon rušenja Berlinskog zida-od AB revolucije do NATO-a, Filozofski fakultet Nikšić, 6. novembar 2019. godine.; Debata: Digitalne tehnologije i humanističke nauke, Filozofski fakultet Nikšić, 16. oktobar 2019.; Naučna konferencija: Husein-paša Boljanić i njegove zadužbine-450 godina od izgradnje Husein-pašine džamije, Pljevlja, 8. i 9. jun 2019.; Naučna konferencija: Crnogorska 1918. - Percepcija i savremena reinterpretacija, Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet - Nikšić, 19. novembar 2018.; Naučna konferencija: Azerbejdžan i Crna Gora nakon završetka Prvog svjetskog rata, Univerzitet Donja Gorica, izlaganje: *"Crnogorska 1918. - iznevjerena očekivanja"*, Podgorica, maj 2018.; Okrugli sto: Bitka na Grahovcu i crnogorsko pitanje, izlaganje: *"Istorijski narativ i simbolika Grahovca u funkciji oblikovanja političkih ideja u Crnoj Gori"*,

UBNOR, Nikšić, 13. maj 2018.; "Profesor Dr Branislav Bato Kovačević", Ciklus okruglih stolova posvećenih bivšim profesorima katedre za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću, izlaganje: "*Naučno-metodološki pristup Branislava Kovačevića u istraživanju političkih ideja Komunističke partije u Crnoj Gori*", Nikšić, 11. april 2018.; Naučna konferencija: Šta je antifašizam u Crnoj Gori danas, Skupština Crne Gore, izlaganje: "*Crna Gora simbol antifašizma*", Podgorica, 9. Maj 2017.; Naučna konferencija: Knez Vladimir u savremenoj nauci i kulturi Crne Gore, izlaganje: "*Kult kneza Vladimira Dukljanskog kao simbol crnogorske multikulturalnosti*", Cetinje, 4. jun 2016.; Naučna konferencija: Naučno djelo Zvezdana Folića-ciklus posvećen bivšim profesorima katedre za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću, izlaganje: "*Vjerske zajednice i socijalistička vlast u djelu Zvezdana Folića*", Filozofski fakultet – Nikšić, 19. maj 2015.; Naučno djelo akademika Miomira Dašića - 85 godina života i 60 godina naučnog rada-ciklus posvećen bivšim profesorima katedre za istoriju Filozofskog fakulteta u Nikšiću, izlaganje: "*Naučno djelo akademika Miomira Dašića u časopisu Istorijski zapisi*", Nikšić, 17. april 2015.; Naučni skup: Knjaz Danilo državnik i reformator, izlaganje: "*Knjaz Danilo u crnogorskoj historiografiji*", Danilovgrad, september, 2010.; Naučni skup: "Pljevlja u očima putopisaca, pisaca i istraživača", Zavičajni muzej Pljevlja, jun 2008.; Naučni skup: "Putevi, trgovina, saobraćajno-kulturni pravci pljevaljskog kraja", Zavičajni muzej Pljevlja, jun 2007.

Naučno-istraživački projekti

Etudes multidisciplinaires sur les intégrations et les migrations à travers le dialogue interculturel, Jean Monnet project through the ERASMUS+ program-2021-HEI-TCH-RSCH, Univerzitet Crne Gore-Filološki fakultet, January 2022-December 2024.; *Postsocijalističko naslijeđe Crne Gore*, koordinator naučno-istraživačkog projekta, Filozofski fakultet/Ministarstvo nauke, 2020-2021.; QinR (Quality in Research). TEMPUS, Joint Projects; Duration: 2011-2014 (36 months).; COST Action - New Exploratory Phase in Research on East European Cultures of Dissent

Mubera Bavčić, 1962 –
muberab@yahoo.com

Amer Maslo, 1994 –
amermaslo9@gmail.com
Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut

Područje Sandžaka u djelima saradnika Orijentalnog instituta u Sarajevu

Ljudi, vrijednosti i djela koja nas povezuju

O instituciji: Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut (1950-2025)

Do završetka Drugog svjetskog rata na području Bosne i Hercegovine, sa izuzetkom Zemaljskog muzeja, nisu postojale institucije koje su se sistematski bavile i poticale istraživanja u oblasti osmanskih i orijentalnih studija. Iako je takva situacija značajno ograničavala domete u ovom vremenskom periodu djelovao je niz značajnih imena poput Safvet-bega Bašagića,¹² Šaćira Sikirića,¹³ Mehmeda Handžića¹⁴ i dr. koji su odlazili na studije na Zapad ili Istok te se nakon toga vraćali i svoju karijeru gradili na području Bosne i Hercegovine primjenjujući stečeno znanje tokom studija. Sa druge strane, postojali su i oni poput Hamdije Kreševljakovića¹⁵ koji je pratio literaturu objavljivanu u to vrijeme, surađivao sa svojim kolegama u regiji i

¹² O Safvet-begu Bašagiću, bosanskohercegovačkom orijentalisti i političaru, vidjeti: Muhidin Džanko, *Dr. Safvet-beg Bašagić-Redžepašić, (Mirza Safvet: Vitez pera i mejdana) Intelktualna povijest i ideologijska upotreba djela* (Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2006); Lejla Gazić, *Naučno i stručno djelo dr. Safvet-bega Bašagića* (Sarajevo: Orijentalni institut, 2010); Philippe Gelez, *Safvet-beg Bašagić (1870-1934). Aux racines intellectuelles de la pensée nationale chez les musulmans de Bosnie- Herzégovine* (Athènes: École française d'Athènes. Mondes méditerranées et balkaniques, 2010).

¹³ O Šaćiru Sikiriću, bosanskohercegovačkom orijentalisti i univerzitetskom profesoru, vidjeti: Ismet Bušatlić, „Dr. Šaćir Sikirić (1893 - 22. septembar 1966) utemeljitelj moderne bosanskohercegovačke orijentologije“, *Znakovi vremena*, Sarajevo, XVII 64 (2014), 13-24; Amer Maslo, Ajdin Muhedinović i Péter Selmeczi, „Pisma Šaćira Sikirića Ignazu Goldziheru“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu (Historija, historija umjetnosti, arheologija)* 11 (2024), 169-199.

¹⁴ O Mehmedu Handžiću, bosanskohercegovačkom teologu, vidjeti: *Zbornik radova sa znanstvenih skupova o hadži Mehmedu Handžiću održanih u Sarajevu i Zenici* (Sarajevo: El-Hidaje, 1996).

¹⁵ O Hamdiji Kreševljakoviću, bosanskohercegovačkom historičaru, vidjeti: Amer Maslo, „Bistar, naobražen i čedan’: Znanstveni put i razvoj Hamdije Kreševljakovića (1888-1959)“, u: Hamdija Kreševljaković, *Nekrolozi*, ur. Amer Maslo (Sarajevo: O.Z. Rekultura/ U.G. Videoarhiv, 2022), 7-41; Amer Maslo (priredio), *Pisma Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću (1938-1959)* (Sarajevo: JU Historijski arhiv Sarajevo; Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, 2024).

Evropi i na taj način unaprijedio sebe kao istraživača osiguravši svoje mjesto među najznačajnijim bosanskohercegovačkim historičarima. U okruženju u kojem su djelovale ove ličnosti, u prvoj polovini 20. stoljeća pri Zemaljskom muzeju je otpočeo proces prikupljanja građe na orijentalnim jezicima i formiranja turskog arhiva.¹⁶ Međutim, prijelomni momenti su se dogodili nakon završetka Drugog svjetskog rata kada je u Drugoj Jugoslaviji došlo do institucionalizacije nauke na mnogo ozbiljnijem nivou.¹⁷ U novim okolnostima *Uredbom o Orijentalnom institutu u Sarajevu* od 22. maja 1950. godine koju je potpisao Đuro Pucar, predsjednik Vlade Narodne Republike Bosne i Hercegovine (NRBiH), osnovan je Orijentalni institut u Sarajevu. Uredba objavljena u Službenom listu NRBiH je predviđjela osnivanje Orijentalnog instituta sa sjedištem u Sarajevu, njegove osnovne zadatke vezane za naučnoistraživačku djelatnost, dok je član 6 uključio predaju građe na orijentalnim jezicima iz Zemaljskog muzeja i Državnog arhiva NRBiH Orijentalnom institutu.¹⁸ S obzirom na kontinuitet prikupljanja građe u Zemaljskom muzeju jasno je da je Orijentalni institut već u svom samom početku imao na raspolaganju respektabilnu historijsku građu, kao i građu iz područja književnosti.

Na taj način je započela prva faza postojanja Orijentalnog instituta u Sarajevu koja je trajala od 1950. godine kada je Institut osnovan do 1992. godine, odnosno do početka agresije na Bosnu i Hercegovinu. Publiciranje izdanja u serijama *Monumenta Turcica* i *Posebna izdanja*, časopis *Prilozi za orijentalnu filologiju* (POF) i aktivno prisustvo istraživača Orijentalnog instituta u globalnim kretanjima kada je riječ o osmanskim i orijentalnim studijama jasno pokazuju da je riječ o najuspješnijem periodu u postojanju ove institucije. Među istraživačima Orijentalnog instituta u Sarajevu su tada bili akademici Branislav Đurđev, Nedim Filipović i Avdo Sućeska, a pored njih u Orijentalnom institutu su u različitim periodima od 1950. do početka devedesetih godina djelovali Hamid Hadžibegić, Hazim Šabanović, Teufik Muftić, Salih Trako, Džemal Čehajić i dr.¹⁹ U to vrijeme Orijentalni institut je bio jedna od redovnih stanica

¹⁶ Nenad Filipović, *Acta Ottomanica Saraeviensia: (osmanski dokumenti Arhiva Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu - studijski katalog)* (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Centar za istraživanje i razvoj, 2024), 9-10.

¹⁷ O institucionalizaciji i osnivanju obrazovno-naučnih institucija nakon završetka Drugog svjetskog rata vidjeti: Senija Milišić, *Institucionalizacija nauke u Bosni i Hercegovini 1945 - 1958.* (Sarajevo: Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2007).

¹⁸ *Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine*, god. VI - Broj 20, Sarajevo, 20 maja 1950.

¹⁹ Zbog ograničenosti koje predviđaju pravila Zbornika na ovom mjestu nismo mogli pobrojati sva imena i uputiti na bibliografske jedinice koje su pisane o uposlenicima Orijentalnog instituta. S obzirom na to na ovome mjestu ukazujemo na opširniji rad Sabahete Gaćanin koji sadrži veći broj imena te upućuje na odgovarajuće bibliografske jedinice vezane uz te ličnosti. Vidjeti: Sabaheta Gaćanin, „Naučni doprinos istraživača Orijentalnog instituta“, u:

brojnih istraživača osmanske prošlosti i književnosti na orijentalnim jezicima. Knjige i radovi institutskih saradnika su prikazivani u uglednim evropskim časopisima,²⁰ dok su saradnici Instituta učestvovali na značajnim evropskim i svjetskim kongresima i konferencijama iz svojih oblasti.²¹ Godine 1980. u dva broja časopisa POF radove je objavilo dvadesetak autora izvan Jugoslavije.²² Međutim, početak agresije na Bosnu i Hercegovinu je zaustavio napredak Orijentalnog instituta. Tragičan trenutak dogodio se 17. maja 1992. godine kada je sa položaja srpske vojske zapaljena zgrada Orijentalnog instituta u Sarajevu i tom prilikom je izgorio gotovo čitav Arhiv instituta.²³ U ratnim i poslijeratnim godinama nastupila je faza u kojoj se rukovodstvo Instituta borilo za opstanak institucije, obnavljanje arhivskog i bibliotečkog fonda, te kadrovsko podmlađivanje. Iako institut do današnjeg dana nije uspio povratiti svoju prijeratnu poziciju u globalnim okvirima u oblastima kojima se bavi ipak su saradnici Instituta nastavili sa publiciranjem izvorne građe, knjiga i naučnih radova,²⁴ a vremenom je broj onih koji su svoje radove objavljivali u respektabilnim međunarodnim izdavačkim kućama i časopisima postajao sve veći.²⁵ Značajan korak koji je u jednu ruku „obezbijedio budućnost“

Kulturno - historijski tokovi u Bosni 15 - 19. stoljeća: Zbornik radova, ur. Aladin Husić (Sarajevo: Orijentalni institut, 2022), 11-22.

²⁰ Kao jedan od primjera na ovom mjestu navest ćemo Bibliografije koje je priređivala bibliotekarka Orijentalnog instituta Bisera Nurudinović. Vidjeti: Lamija Hatibović, „Uloga i značaj bibliografija, bibliografa i bibliografskih aktivnosti u radu Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu“, *Bosniaca*, 26 (2021), 84.

²¹ Kao jedan od primjera na ovom mjestu navest ćemo Hamida Hadžibegića i njegovo učešće na 25. međunarodnom kongresu orijentalista održanom u Moskvi 1960. godine. Vidjeti: Amer Maslo i Lamija Hatibović, „Hamid Hadžibegić (1898.-1988.) i njegova ostavština u Orijentalnom institutu u Sarajevu“, *Časopis za suvremenu povijest*, 54-1 (2022), 175.

²² Vidjeti: *Prilozi za orijentalnu filologiju (POF)*, 28-29 (1980), 30 (1980).

²³ U maju 1992. godine izgorjela je Rukopisna zbirka (od 5263 kodeksa sačuvana su samo 53 rukopisa), zatim 7156 dokumenata zbirke Manuscripta Turcica, 57 od 66 sidžila iz Zbirke sidžila, preko 200.000 dokumenata iz fonda Vilajetski arhiv, Zbirka tapija, te fotokopije i mikrofilmovi koji su snimani i sakupljeni iz drugih arhiva. Vidjeti: Lejla Gazić, „Stradanje Orijentalnog instituta u agresiji na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995.“, u: *Orijentalni institut u Sarajevu 1950-2015.*, priredio Aladin Husić (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, 2015), 18-21.

²⁴ Najpotpuniji pregled posebnih i drugih izdanja objavljenih u Orijentalnom institutu od njegovog osnivanja do 2020. godine vidjeti kod: Mubera Bavčić i Lamija Hatibović, *Bibliografija izdanja Orijentalnog instituta 1950. - 2020.* (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, 2021).

²⁵ Kao primjer navest ćemo jednu monografsku publikaciju i nekoliko objavljenih radova (broj radova je veći, ali ih zbog ograničenosti Zbornika u pogledu broja stranica ne možemo sve navoditi). Vidjeti: Sabaheta Gaćanin, *The Persian Divan by Ahmad Khatem Aqovalizade* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011); Hatidža Čar-Drnda, „Pljevlja'da (Taşluca) Nüfusun Yapısı -15. Yüzyılın İkinci Yarısı ve 16. Yüzyıl“, *Belleten*, 74-269 (2010), 113-126; Dženita Karić, „A Sultan's children: Bosnian Jews in two major newspapers of the Bosnian vilayat 'Bosna' and 'Sarajevski cvjetnik'“, *British Journal of Middle Eastern Studies*, Taylor & Francis, 42-2 (2015), 147-162; Sabaheta Gaćanin, „The Persian Literary Tradition in Ottoman

Orijentalnom institutu bilo je njegovo pridruživanje Univerzitetu u Sarajevu 2013. godine. U maju 2025. godine Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut (danas službeni naziv institucije)²⁶ proslavlja svoj 75. rođendan, a pred njim se nalaze brojni integracijski izazovi te izazovi koje pred naučne ustanove postavlja internacionalizacija.

PODRUČJE SANDŽAKA U DJELIMA SARADNIKA ORIJENTALNOG INSTITUTA U SARAJEVU

Područje Sandžaka u geografskom smislu obuhvata nekoliko gradova u Srbiji i Crnoj Gori, od kojih većina mjesta ima historijsku povezanost sa Bosnom i Hercegovinom. U Srbiji je riječ o današnjim općinama koje se nalaze na samoj granici ili u neposrednoj blizini granice sa Bosnom i Hercegovinom poput Priboja, Prijepolja i Nove Varoši, te udaljenijim općinama Sjenica, Novi Pazar i Tutin, dok se u Crnoj Gori radi o općinama koje sjeveroistočnom linijom graniče sa „sandžačkim“ općinama u Srbiji krenuvši od Pljevalja koja se nalaze u blizini bosanskohercegovačke granice, zatim Bijelog Polja, Berana i Rožaja, te općina Gusinje i Plav na istoku Crne Gore. Kroz ovaj tekst nastojat ćemo njegove čitatelje uputiti na najvažnije knjige i radove saradnika Orijentalnog instituta kroz njegovu 75 godišnju historiju koji se potpuno ili djelomično odnose na geografsko područje Sandžaka.²⁷

Posebnu važnost za istraživanje ovog kraja imaju objavljeni izvori u okviru edicije Orijentalnog instituta *Monumenta Turcica*. Riječ je uglavnom o objavljenim defterima (za period od druge polovine 15. stoljeća do početka 17. stoljeća), kanun-namama i vakufnamama u kojima se spominju mjesta iz Sandžaka.²⁸ Osim izdanja u ediciji *Monumenta Turcica* saradnici Orijentalnog

Bosnia and Its Environs“, *Journal of Persianate Studies*, Brill, 15-1 (2022), 85-120; Amer Maslo, „Echoes of the News About the Attempted Assassination of Sultan Abdul Hamid II Among the Muslim Intelligentsia from Bosnia and Herzegovina Gathered Around the Bošnjak Gazette“, *Archiv Orientalni* 91-1 (2023), 19-39; Elma Korić, „Childhood and Education in Ottoman Bosnia during the Early Modern Period (mid-Fifteenth to Late Eighteenth Century)“, u: *Children and Childhood in the Ottoman Empire*, ur. Gülay Yilmaz i Fruma Zachs (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2021), 315-335; Nenad Filipović, „Grand Vizier Koca Sinan Pasha and the Ottoman Non-Muslims“, u: *Entangled Confessionalizations? Dialogic Perspectives on the Policy of Piety and Community-Building in the Ottoman Empire, 15th-18th Centuries*, ur. Tijana Krstić i Derin Terzioğlu (New Jersey: Gorgias Press, 2022), 625-672.

²⁶ U ovom radu prilikom spominjanja imena institucije koristili smo iz praktičnih razloga samo Orijentalni institut.

²⁷ Bitno je napomenuti da je riječ o selektivnom izboru koji su izvršili autori rada, te da ovim radom nisu mogli biti obuhvaćeni svi radovi.

²⁸ *Kanuni i kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*, priredili: Branislav Đurđev, Nedim Filipović, Hamid Hadžibegić, Muhamed Mujić i Hazim Šabanović (Sarajevo: Orijentalni institut, 1957); Hazim Šabanović, *Krajište Isa-*

instituta su objavljivali izvornu građu koja uključuje ovo područje i kod drugih izdavača. Tu se prije svega ističe historičar Ahmed S. Aličić koji je u izdanju Historijskog arhiva u Sarajevu i Istorijskog arhiva Ras u Novom Pazaru objavio *sidžile* novopazarskog kadije za period od 1766. do 1768. godine,²⁹ a Sandžak je zastupljen i u opširnom katastarskom popisu za oblast Hercegovine 1585. godine koji je također za štampu priredio Ahmed S. Aličić.³⁰ Bitno je spomenuti prisustvo sandžačkih mjesta i u popisima iz 15. i 16. stoljeća koje su saradnici Orijentalnog instituta preveli sa osmanskog jezika, ali koji do danas nisu objavljeni.³¹

Druga stavka koju je potrebno izdvojiti jesu knjige i naučni radovi koje su saradnici Orijentalnog instituta objavljivali u publikacijama u Bosni i Hercegovini i inostranstvu. Kada je riječ o historiji sandžačkih krajeva dva istraživača Orijentalnog instituta se posebno ističu u njenom izučavanju, a to su Alija Bejtić i Hatidža Čar-Drnda.³² U bogatoj bibliografiji radova Alije Bejtića nalazi se i studija koju je napisao o Priboju pod osmanskom vladavinom, a koja

bega Ishakovića: Zbirni katastarski popis iz 1455. godine (Sarajevo: Orijentalni institut, 1964); *Oblast Brankovića: Opširni katastarski popis iz 1455.*, priredili: Hamid Hadžibegić, Adem Handžić i Ešref Kovačević, sv. 1 i sv. 2 (Sarajevo: Orijentalni institut, 1972); Ešref Kovačević, *Muhimme defteri: Dokumenti o našim krajevima* (Sarajevo: Orijentalni institut, 1985); *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, ur. Lejla Gazić (Sarajevo: Orijentalni institut, 1985); *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, priredio Ahmed S. Aličić (Sarajevo: Orijentalni institut, 1985); *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, obradila Snježana Buzov, priredila Lejla Gazić, knjiga 4, svezak 2 (Sarajevo; Zurich; Orijentalni institut; Bošnjački institut, 2000).

²⁹ Ahmed Aličić, *Sidžili kadije kaze Novi Pazar od 1766. do 1768. godine* (Sarajevo; Novi Pazar: Historijski arhiv u Sarajevu; Istorijski arhiv "Ras", 2012).

³⁰ *Katastarski popisi ejaleta Bosna, opširni katastarski popis za oblast Hercegovu iz 1585. godine*, priredio Ahmed S. Aličić (Sarajevo: Dobra knjiga, 2014).

³¹ Arhiv UNSA-OIS, Acta Ottomanica, Inv. No. 21/OIS 2 a-f, St. Prev., transkripcija detaljnog popisnog deftera Bosanskog sandžaka 1489 (transkripciju uradio Ešref Kovačević); Arhiv UNSA-OIS, Acta Ottomanica, Inv. No. 20/OIS St. Prev. 1/a-g, prevod detaljnog popisnog deftera Bosanskog sandžaka 1528-30 (prevela Medžida Selmanović); *Sumarni defter Bosanskog sandžaka iz 1516. godine*, prevela i priredila Fazileta Hafizović (u rukopisu).

³² O Aliji Bejtiću, bosanskohercegovačkom historičaru, vidjeti: Redakcija, „Alija Bejtić“, *POF*, 31 (1981), 7-9; Hatidža Čar-Drnda, „Bibliografija radova Alije Bejtića“, *POF* 37/1987 (1988), 203-210; O Hatidži Čar-Drnda, bosanskohercegovačkoj historičarki, vidjeti: Sabaheta Gačanin, „In memoriam: Dr. Hatidža Čar-Drnda (1947-2014)“, *POF*, 64/2014 (2015), 33-35; Mubera Bavčić, „Bibliografija radova Dr. Hatidže Čar-Drnda“, *POF* 64/2014 (2015), 501-510; Alma Omanović-Veladžić, „Doprinos Hatidže Čar-Drnda izučavanju historije Bosne i Hercegovine osmanskog perioda“, u: *Zbornik radova. Naučna/znanstvena konferencija Bosankohercegovačke naučnice/znanstvenice i njihov istraživački rad*, ur. Edim Šator, knj. 1, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke/znanosti, Mostar, 2018, 259-272; Alen Zečević, „Doprinos Hatidže Čar-Drnda historijskoj nauci: djelo vrijedno divljenja“, u: *Zbornik radova. Naučna/znanstvena konferencija Bosankohercegovačke naučnice/znanstvenice i njihov istraživački rad*, ur. Edim Šator, knj. 1, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke/znanosti, Mostar, 2018, 273-283.

je objavljena u Sarajevu prije nego što je i osnovan Orijentalni institut.³³ Kasnije, sedamdesetih godina, objavljena su još tri rada Alije Bejtića o Polimlju u kojima je pisao o legendama iz Polimlja, starim trgovačkim putevima koji su vodili kroz Donje Polimlje i starim gradovima u Donjem Polimlju.³⁴ Sa druge strane, u bibliografiji Hatidže Čar-Drnda nalazi se 12 radova koji se u potpunosti ili djelomično odnose na ovo područje.³⁵ Istraživanja Hatidže Čar-Drnda su se uglavnom odnosila na prva stoljeća osmanske vlasti na ovim područjima tako da je s te strane kroz svoje radove dala poseban doprinos pružavanju historije Novog Pazara, Nove Varoši, Prijepolja i Pljevalja.³⁶ Neke od svojih radova je objavila Novopazarskom zborniku, Rožajskom zborniku i Zborniku sa Simpozijuma Seoski dani Sretena Vukosavljevića, a učestvovala je i u radu naučnih skupova organiziranih na području Sandžaka što potvrđuje kontinuiran interes autorice za istraživanje ovih krajeva.³⁷

Povremeno su i drugi istraživači Orijentalnog instituta pisali radove o području Sandžaka. Na ovome mjestu ćemo izdvojiti Hamida Hadžibegića koji je napisao rad o stočnom fondu na području Novog Pazara, Trgovišta i Bihora 1585. godine,³⁸ zatim Fehima Dž. Spahu koji je predstavio nekoliko osmanskih dokumenata o manastiru u Mileševu,³⁹ dok je Behija Zlatar u koautorstvu s Enesom Pelidijom objavila kraću knjigu i jedan rad koji se direktno tiče historije Pljevalja i okoline.⁴⁰ Značajni podaci o ovim područjima mogu se pronaći i u nekim od najznačajnijih publikacija koje su napisali saradnici

³³ Alija Bejtić, *Priboj na Limu pod osmanlijskom vlašću : 1418.-1912.* (Sarajevo: Nova tiskara Vrčec i dr., 1945).

³⁴ Alija Bejtić, „Legende iz Polimlja o Polimlju“, *Mostovi* III (1971), 179-240; Alija Bejtić, „Stari trgovački putevi u Donjem Polimlju“, *POF*, XXII-XXIII/1972-73 (1976), 163-189; Alija Bejtić, „Stari gradovi u Donjem Polimlju“, *Starinar*, Organ Arheološkog instituta u Beogradu, godište 1975 (1976), 97-109.

³⁵ Bibliografiju radova Hatidže Čar-Drnda koja uključuje i radove o mjestima u Sandžaku vidjeti: M. Bavčić, „Bibliografija radova Dr. Hatidže Čar-Drnda“, 501-510.

³⁶ Izdajamo: Hatidža Čar-Drnda, „Osnivanje Novog Pazara i njegov razvitak do kraja XVI stoljeća“, *Novopazarski zbornik* 8(1984), 77-102; Hatidža Čar-Drnda, „Nova Varoš u osmanskim izvorima“, *Novopazarski zbornik* 10(1986), 101-113; Hatidža Čar-Drnda, „Iz prošlosti Prijepolja“, *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, XXII, 23 (1987), 47-54; Hatidža Čar-Drnda, „Obrazovne institucije u Novom Pazaru tokom 15. i 16. stoljeća“, *Novopazarski zbornik* 29(2006), 109-121; Hatidža Čar-Drnda, „Pljevlja'da (Tašluca)“, 113-126; Hatidža Čar-Drnda, „Prilog historiji kapetanije Novi Pazar“, *Novopazarski zbornik*, 34(2011), 45-56.

³⁷ M. Bavčić, „Bibliografija radova Dr. Hatidže Čar-Drnda“, 501-510.

³⁸ Hamid Hadžibegić, „Zvanični podaci o stočnom fondu na području Novog Pazara, Trgovišta i Bihora iz 1585. godine“, *Istorijski zapisi*, God. XXII, knj. XXVI, sv. 4 (1969), 585-616.

³⁹ Fehim Dž. Spaho, „Nekoliko turskih dokumenata o manastiru Mileševo“, *POF* 28-29/1978-79 (1980), 363-374.

⁴⁰ Behija Zlatar i Enes Pelidija, *Pljevlja i okolina u prvim stoljećima osmansko-turske vlasti* (Pljevlja: Međurepublička zajednica za kulturno-prosvjetnu djelatnost, 1988); Behija Zlatar i Enes Pelidija, „Prilog kulturnoj istoriji Pljevalja osmanskog perioda - zadužbine Husein-paše Boljanica“, *POF* 34/1984 (1985), 115-128.

Orijentalnog instituta, a ovdje bismo izdvojili djelo Hazima Šabanovića o Bosanskom pašaluku i knjige Ahmeda S. Aličića o uređenju Bosanskog ejaleta (1789-1878) i o pokretu Husein-kapetana Gradašćevića.⁴¹ U Orijentalnom institutu su istraživana i djela sandžačkih intelektualaca i književnika za vrijeme osmanske uprave, te je nekoliko njih detektirano u djelu Hazima Šabanovića o književnosti muslimana iz Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima.⁴² Najveću pažnju je svakako izazivao divanski pjesnik Ahmed Hatem Bjelopoljak o kojem je objavljen veći broj radova, dok je Sabaheta Gačanin odbranila doktorsku tezu na temu *Lingvostilistička analiza perzijskog divana Ahmeda Hatema Bjelopoljaka* da bi nakon odbranjene disertacije Ahmedu Hatemu Bjelopoljaku posvetila monografiju na engleskom i bosanskom jeziku.⁴³ Također, Adnan Kadrić je s osmanskog jezika preveo jedno od djela Ahmeda Valija Novopazarca.⁴⁴ U obzir svakako treba uzeti da se u velikom broju knjiga i radova koje su objavili uposlenici Orijentalnog instituta u proteklih 75 godina mogu pronaći podaci o sandžačkim gradovima i mjestima te da su kroz ovaj prilog prikazana samo pojedina reprezentativna mjesta.

Na kraju, u kontekstu teme projekta, smatramo potrebnim spomenuti da se i danas, iako je građa Arhiva Orijentalnog instituta gotovo u cijelosti izgorjela 1992. godine, u Arhivu ove institucije mogu pronaći vrijedni podaci o prošlosti Sandžaka. Među dokumentima u Arhivu Orijentalnog instituta na ovom mjestu spomenut ćemo dokumente koji se odnose na muslimanske muhadžire iz Srbije u 19. stoljeću, njihovu imovinu i nova mjesta stanovanja, te nekoliko izvještaja i dopisa o stanju u Novom Pazaru u drugoj polovini 19. stoljeća.

Sažetak

U skladu s propisanim pravilima i uputama za pisanje rada koji su predviđeni projektom *Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju* ovaj tekst se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu u kratkim crtama predstavljen je Orijentalni institut u Sarajevu koji je osnovan 1950. godine. Ukazano je na njegovu djelatnost prije početka agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine i nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu kada je zgrada instituta zapaljena što je dovelo do gotovo potpunog uništavanja Arhiva i rukopisne zbirke. U drugom

⁴¹ Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela* (Sarajevo: Naučno društvo NRBIH, 1959); Ahmed S. Aličić, *Uređenje bosanskog ejaleta od 1789. do 1878. godine* (Sarajevo: Orijentalni institut, 1983); Ahmed S. Aličić, *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. godine* (Sarajevo: Orijentalni institut, 1996).

⁴² Hazim Šabanović, *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima (biobibliografija)* (Sarajevo: Svjetlost, 1973).

⁴³ S. Gačanin, *The Persian Divan by Ahmad Khatem Aqovalizade; Sabaheta Gačanin, Sve na Zemlji sjena je ljepote: ontološka poetika jednog sufijskog divana: šejh Hatemov Divan* (Sarajevo: Orijentalni institut, 2011).

⁴⁴ Ahmed Vali Novopazarac, *Ašknama: Ljepota i Srce*, preveo Adnan Kadrić (Novi Pazar: Univerzitet u Novom Pazaru, 2009).

dijelu teksta fokus je na predstavljanju zastupljenosti područja Sandžaka u istraživačkoj djelatnosti saradnika Orijentalnog instituta. Prvo je napravljen osvrt na objavljene izvore, zatim na knjige i radove iz oblasti historiografije, dok je određena pažnja posvećena knjigama u kojima se tematiziraju autori sa područja Sandžaka i njihova djela na orijentalnim jezicima. Posljednji dio rada ukazuje na potencijal Arhiva Orijentalnog instituta u istraživanju historije ovog kraja.

Biobibliografije autora

Mubera Bavčić (rođ. Zimić) je rođena 10. oktobra 1962. godine u mjestu Žepa kod Rogatice. Godine 1987. diplomirala je na Odsjeku za orijentalistiku Filozofskog fakulteta u Sarajevu i stekla zvanje diplomiranog orijentaliste - arabiste. Od 1993. godine radi u Orijentalnom institutu na poziciji bibliotekara, gdje do danas stekla sva bibliotečka zvanja. Objavila je jednu knjigu, nekoliko radova i bibliografija od kojih se izdvaja jubilarna *Bibliografija izdanja Orijentalnog instituta 1950. - 2020.* (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, 2021).

Iz bibliografije izdvajamo:

Knjiga:

1. *Bibliografija izdanja Orijentalnog instituta 1950. - 2020.* (Sarajevo: Orijentalni institut, 2021), u koautorstvu s Lamijom Hatibović

Radovi i bibliografije:

1. Medžida Selmanović (1937-2009) i njen doprinos osmanistici - povodom petnaestogodišnjice smrti, *Historijska misao*, Tuzla, 9 (2023).
2. Bibliografija radova Dr. Hatidže Čar-Drnda, *POF*, Sarajevo, 64/2014 (2015).
3. Bisera Nurudinović - Bibliotekar i bibliograf (1928.-2012.), *POF*, Sarajevo, 64/2014 (2015).
4. Selektivna bibliografija radova o tesavvufu, tarikatima i tekijama, u: Mjesto i uloga derviških redova u Bosni i Hercegovini. Zbornik radova povodom obilježavanja 800 godina od rođenja Dželaluddina Rumija (Sarajevo, 2011).
5. Bibliografija radova Saliha Trake, *POF*, Sarajevo, 59/2009 (2010).

Opširnija bibliografija dostupna na:

<https://unsa-ba.academia.edu/MuberaBavcic>

Amer Maslo je rođen 1994. godine u mjestu Suhodol kod Hadžića. Magistrirao je na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu 2018. godine. Trenutno je doktorand na spomenutom fakultetu. Primarno se bavi proučavanjem historije prostora Bosne i Hercegovine i Zapadnog Balkana u kasno-osmanskome periodu, te razvojem historiografije među bosanskohercegovačkim muslimanima u 19. i 20. stoljeću. Od 2018. godine uposlen je u Orijentalnom institutu Univerziteta u Sarajevu. Uredio je dvije knjige, a autor je više radova i prikaza knjiga objavljenih u naučnim časopisima i zbornicima radova u Bosni i Hercegovini i inostranstvu.

Iz bibliografije izdvajamo:

Knjiga:

1. *Pisma Hamdije Kreševljakovića Muhamedu Hadžijahiću (1938-1959)* (Sarajevo: Historijski arhiv Sarajevo i Univerzitet u Sarajevu - Orijentalni institut, 2024), priredio i napisao uvod.

Radovi i bibliografije:

1. Representation of rivers in travel literature in the German language on late Ottoman Bosnia, u: *Travellers in Ottoman Lands II*, ed. Ines Aščerić-Todd, Aid Smajić, Janet Starkey, Paul Starkey (Oxford: Archaeopress, 2024), koautorski rad.
2. Suradnja Hamdije Kreševljakovića i Ferde Šišića (1913. - 1940.), *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb, 56-1 (2024).
3. Pokušaji institucionalizacije zdravstva i suzbijanja „nadriljekarstva“ u Bosanskom vilajetu u vrijeme valije Safvet-paše (1869-1871): prilog proučavanju zdravstvenih prilika u kasnoosmanskoj Bosni, u: *Medicina bez granica: zdravlje i liječenje u osmanskoj Bosni*, ur. Ramiza Smajić (Sarajevo: Bošnjački institut - Fondacija Adil-bega Zulfikarpašića, 2023).
4. Echoes of the News About the Attempted Assassination of Sultan Abdul Hamid II Among the Muslim Intelligentsia from Bosnia and Herzegovina Gathered Around the Bošnjak Gazette, *Archiv Orientalni*, Prag, vol. 91 no. 1 (2023).
5. "Bosanski lonac sjećanja": 1463. godina i konstitutivni narodi Bosne i Hercegovine, *Prilozi Instituta za historiju*, Sarajevo, 49 (2020).

Opširnija bibliografija dostupna na:
<https://unsa-ba.academia.edu/AmerMaslo>

Suzana Marjanović, 1969 –
suzana.marjanovic@nb-cg.me

Čedomila Bastać, 1975 –
cedomila.bastac@nb-cg.me
Nacionalna biblioteka Crne Gore, „Đurđe Crnojević“ Cetinje

Fond Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“ i prijepoljski kraj

Ljudi, vrijednosti i djela koja nas povezuju

Raj sam oduvijek zamišljao kao svojevrsnu biblioteku
Jorge Luis Borhes

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“

Nacionalna biblioteka Crne Gore, „Đurđe Crnojević“ jedna je od najstarijih i najvažnijih kulturnih institucija u zemlji. Kao fundus pisane baštine čuva materijalne dokaze o kulturnoj stvarnosti Crne Gore, ali i o postanku i identitetu naroda koji vjekovima žive na ovom prostoru. Naziv je dobila po crnogorskom vladaru Đurđu Crnojeviću, koji je tokom svoje vladavine Crnom Gorom, 1493. godine osnovao prvu državnu, odnosno drugu ćirilicu štampariju u Evropi.

Istorija Biblioteke može se vezati i za prve popise knjiga u Cetinjskom manastiru i nastanak prvih inkunabula i rukopisnih knjiga, no njeni stvarni prethodnici su Njegoševa biblioteka, koja je imala funkciju državne biblioteke i Knjaževsko-crnogorska biblioteka koja je imala zadatak da prikuplja sva djela, na svim jezicima, koja se bave Crnom Gorom, kao i knjige ostalih jugoslovenskih i slovenskih naroda.

Nacionalna biblioteka „Đurđe Crnojević“ smještena je na dvije lokacije na Cetinju, u dva značajna istorijska zdanja sagrađena 1910. godine za potrebe italijanske i francuske diplomatije u Kraljevini Crnoj Gori (1910–1918). U zgradi bivšeg Italijanskog poslanstva nalazi se uprava Biblioteke, Odjeljenje za prijem bibliotečke građe, Posebne zbirke, Odjeljenje za stručnu obradu, Agencija za dodjelu CIP zapisa, ISBN-a, ISSN-a i ISMN-a, COBISS centar, Matična služba, Bibliografsko odjeljenje, Knjigovezačka radionica, izložbene sale, kao i čitaonice za korišćenje bibliotečkog fonda. U zdanju bivšeg Francuskog poslanstva nalaze se: Muzejsko odjeljenje, Zbirka stare i rijetke knjige, Legati, konzervatorska radionica i čitaonica.

Ukupan fond Nacionalne biblioteke broji više od 2.000.000 monografskih publikacija, periodike, neknjižne građe i drugog bibliotečkog

materijala. Bibliotečka građa raspoređena je u tri cjeline: Osnovni fond, Posebne zbirke i Muzejski fond.

Osnovni fond čine monografske i serijske publikacije iz svih naučnih oblasti, na raznim jezicima. Osnovni fond broji oko 850.000 bibliografskih jedinica, kako svjetskih i evropskih, tako i crnogorskih.

Posebne zbirke: Zbirka rukopisa i dokumentacione građe prikuplja, obrađuje i čuva rukopise iz prošlosti Crne Gore, obimnu korespondenciju značajnih ličnosti, bogat fond fotografija, razglednica, plakata i druge neknjižne građe. Najstariji rukopisi datiraju iz XVIII i XIX vijeka.

Zbirka stare i rijetke knjige sadrži oko 10.000 bibliotečkih jedinica, u koje spadaju inkunabule, postinkunabule, stare knjige, rijetka izdanja i minijature. Najvrednija rukopisna ćirilička knjiga je *Октоих* s kraja XIV vijeka. Iz XVI vijeka u Zbirci su tri paleotipa, štampana u Veneciji: *Служабник*, *Октоих петогласник* i *Триод послни*. Od periodičnih publikacija izdvaja se Orfelinov *Славено-сербскій магазин*, zatim *Летопис Матуце српске*, *Grlica*, *Crnogorski kalendar* iz Njegoševe štamparije i *Srpsko-dalmatinski magazin*.

Kartografska zbirka broji više od 500 geografskih atlasa i 2.500 geografskih karata. Najstariji i najvredniji atlas u zbirci potiče iz 1764, a najstarija karta Crne Gore je *Carta di Montenegro* objavljena u Beču 1860. godine. Zbirci pripada i 42.800 razglednica od kojih su najstarije one s kraja XIX vijeka.

Zbirka muzikalija i audio-vizuelne građe sadrži oko 27.000 bibliotečkih jedinica od kojih 19.000 spadaju u audio-vizuelnu građu, 8.000 štampanih muzikalija, gdje su najznačajniji: *Album Černohorski*, 70 narodnih pisni Ludovika Kube iz 1890, kao i *Motivi iz Crne Gore*, koncert za violinu i klavir Antuna Pogačara.

Likovno-grafička zbirka sastoji se od oko 74.000 plakata svih vrsta, od čega 17.000 crnogorskih. Posebno se po umjetničkoj vrijednosti ističu plakati rađeni za predstave izvođene u Kraljevskom pozorištu Zetski dom na Cetinju, s kraja XIX i početka XX vijeka.

Muzejski fond sačinjavaju: **Nacionalna kolekcija Montenegrina**, **Rukopisna zbirka**, **Zbirka stare i rijetke knjige** i **Zbirka legata**. Ovaj fond predstavlja najznačajniji resurs pisanih dokumenata crnogorskog kulturnog nasljeđa koji sadrži više od 40.000 knjiga i oko 1.300 naslova periodike, među kojima su najznačajniji: *Grlica*, *Orlić*, *Crnogorka*, *Crnogorac*, *Glas Crnogorca*

i *Prosvjeta*. Savremena/tekuća periodika obuhvata naslove od 1946. godine do danas. Nacionalna biblioteka posjeduje sedam legata istaknutih crnogorskih javnih ličnosti.

Izdavaštvo Nacionalne biblioteke jedno je od njenih osnovnih djelatnosti u vidu sopstvene i bogate izdavačke produkcije s prepoznatljivim edicijama i naslovima iz domena bibliotečko-informacionih nauka, bibliografije i kulturne istorije Crne Gore. Naslovi iz izdavačke produkcije Nacionalne biblioteke izlaze u okviru sedam edicija: Fototipska izdanja, Posebna izdanja, Bibliografija, Bio-bibliografija, Serijske publikacije, Katalozi i Priručnici.

Obrazovna uloga biblioteke, kao matične biblioteke Crne Gore, ogleda se kroz usavršavanje kadrova za obavljanje bibliotečke djelatnosti i pružanje stručne pomoći bibliotekarima svih crnogorskih biblioteka. Osim toga, ostvaruje i međunarodnu saradnju s više od 50 nacionalnih biblioteka širom svijeta.

Čitaonice namijenjene korišćenju građe Osnovnog fonda i Posebnih zbirki smještene su u zgradi nekadašnjeg Italijanskog poslanstva. Korisnici Muzejskog fonda, Zbirke stare i rijetke knjige i Legata mogu koristiti građu u čitaonici zgrade bivšeg Francuskog poslanstva.

Virtuelna biblioteka Crne Gore (VBCG) i **Digitalna biblioteka** Crne Gore, kao ključni projekti Nacionalne biblioteke omogućavaju globalni pristup bibliografskim podacima i dokumentima u elektronskom obliku.

KULTURNO STVARALAŠTVO KOJE NAS POVEZUJE

Tromeđa Srbija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora čini jedan zajednički kulturno-istorijski, privredni, obrazovni, etnografski i na drugi način povezan prostor. Prijepolje, kao grad na tromeđi je multietnička, multivjerska i mutikulturalna sredina.

Biblioteka „Vuk Karadžić“ najstarija je ustanova iz oblasti kulture u Prijepolju. Najznačajniji segment za Biblioteku svakao je „Digitalna biblioteka zavičaja“, koja daje izuzetan doprinos u očuvanju kulturnog nasljeđa Prijepolja i okoline.

Istraživanjem fonda Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević“ pronašli smo veoma bogat opseg bibliografskih jedinica svih tipova građe koje prezentuju prijepoljski kraj. Usljed nemogućnosti da ih sve navedemo, izabrali smo neke od najreprezentativnijih primjeraka.

U fondu Nacionalne biblioteke Crne Gore nalaze se serijske publikacije koje su nastale u Prijepolju: opozicioni list *Sandžak*, humanističke i socijalne tematike, izlazio u periodu (1932–1938), mijenjajući naziv u *Raška* i *Novi Sandžak*; listovi *Glas Polimlja* (1952) i *Polimlje* (1953). Treba istaći da je

osnivač, vlasnik i urednik *Sandžaka* bio istaknuti crnogorski intelektualac i novinar **Milivoje Žugić**. Nacionalna biblioteka posjeduje i satirično-humoristički list *Veliki narodni Tipar*, publikovan u Beogradu 1883–1895, za nas posebno značajan jer je jedan od urednika bio poznati crnogorski geograf i etnograf **Tanasije Pejatović**.

Crnogorske serijske publikacije koje se bave temama i stvaraocima ovog zajedničkog prostora su: *Ilustrovani zvanični almanah-šematizam Zetske banovine*, *Mostovi: časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, *Glasnik Zavičajnog muzeja*, *Avlija: časopis za kulturu, književnost i društvene teme*, *Almanah: časopis za proučavanje, zaštitu i prezentaciju kulturno-istorijske baštine Muslimana* i *Bilten: festival Raspijevana Tromeda*. Navedene publikacije se takođe nalaze u fondu Nacionalne biblioteke, kao trajno svjedočanstvo međusobne povezanosti i saradnje stvaralaca sandžačkog prostora.

Najzastupljeniji u fondu Nacionalne biblioteke Crne Gore su prijevoljski književnici, od kojih izdvajamo: **Ulviju Mušovića i njegovu** monodramu *Mezar*. Osim monodrame zapažena su djela: *Mušovići: od begova i kapetana do zbjegova i svjetskih metropola*, naučno-istraživački rad, zatim *Osman-beg Mušović 1935–2019*, *Đurumlje*, *Kaži Drino* i dr.; **Vlastimira T. Zejaka** i njegova djela: *Polimske šaljive priče*, *Sudbine*, *Putopis kroz Seljašnicu i sela Orovac*, *Seljani*, *Čauševići*, *Strašivac*, *Osoje* i *Kula Jusovića*, *Velika Župa* i dr.; **Ljubomira Šuljagića**: komedija *Upotreba pokojnika*, *Okretne igre* i istraživački rad *Prijevoljska gimnazija: 1913–2008* i dr. Poseban naglasak stavljamo na stvaralaštvo **Jovana Ljuštanovića**, proučavaoca književnosti za djecu: *Pegavo detinjstvo*, *Književnost za decu u ogledalu kulture*, ali se bavio i drugim temama u svojstvu urednika i sakupljača, od kojih izdvajamo: *Sahat kule naših srca: zavičajne teme*, *Moj bolni Sandžak u avangardnom muzeju Rista Ratkovića* i dr. Na ovom mjestu ističe se i rad **Sabrije Račić Hadžimurtezić** u djelu *Miris duše: u spomen mojoj majci*.

Ujedno bogat doprinos istoričara i hroničara prijevoljskog kraja značajno je zastupljen u fondu Nacionalne biblioteke Crne Gore. Na ovom polju ističe se rad **Branka Zejaka i njegova djela**: *Na životnim stazama: sećanja i zapisi*, *Okupatorski zločini u prijevoljskom kraju: 1941–1945*, *Spomen-obeležja u opštini Prijepolje*, *Drama i znamenje Prijepoljske bitke* i dr. U okviru ove oblasti značajan je i rad **Milorada Veruovića**: *Polimska viđenja*, *Sopotnica*, *Ispovesti urednika: uz 70-godišnjicu štampe u Prijepolju i 50-godišnjicu „Polimlja“ (1932–2002 i 1952–2002)*, *Poslednje Dedijerovo pismo* i dr., kao i radovi istoričara **Raifa Hajdarpašića**, s posebnim osvrtom na povezanost sa Crnom Gorom: *Sandžak od 1919. do 1929*, *Bošnjaci u Crnoj Gori*, *Prostor Berana* i *Polimlja u vrijeme Bosansko-hercegovačkog ustanka 1875. godine* i dr. Svakako moramo istaći i stvaralaštvo **dr Nadira Dacića**, glavnog imama Islamske zajednice Prijepolja, koji se bavi religijskom i istorijskom tematikom, analitički pristupajući izučavanju i afirmaciji islamske

kulturne baštine Sandžaka. Njegova djela: *Kulturno-prosvjetna djelatnost Garjeta u srednjem Polimlju i Potarju*, Ibrahim ef. Hadžišehović: *šerijatski sudija u Rožajama*, *Sjećanja na naše dobrotvore: Sejfidin ef. Šehović* i dr. pružaju detaljan uvid u razvoj različitih perioda Sandžaka kroz njegovu burnu i bogatu istoriju.

U domenu genealogije ističemo **Seada Kajevića** i njegovu monografiju *Saga o Kajevićima* i **Dragomira Drobnjaka** autora djela *Drobnjaci sa Boljana kod Prijepolja*, **Jovana Brašanca**, *Sedamdeset godina babinske škole: 1926/27–1996/97.* i **Hadiju Kriještorac**: *Inkunabule Mileševske štamparije, kraj i početak rukopisne knjige u dolini Lima*, *Obična želja: (zbornik prijepoljskih pesnika)*.

Iz oblasti estetike, filma i likovnih umjetnosti izdvajamo radove **Sadudina Musabegovića** i njegove kritičke analize u esejima *Rasuta kazivanja*, kao i djela **Milana Minića**, arhitekta i slikara: *Kolegijum likovnih umetnika Beli andeo Prijepolje*, Narodni muzej, Beograd, 1975. Afirmaciji prijepoljskog kraja svakako doprinosi i rad geografa **Milinka P. Femića**, *Prijepoljski kraj u prostoru i vremenu* i *Kartografsko-geografski priručnik*. Važno je pomenuti urednike i priređivače čiji rad takođe ima važnu ulogu u predstavljanju ovog kraja. Izdvojićemo nekoliko imena i njihovih djela: **Slobodan Martinović** i **Anela Rovčanin**, urednici publikacije *Istraživanje etničkih odnosa u jugozapadnoj Srbiji (Prijepolje, Priboj, Sjenica i Novi Pazar)*; **Milan Cmiljanović**, **Samir Sadiković**, priređivači zbornika *A gde si ti?* (kratka priča Polimlja).

Sociološka tematika zastupljena je u djelima **Sretena Vukosavljevića**, sociologa, političara i univerzitetskog profesora. *Istorija seljačkog društva* kapitalno je naučno djelo koje predstavlja vrhunac sociološkog istraživanja sela. *Pisma sa sela* broje 59 izabranih članaka objavljenih u *Pravdi* i *Politici* gdje se Vukosavljević prepoznaje kao jedan od najautentičnijih poznavalaca seoskog društva. Pišući u lokalnom listu *Sandžak* postao je poznat kroz kratke satirične priče o društvenim protivrječnostima sandžačke stvarnosti u kojima se prepliću šala i mudrost. Te priče sabrane su u knjižici *Sandžačke hićaje* gdje Vukosavljević kroz vrsnu satiru daje kritičku sliku društva ali i mentaliteta koji je odlično poznao.

Segment kulturnih veza predstavlja i štamparska djelatnost – brojna izdanja crnogorskih autora i izdavača pripremljena su u prijepoljskim štamparijama.

Prikazano stvaralaštvo obuhvata samo dio bogatog fonda Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević“ koji se odnosi na prijepoljski kraj.

Literatura:

1. Vučinić, Ljubica: Blago Nacionalne biblioteke = Treasures of the National Library : stara i rijetka knjiga : old and rare book, Nacionalna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević", Cetinje, 2016.
2. Martinović, Niko S., Razvitak štampe i štamparstva u Crnoj Gori: 1914-1975, Jugoslovenski institut za novinarstvo, Beograd, 1965.
3. Nemirovski, Evgenij Ljvovič, Počeci štamparstva u Crnoj Gori, Nacionalna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević", Cetinje, 1996.
4. Vodič kroz Nacionalnu Biblioteku Crne Gore "Đurđe Crnojević", Nacionalna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević", Cetinje, 2016.
5. Bibliografski vjesnik, Cetinje, 2007, 2008, 2009, 2019.
6. <https://www.nb-cg.me/>
7. https://plus.cobiss.net/cobiss/cg/cnr_latn/bib/search
8. https://odknjigedoduse.com/2013/02/22/book_wel-jpg/
9. <https://sh.wikipedia.org/wiki/Prijepolje>
<https://sh.wikipedia.org/wiki/Prijepolje>

Biobibliografski grafski podaci autorica

Suzana Marjanović rođena 1969. na Cetinju. Osnovnu školu završila u Kotoru, dok je Gimnaziju i Fakultet za crnogorski jezik i književnost završila na Cetinju. Radila je kao asistent u nastavi Osnovnoj školi LPO i u Udruženju „Razvitak“. U Nacionalnoj biblioteci radi na poslovima bibliotekara obrađivača serijskih publikacija od 2024. god.

Marjanović, Suzana, Slika svijeta i simbolika vječnoga vraćanja u romanu *Nepodnošljiva lakoća* postojanja Milana Kundere, Cetinje : [S.M.], 2020 (diplomski rad)

Čedomila Bastać rođena 1975. na Cetinju. Školovala se na Cetinju, gdje je završila i Fakultet za crnogorski jezik i književnost. U Nacionalnoj biblioteci radi na poslovima bibliotekara obrađivača serijskih publikacija od 2020. god.

Bastać, Čedomila, Toponimija sela Meterizi s osvrtom na govorne karakteristike, Cetinje, [Bastać Č.], 2018

Бука Јеремић, 1959 -

jeremic@unilib.bg.rs

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“

Докторске дисертације о Полимљу у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“

Људи, вредности и дела која нас повезују

Резиме

Рад приказује докторске дисертације о Полимљу из фонда Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ која је депозитна за све докторате одбрањене на београдском универзитету, али располаже и тезама са других универзитета у Србији и региону. Укупно једанаест дисертација подељено је на четири тематске целине, за сваку је дат кратак опис, сигнатура и Ид број у Кобис систему. Будући да је Полимље изузетно занимљиво подручје у многим аспектима: историјском, географском, привредном, саобраћајном, етнолошком, лингвистичком, социјалном, културолошком – представљени докторати могу бити поуздано полазиште за изучавања у свим наведеним областима.

Кључне речи: Полимље, докторске дисертације, Универзитетска библиотека

Увод

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ као централна научна библиотека Универзитета у Београду и матична библиотека свих високошколских библиотека у Србији, као универзитетски информационо-реферални и документациони центар, и коначно, као културно-просветна институција од националног значаја, заузима високо место не само у универзитетским оквирима, већ и у оквирима шире друштвене заједнице. По типу то је јавна опште-научна библиотека, једна од највећих на Балкану и свакако највећа у земљи, чија је превасходна функција да служи потребама академске популације, обезбеђујући интелектуални, физички и електронски приступ знању, идејама, публикацијама, информационим ресурсима и сервисима који потврђују њену нарочиту улогу у наставно-научном процесу. У том смислу, функционисање ове установе подразумева извршавање врло конкретних задатака чувања и развијања колекција и прикупљања извора информација који су од значаја за студенте, универзитетске наставнике и научнике, али и испуњење једне шире схваћене мисије општег унапређења науке, образовања, културе и уметности у Србији, у сарадњи са иностраним сродним партнерским

институцијама и са целокупном мрежом српских библиотека, не само високошколских, већ такође и народних и јавних.

Основна делатност Универзитетске библиотеке је селективна набавка страних и домаћих публикација у класичном и електронском облику, из свих научних области које се изучавају на факултетима у Србији. Идеално замишљена, набавка би требало да систематски и континуирано формира такав библиотечки фонд у којем би се претраживањем по било којој кључној речи морао пронаћи извештајан број релевантних и кредибилних публикација које би задовољиле високе академске стандарде. Кроз институцију обавезног академског примерка Библиотека је у прилици да набави уџбеничку литературу са свих факултета и високих школа, зборнике са научних скупова и конференција као и научне монографије које објављују академске установе. Фонд се формира захваљујући и осталим видовима набавке, а то су програм размене превасходно са страним, али и са домаћим партнерима, затим поклон који се прима од појединаца и установа, као и куповина која је нажалост спорадична због непостојања наменских средстава у буџету Министарства образовања. Треба истаћи и да учешћем на пројекту откупа књига Министарства културе Библиотека успева да значајно допуни набавку не само за основни, већ и за резервни фонд из којег се публикације шаљу у иностранство. Ипак, оно по чему је Универзитетска библиотека јединствена јесте чињеница да је она депозитна за све докторске дисертације одбрањене на београдском универзитету, али да у свом фонду поседује и докторате одбрањене и на другим универзитетима Србије и некадашње Југославије.

Имајући све наведено у виду, јасно је да свако научно и стручно истраживање коришћењем фондова Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ подразумева расположивост одговарајуће грађе у традиционалном и дигиталном формату, и то пре свега научних монографија, факултетских издања, зборника, сепарата, периодике и других врста публикација. Будући да је прави ексклузивитет ове библиотеке приступ докторским дисертацијама из свих научних области, преглед доктората који за тему имају Полимље може бити од користи будућим истраживачима различитих аспеката ове проблематике. Треба напоменути да се приликом претраживања стекао увид у солидан фонд научних и стручних монографија, зборника и сепарата који се баве Полимљем, али да ограничен простор не дозвољава ни списак публикација, а камоли детаљније бављење, тако да је та драгоценост грађа остављена за неку другу, сличну прилику којој се надамо. Овом приликом (коју третирамо као неку врсту увода) фокусирамо се само на докторске дисертације. Укупно једанаест доктората подељено је у четири целине по тематској сродности. Дат је сажет приказ сваке тезе са сигнатуром и Ид бројем у Кобис систему.

Лингвистика

Докторска дисертација *ГОВОР СЕВЕРОЗАПАДНОГ САНЦАКА* Мирослава Б. Николића одбрањена је 1990. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду под менторством проф. др Асима Пеца. Настала је на основу систематског теренског истраживања и представља обиман (650 страница плус 250 страница бележака) дијалектолошки рад о прозодијским, фонетским, фонолошким и морфолошким особинама говора становништва у оном делу Полимља који обухвата околину Прибоја, Пријепоља и Нове Вароши. Аутор је имао у виду двоконфесионалност и двонационалност подручја на које се фокусирао његово проучавање, па је сходно томе истражио подударности и разлике у широком дијалектолошком распону, закључивши да Срби и огромна већина Муслимана Полимља говоре новоштокавским (и)јекавским односно источнохерцеговачким дијалектом, те да само говор Муслимана из Комарана чини прелаз ка тзв. горњополимским говорима. (сигнатура РД 13935, Ид: 5577743)

Докторска дисертација *ГОВОР ПОТАРЈА* Драге Бојовић одбрањена је 2008. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду под менторством проф. др Милорада Дешића. После уводног дела и разматрања геолингвистичког и географског статуса Потарја, следи неколико крупних поглавља: Фонетика (закључци о вокалском и консонантском систему), Морфологија (морфонолошки и морфосинтаксички систем), Прозодија (основне прозодијске особине прелазних говора – од зетско-рашког ка источнохерцеговачком дијалекту), Ономастика (географски називи, микротопоними, скраћивање личних имена), Синтакса и Закључне напомене где се укратко износе резултати рада који се тичу особина мешаних говора (који настају у оквиру једног дијалекта упливом маркантних форми из говора који се сударају, нпр утицај босанског у рубним областима) као и особина прелазних тј. граничних говора, под којима се подразумевају говорна подручја међу различитим дијалектима која у извесној мери и на различитим нивоима чувају форме и једног и другог дијалекта. (сигнатура РД 20449, Ид: 36055823)

Историја, историја уметности

Докторска дисертација *ЦРНА ГОРА И ОСЛОБОДИЛАЧКИ ПОКРЕТИ У ГОРЊЕМ ПОЛИМЉУ ОД ПОЧЕТКА XIX ВИЈЕКА ДО БЕРЛИНСКОГ КОНГРЕСА* Миомира Дашића одбрањена је 1980. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду. У првом делу опширног рада дужине преко 500 страница обрађено је Горње Полимље у склопу Османског царства у 18. веку, а затим су дате друштвене и политичке прилике у Горњем Полимљу у првој половини 19. века са посебним освртом на политику књаза Данила према ослободилачком покрету у Васојевићима.

Такође је приказано решавање питања Васојевића у току разграничења Црне Горе и Турске 1858-1859. године ако и Доњовасојевићки устанак 1861. године. У другом делу описују се политичке и социјалне прилике у Доњим Васојевићим од 1862. до устанка 1875, затим ток самог устанка и рат са Турском од 1876- 1878. Рад се завршава окончањем устанка у Доњим Васојевићима и Берлинским конгресом на основу којег је извршена подела Горњег Полимља. Објашњен је и коначан расплет плаво-гусињске кризе 1880. године и како је дошло до повлачења границе између Горњих Васојевића и Плава и Гусиња, чиме је становништво било одсечено а самим тим је успорен привредни и сваки други развитак читавог северноисточног дела Црне Горе. . (сигнатура РД 9211/1-2, Ид: 26781711)

Докторска дисертација *СРЕДЊЕ И ДОЊЕ ПОЛИМЉЕ И ГОРЊЕ ПОДРИЊЕ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ* Маријана М. Премовића одбрањена је 2013. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду под менторством проф. др Андрије Веселиновића. У обимном раду дужине 325 страница обрађене су следеће теме: географски положај и природне одлике, жупе, „земље“, насеља, становништво, градови, тврђаве, политичке прилике као и привредне делатности становништва. Главне карактеристике рељефа су сложена геологија и тектонска својства долина Лима и Дрине и околних планина. Средњовековне жупе на том простору биле су: Лим, Љубовића, Звијезд, Црна Стена и Дабар, а постојала је и „земља“ Лим која је обухватала све наведене жупе. У горњем току Дрине простира се „земља“ Дрина у чијем саставу су биле жупе: Дрина, Сутјеска, Дриналево, Гвоза, Бистрица, Горажде и Прибуд. Утврђени градови овог простора помињу се још у X веку, пре свих Међуречје и Чернавуск, а поред њих познати су и Милешевац, Водички град, Ковин, Оштрик, Клек, Јагад, Северин, Хрсовац, Соко град, Вратар, Тођевац, Козман, Ђурђевац, Јелеч, Самобор, Островица, Прилеп, Жир и Осип. Анализом повеља и дефтера утврђен је континуитет насеља и становништва од средњег века до савременог доба. Политичке прилике обрађене су од доласка Словена на Балкан до краја XV века. Описане су основне привредне делатности становништва: земљорадња, сточарство, трговина, рударство и занати. (сигнатура РД 23443, Ид: 523080599)

Докторска дисертација *АРХИТЕКТУРА И ЖИВОПИС ЦРКВЕ СВЕТОГ НИКОЛЕ У БАЊИ ПРИБОЈСКОЈ* Светлане Пејић одбрањена је 2006. године на Филозофском факултету (Одељење за историју уметности) Универзитета у Београду под менторством проф. др Бранислава Тодића. Дисертација је приређена као научна монографија једног изузетно значајног манастира у нашој историји и култури. Ауторка се определила за хронолошко праћење измена које је грађевина доживљавала током више векова свога постојања, почев од првог помена места Бања у историјским

изворима 1154. године. Дисертација прати историјат манастира од тих првих магловитих извора са почетка XII века, преко установљења Дабарске епископије 1220, до озбиљних општењења у војном сукобу 1326, после чега је обновљена залагањем краља Стефана Уроша III и његовог сина краља Душана, када оригинална архитектура незнатно промењена, али је малтерисањем и осликавањем фасада знатно промењен утисак о грађевини. Потом се прате догађања у време царства, пре свега зидање Параклиса Богородичиног успења, да би после укидања Дабарске епископије, настала извесна празнина релевантних података о манастиру, па је у оскудици извора тешко утврдити годину пада Дабра и манастира Светог Николе под Турке, али се претпоставља да се подудара са спаљивањем оближње Милешеве 1459. године. У наредном периоду овај манастир је био у саставу Охридске епископије, да би обновом Пећке патријаршије 1557 постао седиште Дабро-босанске митрополије када је доживео значајно дозирање и досликавање. (сигнатура РД 19196 + прилог, Ид: 31987215).

Географија, етнологија

Докторска дисертацијна *ПОЛИМЉЕ, РЕГИОНАЛНО-ГЕОГРАФСКА ПРОУЧАВАЊА* Мирослава Стојимировића одбрањена је 2006. године на Географском факултету Универзитета у Београду под менторством проф. др Миле Павловић. На 418 страница (у оквиру којих су приложене 64 табеле, 25 графика, 27 карата, 54 фотографије и 13 анкетних прилога) презентовани су географско-саобраћајни и геостратегијски положај Полимља, геолошке одлике терена, типови рељефа, клима, хидрографија, педолошки покривач, флора и фауна, као и географско-историјска прошлост овог краја од праисторије, доласка Словена, преко средњовековне Србије, периода турске владавине, завршно са XX веком. Поред тога, обрађено је и становништво Полимља: полно-старосна, образовна, етничка, конфесионална и економска структура, затим миграциони процеси и демографска перспектива. Разматрани су и природни ресурси као фактор развоја, као и структура привреде полимске регије коју чине пољопривреда, индустрија, саобраћај, туризам. Завршно поглавље посвећено је настанку, развоју и типовима полимских насеља, заштити животне средине и савременој регионализацији Полимља као типичног примера пограничног подручја. (сигнатура: РД 19095, Ид: 31485711)

Докторска дисертација *ГЕОГРАФСKE ОСНОВЕ ЗА РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ ГОРЊЕГ ПОЛИМЉА* Горана Д. Рајовића одбрањена је 2003. године на Природно-математичком факултету (Департман за географију, туризам и хотелијерство) Универзитета у Новом Саду под менторством проф. др Драгољуба М. Бугарског. Истраживање је у први план истакло неколико евидентних проблема: старење радне снаге, наглашену

миграцију становништва, уситњеност и ниску техничку опремљеност поседа. Ова дисертација се простире на 450 страница и састоји се од пет поглавља. Прво садржи уводна разматрања, у другом су дати положај, границе и величина области, треће обрађује природне основе за развој привреде (поднебље, рељеф, климатски и хидрографски услови), у четвртом фокус је на друштвеним условима то јест становништву и факторима интензификације пољопривреде, пето поглавље је заправо анализа привредне основе која осветљава основне привредне карактеристике, док шесто поглавље указује на могућности и перспективе развоја привреде Горњег Полимља. (сигнатура: РД 19800, Ид: 197765639)

Докторска дисертација *БРОДАРЕВО И ЊЕГОВА ОКОЛИНА* Петра Ш. Влаховића одбрањена је 1958. године на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Реч је свеобухватној етнолошкој расправи која на почетку обрађује положај, географске, климатске и хидрографске особине Бродарева, привредне гране (сточарство земљорадњу), насеља (историјат, типови) и куће (са покућанством). Затим се пажња посвећује етничким приликама у прошлости и актуелним приликама, од антике преко феудалног доба до данас, са акцентом на остацима племена и братстава. Потом се детаљно разрађују антрополошке и етничке особине становника са напоменама о народном говору, духовном животу, усменом стваралаштву, музичким инструментима, мушкој и женској ношњи, забавним играма, друштвеним и правним обичајима. Утврђено је да муслиманско и српско становништво користе исти језик са примесама турцизама, да се кроз читаву историју нису исказивале етничке нетрпељивости, него су се два етницитета кроз заједнички живот узајамно допуњавала, преузимајући једни од других елементе како духовне тако и материјалне културе. (сигнатура: РД 361, Ид: 23827215)

Пољопривреда, саобраћај

Докторска дисертација *УТИЦАЈ НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА НА ОТИЦАЊЕ И ИНТЕНЗИТЕТ ЕРОЗИЈЕ ЗЕМЉИШТА У ПОЛИМЉУ* Велибора Спалевића одбрањена је 2011. године на Пољопривредном факултету Универзитета у Београду под менторством проф. др Драгана Рудића и проистекла је из изучавања терена који се простире од цркве Брезојевице до Куманице и захвата површину од преко два квадратна километра. Будући да од свог изворишта из Плавског језера до слива Миочког потока, Лим прима укупно 57 притока, методолошки приступ истраживања сливова Полимља састојао се од прикупљања и обраде разнородних карактеристика наведеног подручја: климатских, геолошких и педолошких својстава, затим стања вегетације као и физичко-географских параметара. Упоредо су вршена теоријска, експериментална и теренска истраживања, а такође је било неопходно да се развије нов рачунарско-графички модел помоћу којег је су добијени подаци на основу

којих је изведена прогноза максималног отицања из слива, а онда и интензитета ерозије земљишта. На основу наведеног истраживања предложене су варијанте оптималног коришћења земљишта са пројекцијом до 2030. године. (сигнатура РД 21459, Ид: 38654223)

Докторска дисертација *ПРОУЧАВАЊЕ БИОЛОШКОФИЗИОЛОШКИХ ОСОБИНА ЖБУНА И ТЕХНОЛОШКИХ ВРИЈЕДНОСТИ ПЛОДОВА НЕКИХ СОРТИ БОРОВНИЦЕ И НЕКИХ ТИПОВА VACCINIUM MYRTILLUS L. У ПОЛИМЉУ* Љуба Крговића одбрањена је 1981. године на Пољопривредном факултету Универзитета у Новом Саду. У уводном делу истакнут је значај истраживања боровнице због њене вишеструке употребне вредности: у свежем стању и прерађена за јело, пиће, лекове итд. Увођењем сорти високожбунасте питоме боровнице у рејон Полимља постиже се већи успех у интензивирању воћарске производње тог краја, а с обзиром на дефицитарност овог висококвалитетног воћа на домаћем и страном тржишту, његовим гајењем на у повољним условима Полимља, произвођачи боровнице би поправили свој економски положај што би допринело знатном напретку целог краја, са подразумеваном заштитом природне средине. У дисертацији су детаљно образложени агроеколошки услови (клима и земљиште) и резултати истраживања: морфолошке и биолошке обине жбуна, његов родни потенцијал, као и технолошке особине плодова и потенцијал за прераду. (сигнатура РД 8792, Ид: 10503)

Докторска дисертација *ЕКОНОМСКО-САОБРАЋАЈНИ ЗНАЧАЈ ПРУГЕ БЕОГРАД-БАР* Мирка Докића одбрањена је 1966. године на Економском факултету Универзитета у Београду. Дисертација одговара на следећа питања: какав је утицај ове саобраћајнице на развој привреде; какво је стање железничке мреже у целини а посебно у гравитационом подручју дотичне пруге; да ли пруга осим локалног има и општији државни значај; како се обезбеђују ефикасност и рационалност улагања у овако великим пројектима; какав је утицај изградње пруге на друге видове саобраћаја; који су непосредни и посредни економски бенефити у читавој привреди и друштву. Посебна поглавља посвећена су анализи уштеда транспортних трошкова са детаљним прорачунима, односно потенцијалном развоју других привредних грана, нарочито туризма. На крају је приложен економски модел и детаљан приказ сабраних позитивних ефеката који се добијају изградњом пруге Београд-Бар, са закључком да би се из оствареног вишка прихода ова пруга исплатила за десетак година. (сигнатура Д1 295, Ид: 149639687)

Закључак

Приказане докторске дисертације из фонда Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ у којима се разнородна проблематика Полимља научно истражује уз одговарајућу апаратуру, пре свега уз релевантне и кредибилне библиографије, представљају корпус поуздане грађе за свако даље истраживање овог значајног и занимљивог подручја које је врло специфично како по богатој флори и фауни, тако и по географском положају, историјском развоју, саставу становништва, богатству културних споменика, али пре свега по плодном прожимању различитих етничких и религијских утицаја што је произвело јединствен културни образац, узоран на подручју не само Србије, већ и читавог Балкана.

Извори

1. Лисни каталог Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“
2. Електронски каталог Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“: <https://www.unilib.rs/pretraga/katalog/>
- 3.

Библиографски подаци ауторике

Вука Јеремић – селективна библиографија

У оквиру програма *Класици светске књижевности* - јубилеји изложбе са пратећим каталозима:

Литература о Толстоју и Достојевском у фонду Универзитетске библиотеке – 2010/11; *Како је тумачен Иво Андрић* – 2011; *Драмски писци Златног доба Шпаније (Лопе де Вега и Калдерон де ла Барка)* - 2011; *Непролазни Дикенс: 200 година од рођења* – 2012; *Роман као експеримент: Џејмс Џојс и Вирџинија Вулф* – 2012; *У трагању за смислом: Марсел Пруст и Албер Каму* – 2013; *Le tre corone fiorentine: Данте, Петрарка и Бокачо* – 2014; *Томас Ман: грађанин света и представник епохе* – 2015; *Између два звука: Рајнер Марија Рилке* - 2015 ; *Шекспир и Сервантес: 400 година од смрти* – 2016; *Пушкин и Гогољ: родоначелници класичне руске књижевности* – 2017; *Како је тумачен Милош Црњански* – 2018; *Ернест Хемингвеј: живот као литература и обрнуто* – 2019; *Волт Витман и Е. А. По – чудовишно блиставо или тријумф оригиналности* - 2019 ; *Гете и Шилер: лепе душе светске књижевности* – 2019; *2АБ руског симболизма: Александар Блок и Андреј Бели* – 2020; *Шарл Бодлер и Густав Флобер: зачетници модерне европске поезије и прозе* – 2021; *Молијер, наш савременик: 400 година од рођења* – 2022; *Новалис и Хелдерлин: песници отргнути од живота* – 2022/23; *Франц Кафка: без предака, без потомака* – 2023; *Орвел и Хаксли: весници нашег доба* –

2023/24; *Антон Павлович Чехов: лиричар у прози и драми* – 2024; *Лорд Бајрон: главна звезда европског романтизма* – 2024/25

Међународне научне конференције (излагање и рад објављен у зборнику)

Набавка публикација у електронском окружењу: нови изазови, трендови и могућности (Филолошки факултет у Београду 2008: „Електронске библиотеке“)

Етички аспект управљања библиотечким колекцијама (Филолошки факултет 2009: „Етика у науци и култури“)

На путу ка новим партнерским односима: модели сарадње научних библиотека (БАМ 2009. Сарајево: Бошњачки институт: „Партнерство у дигиталном добу“)

Технолошка транзиција и промена културне парадигме (Филолошки факултет у Београду 23-25. септембра 2010: „Књига и језик у развоју савременог друштва“)

Стандарди селекције и финансирања као гарант квалитетног управљања колекцијама (БДС, Нови Сад, 2010: „Стандардизација и квалитет библиотечких услуга“)

Шта очекују нет-генерације од академских библиотека (БАМ 2010. Сарајево: Национална и универзитетска библиотека БиХ: „Информацијске установе за 21. Стољеће“)

Стратегија и селекција – основни предуслови дигитализације библиотечких колекција (Филолошки факултет у Београду 2011: „Дигитализација културне и научне баштине“)

Класици светске књижевности као основ интеркултуралног дијалога – (Филолошки факултет у Београду 2012: „Културе у дијалогу“)

Давид и Голијат у сарадњи (Филолошки факултету у Београду 27-29. септембра 2013: „Србија између истока и запада: наука, образовање, култура, уметност“)

Повратак библиотека у хуманистичко окриље – утопија или услов опстанка? (Филолошки факултет у Београду 2014: „Хуманизам – култура или илузија?“)

Библиотеке и дигитална хуманистика: међусобни утицаји и перпектива (Филолошки факултет у Београду 2015: са темом „Дигитална хуманистика“)

Виртуелна култура – више питања него одговора (Филолошки факултету у Београду 2016: „Виртуелна култура“)

Набавка публикација у Универзитетској библиотеци у условима перманентне кризе (Филолошки факултет у Београду 2017: „Транскултуралност и библиотеке“)

Етика у библиотекарству; вековима против цензуре (Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ 2023: „Култура сећања“)

Ismeta Džigal-Berkovac, 1974 -
has@arhivsa.ba

Almira Alibašić-Fideler, 1979 -
almira.alibasic@gmail.com

JU Historijski arhiv Sarajevo

Poveznice Prijepolja i Sarajeva kroz arhivsku građu Historijskog arhiva Sarajevo

Ljudi, vrijednosti i djela koja nas povezuju

Abstrakt:

Prijepolje, grad sa višestoljetnom tradicijom, u arhivskoj građi Javne ustanove Historijski arhiv Sarajevo spominje se u nekoliko historijskih izvora prvog reda. Grad Prijepolje je zbog svog geografskog položaja uvijek bio važna stanica na trgovačkim putevima između Istoka i Zapada, pa je tako bio povezan i sa Sarajevom kao glavnim centrom obrta i trgovine robom u osmanskome periodu. Na te činjenice ukazuju i dvije arhivalije iz našeg Arhiva: u trgovačkom defteru sarajevske porodice Softić iz arhivske *Zbirke deftera* spominje se Prijepolje, kao i na jednoj od razglednica iz naše *Zbirke fotografija i razglednica* koja je iz Prijepolja poslana u Sarajevo. Ostali dokumenti – poveznice Prijepolja i Sarajeva - predstavljeni u ovom pregledu su rukopisi koji se odnose na nekretnine i obilazak vojnih logora, kao i podaci o Prijepoljcu koji je tragično okončao svoj život spašavajući Sarajevo od neprijatelja u Drugom svjetskom ratu. U tekstu će se ovi zasad poznati historijski izvori prvog reda, arhivistčki predstaviti, da posluže istraživačima za dalja traganja.

Ključne riječi: Historijski arhiv Sarajevo, Prijepolje, Sarajevo, arhivska građa, dokumenti, poveznice.

Uvod

Tradicija čuvanja arhivskog materijala na području Bosne i Hercegovine seže u daleku prošlost, ali početak djelovanja arhivske službe veže se za period iza Drugog svjetskog rata, tačnije 1947. godinu kada su doneseni prvi zakoni koji institucionaliziraju arhivsku djelatnost i osniva se Arhiv Bosne i Hercegovine⁴⁵. Već početkom slijedeće godine počele su pripreme za osnivanje gradskog arhiva. Narodni odbor grada Sarajeva donio je Odkuku o osnivanju

⁴⁵Šehović, A., Čekić, Dž.: *Zbirka arhivskih propisa Bosne i Hercegovine 1947.-2007.*; Sarajevo 2007.g.

Arhiva grada Sarajeva broj I/6491 03.05.1948. godine ("Službeni list Narodne Republike Bosne i Hercegovine", broj 20/48), kao samostalne ustanove Gradskog narodnog odbora u Sarajevu pod rukovodstvom Izvršnog odbora Gradskog Narodnog odbora sa zadatkom da sakuplja, sređuje, čuva i omogućuje proučavanje arhivskog materijala koji se odnosi na život i razvitak, kao i na političku, kulturnu i privrednu prošlost grada Sarajeva. Zadatak arhivske djelatnosti bio je i ostao da sakuplja, sređuje, čuva i po propisanim uslovima omogućava proučavanje arhivskog materijala koji se odnosi na različite segmente života – upravno-administrativni, ekonomski, privredni, politički, kulturni, društveni.

Od 1948. do 1997. godine prava osnivača imao je Grad Sarajevo, a od 1997. godine ta prava je preuzeo Kanton Sarajevo. Historijski arhiv Sarajevo je javna ustanova koja djeluje u okviru Ministarstva kulture i sporta Kantona Sarajevo, čiji je osnivač Skupština Kantona Sarajevo.

Od osnivanja do sada preuzeo je oko 11.000 metara dužnih arhivske građe, među kojima se nalazi preko 650 arhivskih fondova i zbirki. Najstariji datirani dokumenti se čuvaju u okviru grupe Zbirki i fondova na orijentalnim jezicima i potiču iz 15. stoljeća. Arhivska građa, osim one na orijentalnim jezicima koja se nalazi u prvoj grupi, sistematizirana je još u osam grupa: 2. Uprava, 3. Sudstvo, 4. Prosvjeta, nauka i kultura, 5. Zdravstvo i socijalna politika, 6. Privreda, 7. Društveno-političke organizacije, 8. Porodični i lični fondovi, 9. Zbirke (karte, planovi, fotografije i dr.).⁴⁶

Svakodnevno se za arhivsku građu interesuju kako fizička, tako i pravna lica, te potražuju istu u svojstvu rješavanja imovinsko-pravnih odnosa, radnog statusa, školske spreme i slično, kao i istraživači koji izučavaju društvene, političke, kulturne, historijske prilike u Sarajevu, a i šire.

Komisija/Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine proglasila je 228 arhivskih fondova i zbirki, te dio bibliotečkog fonda nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.⁴⁷

Iz svoje obimne arhivske građe u svojstvu izdavača ili suizdavača, Arhiv je do sada izdao 55 publikacija i postavio 90 izložbi. Dvostruki je dobitnik Šestoaprilske nagrade grada Sarajeva: 1983. godine za izdavački poduhvat *Sarajevo u revoluciji* u četiri toma, i 1988. godine u povodu 40. godišnjice od osnivanja.

U ogromnom fundusu arhivske građe koja se nalazi u Historijskom arhivu Sarajevo, našli su se i određeni dokumenti koji svjedoče o vezama dva grada iz različitih perioda. Te veze datiraju sve od osmanskog doba kada je

⁴⁶ Dervišević, M. i dr.: *Vodič kroz fondove i zbirke Istorijskog arhiva Sarajevo*, Sarajevo 2003.g.

⁴⁷ Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika broj: 02-2-40/09-38 od 8. jula 2009. godine (dostupno online na Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (knos.gov.ba), posljednja posjeta 19.3.2025).

Sarajevo važiolo za centar obrta i trgovine robom. Ovdje ćemo predstaviti nekoliko dokumenata koji svjedoče o ovim trgovačkim vezama, kao i neke druge koji se odnose na nekretnine i obilazak vojnih logora. Iz nešto novijeg historijskog perioda donosimo podatke o Prijepoljcu koji je tragično okončao svoj život u borbama za Sarajevo u Drugom svjetskom ratu.

ZBIRKE I FONDOVI SA DOKUMENTIMA U KOJIMA SE SPOMINJE PRIJEPOLJE

U okviru sistematizovane grupe Zbirke i fondovi na orijentalnim jezicima nalazi se vrlo vrijedna i sadržajna arhivska građa, a značajna je i u pogledu kaligrafske ljepote. Obuhvata oko 14.000 arhivskih jedinica smještenih u nekoliko zbirki: Acta Turcica, Vakufname, Vasijetname, Defteri, Rukopisi, Rukopisi i knjige Mehmeda Teufika Okića, Dokumenti prof. Hamdije Kreševljakovića, Fotosnimci dokumenata Osmanskog perioda iz Dubrovačkog arhiva, Štampane knjige na orijentalnim jezicima.

Zbirka Acta Turcica⁴⁸

Dokumenti ove zbirke potiču od raznih lokalnih, pokrajinskih i centralnih organa osmanske administracije, kao i privatnih lica, a odnose se uglavnom na Sarajevo, njegovu bližu okolinu i na unutrašnjost Bosne i Hercegovine. Predstavljaju znatnu vrijednost za proučavanje prošlosti Sarajeva i njegove okoline. Dokumenti zbirke su različitog sadržaja, a po formi su: fermami (sultanske zapovijesti), berati (dekreti), bujuruldiye (vezirske naredbe), hudžeti (sudske odluke), ilami (sudska rješenja), murasele (sudski pozivi), čifčijskii, najamni i kupoprodajni ugovori, poreske, gruntovne i građevinske isprave, privatne, poslovne i službene korespodencije, razne potvrde i priznanice, obračuni, spiskovi, popis i sl.⁴⁹ Pomoću te građe može se sagledati razvoj i život Sarajeva, ekonomsko-političke prilike, imovinsko-pravni i posjednički odnosi, kulturni i vjerski život, običaji i drugo. Zbirka je nastala poklonima ili otkupom od raznih institucija ili pojednaca.

U okviru *Zbirke Acta Turcica* nalaze se dva rukopisa u kojima se spominje Prijepolje.

- a) Tapija⁵⁰ iz 1216./1802. godine na zemlju u prijepoljskom kadiluku⁵¹. *Tapunama* spahije Ahmeda, datirana 1216./1801.-02. godine, u kojoj se navodi da je Zejneba, kći Ibrahim-bega uživala pravo na posjede u selu

⁴⁸ Historijski arhiv Sarajevo (HAS), Orijentalna zbirka (OZ), Zbirka Acta Turcica (ZAT) Signatura - 001

⁴⁹ Dervišević M. i dr.: *Vodič kroz fondove i zbirke Istorijskog arhiva Sarajevo*, Sarajevo, 2003.g.

⁵⁰ Tapija je ovjerena isprava o vlasničkom pravu na nekretnine, koja se određivala u nekim krajevima prije uvođenja zemljišnih knjiga (prim.a)

⁵¹ HAS, OZ, ZAT-382

Dobručić (?) u kadiluku Prijepolje, odnosno u jednom od sela kojim je po carskom beratu upravljao spahija Ahmed. Nakon što je spomenuta prestala imati veze sa ovim posjedom i svim onim što se na njemu nalazi, spomenuti spahija ga kao poklon i naknadu za službu predaje izvjesnom Ebu Bekir-begu, sinu Husejn-bega, kojem se i izdaje ova tapunama. (Prilog br. 1)

- b) Hudžet⁵² prijepoljskog kadije iz 1259./1843.⁵³ Hudžet prijepoljskog naiba hadži Derviš Mehmeda Esada, datiran je 11. redžeba 1259. / 7. augusta 1843. godine. Hudžet sadrži pisanu zabilješku o sudskom sporu između Bogdana, sina Simeona iz sela Drenova u kadiluku Prijepolje i Petra, sina Markova, nastanjenog u prijepoljskoj Varoš mahali. Tema sudske parnice formirana je na izjavi tužioca Bogdana koji je izjavio da je njegov umrli amidžić Milosav spomenutom Petru posudio 50 groša još tokom njegovog boravka u Sarajevu, što mu za života nije vraćeno, te je zatražio da se spomenuti iznos preda njemu, kao Petrovom nasljedniku. (Prilog br. 2)

Zbirka deftera⁵⁴

U okviru Zbirke deftera⁵⁵ JU Historijski arhiv Sarajevo nalazi se evidentirano 428 arhivskih jedinica. Među njima najbrojniji su trgovački, spahijski i zanatlijski defteri. Najviše trgovačkih deftera odnosi se na sarajevske trgovačke porodice Kumašin, Užičanin i Kreševljaković, a spahijski na porodice Fadilpašić, Sijerčić, Softić i druge. U zbirci se nalaze i defteri sarajevskih vakufa (Gazi Husrev-begova, Isa begova, Mehmed-begova i dr.) i dr. Posebnu vrijednost predstavlja pet deftera sarajevskog saračkog esnafa za period 1726.-1823. godine.⁵⁶ Od svih sačuvanih esnafskih deftera najstariji je upravo defter (popis) sarača iz 1726. godine. Trgovci iz raznih gradova Bosanskog ejaleta/vilajeta robu su naručivali i kupovali u Sarajevu, a sve te vrste poslova svaka porodica bilježila je u defterima.⁵⁷ Među defterima JU Historijski arhiv Sarajevo nalazi se i trgovački defteri porodice Softić iz Sarajeva u kojima se spominje Prijepolje. Na koricama deftera⁵⁸ je zapisano: Defter sarajevskog trgovca Abdulah-age iz Sarajeva iz 1289. godine. Odnosi se na trgovinu u

⁵² U pravnom jeziku osnovno značenje ovog termina jeste sudski dokument, zvanični akt kadije. Izdavan je od strane kadije ili njegovog pomoćnika naiba u vidu sudske presude, tj. odluke donesene na osnovu iskaza zainteresovanih strana i pred svjedocima (prim.a)

⁵³ HAS, OZ, ZAT-414

⁵⁴ HAS, OZ, Zbirka deftera (T) Signatura - 004

⁵⁵ Defter je, zavisno od namjene, bilježnica, registar, protokol, računarska ili trgovačka knjiga dugovanja i potraživanja ekonomije, zanatstva, spahijsko-čifčijskih odnosa, sudstva i sl. (prim.a.)

⁵⁶ Hajdarević, R.: *Defteri sarajevskog saračkog esnafa (1726-1823)*, Sarajevo, 1998.

⁵⁷ Younis H., *Od dućana do pozorišta, Sarajevska trgovačka elita (1851-1878)*, Sarajevo, 2017.g.

⁵⁸ HAS, OZ, T-383

periodu od 1872.-1874.godine sa Kreševom, Visokim, Fojnicom, Fočom, Čajničem Višegradom, Rogaticom, Prijepoljem, Prozorom, Bihaćem, Kladnjem, Banja Lukom, Prijepoljem, Pljevljima i drugim mjestima. Pored ovog deftera o trgovini porodice Softić svjedoči i trgovački defter od 260 strana koji se odnosi na Sarajevo u periodu od 1848.-1971. godine.⁵⁹ Obuhvata skoro sva mjesta u Bosni i Hercegovini i trgovce koji su trgovali sa ovom porodicom. (Prilog br. 3)

Fond sarajevske trgovačke porodice Krečo⁶⁰

U okviru grupe *Zbirke i fondovi na orijentalnim jezicima* nalazi se fond porodice Krečo, koja je također bila ugledna sarajevska trgovačka porodica. Građa je preuzeta u Arhiv 1965. godine otkupom od Nezira Kreče. U ovom fondu nalazi se pismo iz 1320./1902. godine upućeno Arif ef. od Ajdina iz Prijepolja.⁶¹ Riječ je o privatnom pismu datiranom 2. tešrin-i sanija 1320. / 15. novembra 1904. godine, kojeg pošiljalac šalje svome bratu Arif-efendiji, u kojem između ostalog pozdravlja njega, svoju majku i ostalu braću, te ih obavještava da tokom mjeseca ramazana predvodi teravii-namaz u konaku. (Prilog br. 4)

Vladin povjerenik za Zemaljski glavni grad Sarajevo⁶²

Nakon okupacije Bosne i Hercegovine od strane Austro-Ugarske Monarhije, Ured Vladina povjerenika za glavni grad Sarajevo počeo je djelovati 22. januara 1884. godine nakon što je ukinuto Ravnateljstvo redarstva Bosne i Hercegovine, i djeluje sve do njegovog ponovnog formiranja 1917. godine.⁶³ Bio je zadužen za policijsko-administrativnu službu u Sarajevu i nadzirao je rad Gradskog zastupstva. Vladin povjerenik je bio direktno podređen Zemaljskoj vladi i posredovao je između opštine i vrhovne vlasti. Imao je pravo da raspusti sjednicu opštinskog zastupstva, a posebno je imao pravo kontrole nad Gradskim poglavarstvom u vršenju upravnih poslova, rukovanja opštinskom imovinom te ispitivanja opštinskih računa. Ured Vladinog povjerenika ukinut je 1918. godine po osnivanju Direkcije policije u Sarajevu.⁶⁴

U okviru ovog fonda pod signaturom 13148/01 nalazi se dokumenat u kojem se spominje Prijepolje. Naime, Zemaljska vlada za BiH uputila je akt br. 110642 od 13.07.1901. godine Vladinom povjereniku. Taj akt je nosio naziv: Program inspiciranja njegove ekselencije korpusnog komandanta i komandujućeg generala u vremenu od 19.-28. jula, vojnih logora u Sarajevu,

⁵⁹ HAS, OZ, T 381

⁶⁰ HAS, OZ, Porodični fond Krečo (PKČ) Signatura - 020

⁶¹ HAS, OZ, PKČ-36

⁶² HAS, VP-3

⁶³ Kreševljaković H., *Sarajevo za vrijeme austrougarske uprave (1878-1918)*, Sarajevo, 1969.g.

⁶⁴ Dervišević M. i dr. *Vodič kroz fondove i zbirke Istorijskog arhiva Sarajevo*, Sarajevo, 2003.g.

Goraždu, Foči, Pljevljima, Prijepolju, Višegradu i Rogatici. Iz dokumenta je vidljivo da je vojni dužnosnik Rudolf Langer sa saradnicima iz Sarajeva krenuo prvo u Goražde 19. jula 1901. godine, 20. jula iz Goražda u Foču, 21. jula iz Foče u Pljevlja gdje je ostao dva dana. Iz Pljevalja se u Prijepolje uputio 24.07., a iz Prijepolja u Višegrad sutradan, 25.07. Iz Višegrada se uputio u Rogaticu 27.07., a u Sarajevo se vratio 28.07.1901. godine. (Prilog br. 5)

Zbirka fotografija i razglednica⁶⁵

Zbirka fotografija i razglednica Historijskog arhiva Sarajevo (1878-1970.) je nastala otkupom i poklonima i sadrži oko 1727 komada fotografija, 802 komada razglednica, 178 slika iz časopisa i 25 albuma. U okviru Zbirke nalaze se dvije razglednice⁶⁶ sa panoramom Prijepolja. Razglednice su upućene Uzeir Azmi-efendiji Iglici iz Sarajeva i na njima je oslovljen sa trgovac i daidža, te mu je upućena čestitka za Bajram. (Prilog br. 6)

Na kraju da spomenemo i jednu važnu ličnost za Sarajevo putem koje se ova dva grada spajaju, a to je Vladimir Perić Valter. Naime, 6. aprila 1945. godine za odbranu grada Sarajeva život je dao Vladimir Perić Valter koji je tokom Drugog svjetskog rata aktivno učestvovao u brojnim akcijama na spašavanju države i naroda koji voli. Ovaj nosilac ordena Narodnog heroja rođen je u Prijepolju 1919. godine, a život tragično skončao u Sarajevu početkom aprila 1945. godine spašavajući grad od neprijatelja. U JU Historijski arhiv Sarajevo u okviru *Zbirke fotografija i razglednica*, čuvaju se fotografije narodnih heroja. Među njima je i Vladimir Perić Valter koji je Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine Federativne Republike Jugoslavije od 24. jula 1953. godine proglašen narodnim herojem. U Biblioteci Historijskog arhiva Sarajevo čuva se i periodika. U listu „Oslobođenje“⁶⁷ napisan je tekst pod naslovom „Na sprovodu druga Vladimira Perića – Valtera učestvovalo je preko 15.000 građana“. Sahranjen je 10. aprila na koševskom groblju uz počasti kako dolikuje ovom velikanu. (Prilog br. 7)

Zaključak

Ovaj rad donosi kratko predstavljanje JU Historijski arhiv Sarajevo od osnivanja do danas, kao i pregled arhivske građe, kao kulturne baštine o kojoj se brine, a koja je vrijedan historijski materijal za mnogostruka istraživanja. Odazivajući se pozivu Biblioteke „Vuka Karadžić“ iz Prijepolja, Republika Srbija za učešće u njihovom projektu „Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju“ da predstavimo primjere dokumenata iz arhivske građe koji povezuju ova dva grada, obavili smo istraživanje u našim fondovima i zbirkama, te pronašli određene arhivalije koji govore o vezama Sarajeva i Prijepolja.

⁶⁵ HAS, ZFR-574

⁶⁶ HAS, ZFR-171; ZFR-172

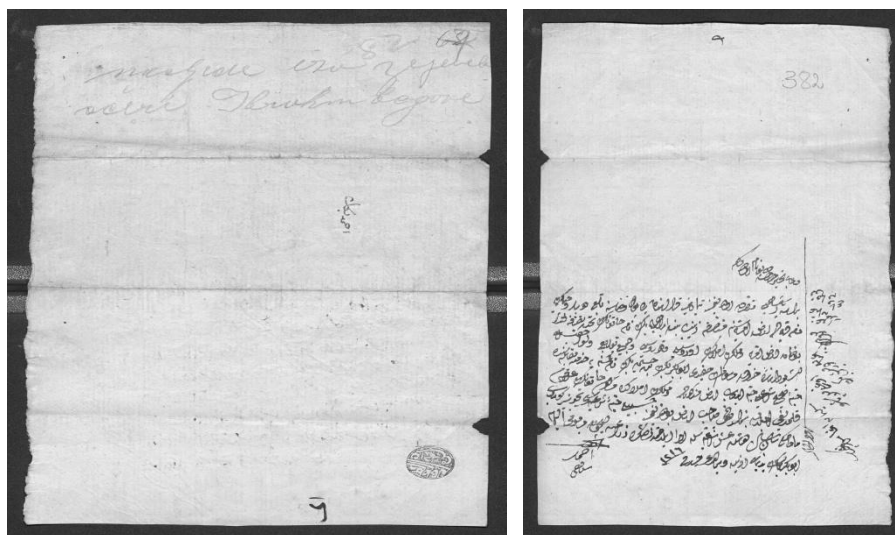
⁶⁷ HAS, Bibliotečki fond, dnevni list Oslobođenje, godina 1945., broj 30.

Predstavljeno je nekoliko dokumenta iz naše Orijentalne zbirke gdje se pominje Prijepolje: tapija na zemlju u prijepoljskom kadiluku, hudžet prijepoljskog kadije, trgovački defter porodice Softić, pismo iz fonda trgovačke porodice Krečo, jedan dokument iz austro-ugarskog razdoblja – iz fonda Vladinog povjerenika za Sarajevo, dvije razglednice sa motivom Prijepolja, te na kraju fotografija narodnog heroja odbrane Sarajeva iz Drugog svjetskog rata, rođenog Prijepoljca Vladimira Perića Valtera.

PRILOZI

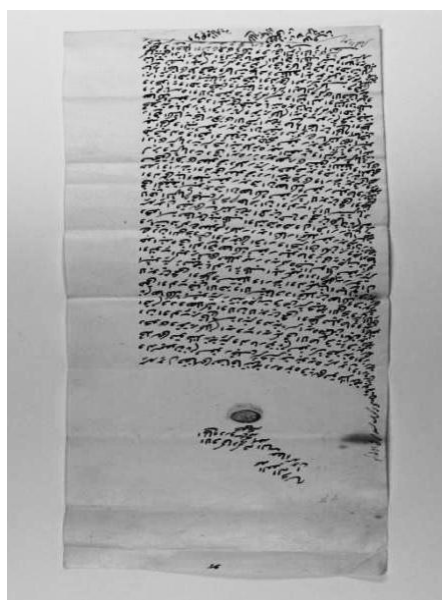
Prilog br. 1

HAS, OZ; ZAT-382a i 382b

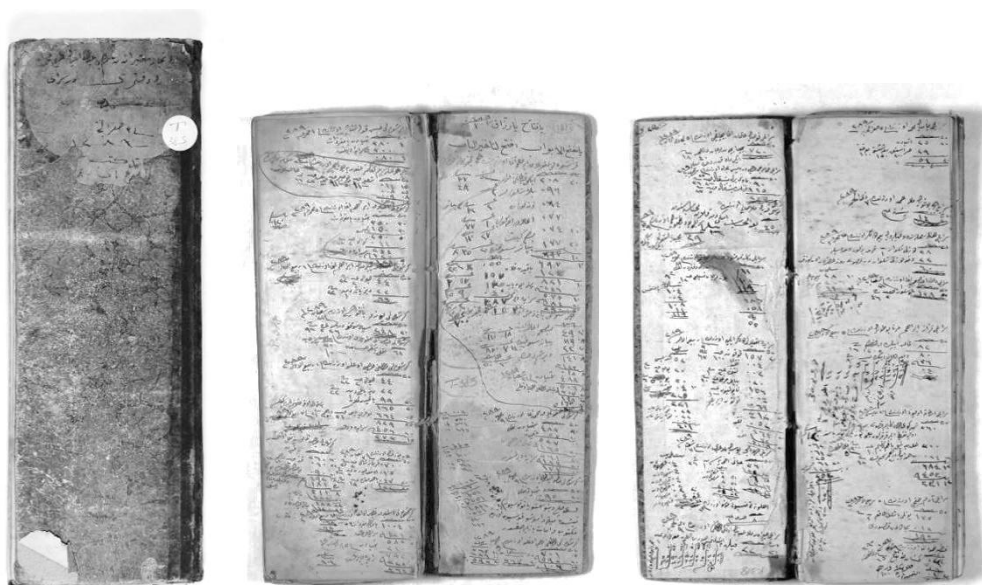

Prilog br. 2

HAS, OZ; ZAT-D-414

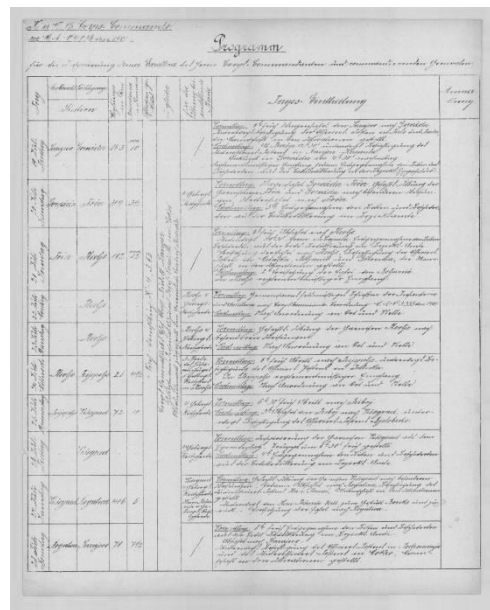
Prilog br. 3
HAS, OZ; ZAT-383(0), 383(1), 383(56)

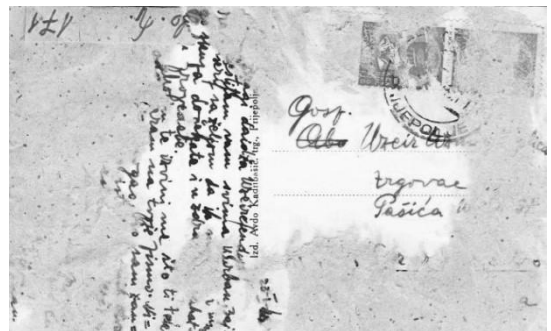
Prilog br. 4
HAS, OZ; PKČ-36(A) i 36 (B)

HAS, VP-13148/01(a i b)

Prilog br. 6
HAS, ZFR-171(a i b) i 172(a i b)

Prilog br. 7
HAS, ZFR-1912(2)

Biografije autorica

Ismeta Džigal Berkovac, prof. sociologije, viša arhivistica, uposlenica je JU Historijski arhiv Sarajevo od 2006. godine. Trenutno obnaša funkciju direktorice Arhiva na koju je imenovana u septembru, 2022. godine. Radno iskustvo u arhivistici sticala je kroz različite segmente rada, u organizaciji izložbi i izdanja, sređivanju i obradi arhivske građe, istraživačkim projektima i programima za promociju Arhiva i arhivske građe. Objavila je više stručnih radova i koautorica je dvije knjige u izdanju Historijskog arhiva Sarajevo. Dugogodišnji je član Sindikalnog odbora i Arhivističkog udruženja BiH te je bila član i predsjednica Upravnog odbora JU HAS u više mandata. Prije dolaska u Arhiv radila je kao novinar i urednik u dnevnim novinama.

Almira Alibašić, viša arhivistica u JU Historijski arhiv Sarajevo, voditeljica Odsjeka za naučno-istraživačku i kulturno-obrazovnu djelatnost. Bavi se sređivanjem arhivskih fondova, pripremom projekata, organizacijom i koordinacijom kulturno-obrazovnog segmenta rada u Arhivu, zastupa Arhiv u međunarodnim asocijacijama (*ICA, DARIAH, ICARUS*, itd.), bavi se promocijom rada Arhiva kroz društvene mreže i web stranicu Arhiva. Autorica je više stručnih članaka i koautorica dvije knjige u izdanju Historijskog arhiva Sarajevo. Također, članica je Upravnog odbora *Asocijacije informacijskih stručnjaka: bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM)* u aktuelnom sazivu.

Radenko Šćekić, 1978 –
scekicr@yahoo.com
Istorijski institut, Podgorica

Arhivska građa i bibliografske jedinice u Biblioteci istorijskog instituta u Podgorici koji se odnose na prostor Polimlja, Zatarja i konkretno Prijepolja

Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju

Istorijski institut Crne Gore je najstarija naučno-istraživačka institucija u Crnoj Gori. Osnovan je 3. jula 1948. godine na Cetinju, sjedište je kasnije premješteno u Titograd (Podgoricu). Istorijski institut se bavi:

- Istraživanjem i obradom tema iz crnogorske i opšte istorije;
- Publikovanjem studija, monografija, zbornika, tematskih zbirki dokumenata i bibliografija;
- izdavanjem časopisa „Istorijski zapisi“;
- Osposobljavanjem i usavršavanjem naučnih kadrova;
- Organizovanjem naučnih konferencija, okruglih stolova, promocija knjiga;

Istorijski institut Univerziteta Crne Gore predstavlja najstariju naučnu ustanovu u Crnoj Gori i važi za jednu od ključnih ustanova crnogorske nauke i kulture. Jedna od prednosti Instituta je i njegov kadrovski potencijal, koji pored istoričara čine politikolozi, orijentalisti, i istoričari umjetnosti koji svojim naučnim istraživanjima pokrivaju brojna naučna polja: politikologije, istoriografije, orijentalistike, diplomatije, kulturne baštine, medija, geopolitike i dr. Istorijski institut predstavlja instituciju od nacionalnog značaja, vodeću po pitanju identiteta i najaktivniju jedinicu Univerziteta Crne Gore.

Dosadašnjim aktivnostima na planu istraživanja, u organizovanju naučnih skupova (konferencija, okruglih stolova i tribina) i saradnjom sa naučnim institucijama i naučnicima u zemlji i inostranstvu, Institut se afirmisao kao ugledna naučna institucija. Samo tokom prethodne 2024 godine, Istorijski institut je organizovao pet naučnih konferencija na različite teme: “Ustav iz 1974 – pet decenija kasnije”; “170 godina od ustrojstva crnogorske vojske”; “Pisac i politika – život i djelo Milovana Zogovića”; “U susret 120 godina crnogorskog parlamentarizma”; “211 godina od rođenja Njegoša”. Tokom 2025 godine, Istorijski institut nastavlja u proaktivnom naučnom tempu: okrugli sto o antropogeografu Pavlu Radisinoviću, 30 godina od smrti Milovana Đilasa kao kontroverzne ličnosti; Organizacija Ujedinjenih Nacija 1945-2025: uspjeh ili razočarenje; Svijet nakon Drugog svjetskog rata 1945-2025: od Hladnog rata ka multipolarizmu; Gradovi i utvrđenja iz doba Antike i Srednjeg vijeka na

prostoru Crne Gore; Crna Gora od Hercegovačkog ustanka 1875 do Prvog svjetskog rata 1915: izgradnja države i promjene u društvu, Crna Gora 1918-2006: jugoslovensko iskustvo Takođe su u planu promocije knjiga i tematske večeri.

Časopis Istorijiskog instituta: *Istorijiski zapisi*, nastavlja tradiciju najstarijeg naučnog časopisa u Crnoj Gori, *Zapisa* od 1927. godine. Časopis je uvršten u više međunarodnih baza podataka *CEOL – Central and Eastern European Online*, *EBSCO (Historical Abstracts with Full Text)*, *EuroPub*, *Scientific Indexing Services*, *Slavic Humanities Index*, *Google Scholar*, *ROAD*, *ICI World of Journals database* u *COBISS*.

Biblioteka Istorijiskog instituta sadrži preko 50.000 bibliotečkih jedinica i vrijednu zbirku arhivskih dokumenata. Istorijiski institut je publikovao na desetine vrijednih naučnih izdanja. Za ovu priliku, neophodno je izdvojiti samo jedan reprezentativniji dio: Istorija Crne Gore u četiri toma, Crnogorski zakonici u pet tomova, Crnogorsko naoružanje, Crnogorska artiljerija, Crna Gora u američkoj štampi, *Clio Map – Crna Gora na kulturnoj mapi Evrope*, Zbornici dokumenata: Crna Gora i Srbija, Crna Gora i SAD, Crna Gora i Francuska, Crna Gora i Njemački rajh, Crna Gora i Bugarska, Monumenta Montenegrina u 19 tomova, Monumenta Vaticana – iz tajnog Vatiškanskog arhiva, Potapov – ruski vojni agent u Crnoj Gori 1906-1915, Kakva je to nacija (Tomas Džeferson), Vašingtonov prelazak, Komunice u Crnoj Gori, Ujedinjenje Crne Gore i Boke, Historija pomorstva i ribarstva Crne Gore, Zapadna vojna pomoć Jugoslaviji 1951-1958 i brojne druge.

Za oblast Polimlja, Potarja, Peštera, konkretno Prijepolja i okoline, od publikovanih izdanja Istorijiskog instituta treba izdvojiti knjige koje se djelimično dotiču ovih prostora:

- Jovan Radonić, Đurađ II Branković – despot Ilirika (1955),
- Đoko Pejović, Politika Crne Gore u Zatarju i Gornjem Polimlju (1973)
- Đoko Pejović, Iseljavanje Crnogoraca u XIX vijeku (1962)
- Đoko Pejović, Prosvjetni i kulturni rad u Crnoj Gori (1982)
- Božidar Šekularac, Dukljansko-Zetske povelje (1987)
- Senka Babović, Kulturna politika u Zetskoj banovini (2002)

U Arhivu Istorijiskog instituta, postoji građa koja se u većoj ili manjoj mjeri odnosi na oblast Polimlja, Zatarja i Peštera:

- Operacije crnogorske vojske u ratovima 1912-1914 godine
- Vanredna komisija u novodobijenim krajevima 1912
- Spisak srezova opština i pošta u Zetskoj banovini
- Srednjevjekovne bule i povelje

- Originalna dokumenta iz arhive serdara Janka Vukotića – Istočni odred i Sandžačka vojska
- Raspored Austrougarske vojske prema Crnoj Gori 1914
- Dokumenta iz ratne arhive Vrhovne komande Srbije 1912

U časopisu Instituta, Istorijski zapisi, publikovano je više radova koji se odnose na oblast Prijepolja i okoline:

Akademik Miomir Dašić ima rad pod nazivom: Sjaj zajedničke prošlosti- osvrt na kulturnu prošlost Polimlja, Slovo sa Lima, Prijepolje 1995, Istorijski zapisi 2, 1995

Ejup Mušović, Nahija Mileševo krajem XV vijeka, Istorijski zapisi 1-2, 1989

Ejup Mušović, Islamizacija u Novopazarskom sandžaku, Istorijski zapisi 3-4, 1981

Đorđe Radojičić, Godina štampanja Mileševskog trebnika, Istorijski zapisi, sv. 2, 1954,

Zvanični podaci o stočnom fondu na području Novog Pazara, Trgovište i Bihora iz 1585, Istorijski zapisi knjiga 4, 1969,

Vukman Ćulafić, Arheološko bogatstvo doline Lima, Istorijski zapisi 13, 1952 godine,

Branko Petranović, Položaj Sandžaka u svetlosti odluke drugog zasjedanja AVNOJ-a, Istorijski zapisi 3-4 1971,

U biblioteci Istorijskog instituta postoji nekoliko naslova koji se odnose na širi prostor Prijepolja:

Zbornik: Odjek Prvog srpskog ustanka u Polimlju i Prijepoljskom kraju 1804-1813, Prijepolje 2005,

Vukoman Šalipurović, Mileševska štamparija 1544-1557, Prijepolje 1972

Vukoman Šalipurović, Položaj nekih srednjevjekovnih gradova u Srednjem Polimlju i pitanje granice, Prijepolje 1979,

Marinković Borivoje, Bibliografija o našem ćiriličnom štamparstvu, 1991

Božidar Šekularac, Crnogorsko Polimlje u Srednjem vijeku, Podgorica 2017;

Pavle Milošević, Operacije Istočnog odreda crnogorske vojske u Sandžaku, Polimlju i Metohiji 1912, Titograd 1972,

Simpozijum Seoski dani Sretena Vukosavljevića, 1973, 1974, 1975, 1978,

Žarko Šćepanović, Srednje Polimlje i Potarje, SANU, 1979

Ovo predstavlja samo dio građe, bibliografije o prostoru Polimlja i tromeđe koja se nalazi u Istorijskom institutu Univerziteta Crne Gore u Podgorici.

dr Radenko Šćekić

Direktor Istorijiskog instituta Univerziteta Crne Gore

Član Senata Univerziteta Crne Gore.

Glavni i odgovorni urednik naučnog časopisa Istorijiski zapisi. Član redakcija više časopisa u inostranstvu.

Naučni savjetnik/Redovni profesor. Doktorirao 2010 godine FPN Beograd iz oblasti spin doktoringa i propagande. Diplomirani historičar i geograf. Elektrotehničar Telekomunikacija.

Autor je preko 200 naučnih prikaza i radova, od kojih su mnogi indeksirani u WOS.

Publikovane knjige:

- *Mediji i novinarstvo u praksi* (u koautorstvu sa dr Mirkom Jakovljevićem), NNK, Beograd 2018
- *Mediji i Geopolitika, Medijska kultura*, Nikšić 2019,

Značajniji naučni radovi:

1. **„Evropski bezbjedonosni identitet – pokušaji osamostaljenja evropske politike odbrane i bezbjednosti“⁶⁸,**
2. **„Politička propaganda, pojam i određenje i poseban osvrt na propagandu u doba Komunizma“⁶⁹,**
3. **„Politički marketing u vremenu globalizacije – primjeri zemalja Zapadne Evrope i SAD“⁷⁰,**
4. **“Ogled o teoriji Sukoba civilizacija u post-hladnoratovskom dobu”⁷¹,**
5. **“Ideja crnogorske državne nezavisnosti u unutarpolitičkom životu Crne Gore krajem XX i početkom XXI vijeka”**(Međunarodni naučni skup, Podgorica, oktobar 2009.),
6. **„Politička propaganda – od starovjekovne do propagande u doba prosvijećenog apsolutizma“⁷²,**
7. **„Srednje Polimlje i Potarje tokom Prvog srpskog ustanka“** (Međunarodni naučni skup Polimlje i Pešter, Prijepolje, novembar 2009.)
8. **„Totalitarna propaganda fašizma i nacional-socijalizma – politika jednog vođe, naroda i države“⁷³**
9. **“SAD i prostor Balkana sa posebnim osvrtom na Crnu Goru krajem 20-tog i početkom 21. vijeka”** (međunarodni naučni skup odnosi Crne Gore i SAD, jun 2010.),

⁶⁸ Istorijiski zapisi 1-4 /2005,

⁶⁹ Istorijiski zapisi 1-4 /2006,

⁷⁰ Istorijiski zapisi 1-4 /2007,

⁷¹ Istorijiski zapisi 1-4 /2008,

⁷² Istorijiski zapisi 1-4 /2009,

⁷³ Istorijiski zapisi 1-4 /2010,

10. ***“Masovni mediji kao sredstva političke propagande u Crnoj Gori”***, *“Medijski dijalozi”*, 2010,
11. ***“Crna Gora – karakteristike i društveno-politički uslovi u vrijeme izbijanja Jugoslovenske krize”*** (Glasnik ODN CANU), 2011
12. ***“Tehnologija vladanja knjaza (kralja) Nikole I Petrovića – autoritarnost i patrijahalno društvo”*** (međunarodni naučni skup Nikola I Petrović Njegoš u društvenom životu Crne Gore i Balkana, Cetinje, oktobar 2010),
13. ***“Govor mržnje na ex-YU prostoru – primjer Crne Gore tokom prve polovine 90-tih godina XX vijeka”***, Medijska kultura, Podgorica, 2011,
14. ***„Politički život Crne Gore kroz političko-propagandni plakat”***, Glasnik muzeja Crne Gore, Cetinje, 2011,
15. ***“Spot kao sredstvo političko-propagandnog djelovanja i izbornog marketinga u Crnoj Gori”***, Medijski dijalozi, 2011,
16. ***„Crna Gora od raspada SFRJ do referenduma 2006. godine – aspekt oslanjanja na Zapad u spoljnjoj politici”***, Tokovi, Berane, 2011,
17. ***„AB“ (Antibirokratska) revolucija i „dešavanje naroda 1988 – 1989“ u Crnoj Gori – političko-propagandni okvir***, Matica, Podgorica, 2011,
18. ***„Kultura i politika – od upotrebljivosti do cenzure, knjige, štampa, film”***, Bibliografski vjesnik, Cetinje, 2011.
19. ***„Težnja ka „toplim morima“, teorija „Moskva Treći Rim“ i Panslavizam kao determinante Ruske spoljne politike na Balkanu”***, Međunarodni skup, Bar, 2011;
20. ***„Tehnologija vladanja u Crnoj Gori tokom poslednje decenije 20. vijeka”***, Matica 2011;
21. ***„Politički diskurs u Crnoj Gori u poslednjoj deceniji XX vijeka”***, Tokovi, 2011;
22. ***„Politika i mediji u svjetlu medijskih koncentracija”***, Medijski dijalozi, 2011;
23. ***„Dominantna sredstva političke propagande i korišćeni oblici političke promocije u Crnoj Gori”***, Matica, 2011;
24. ***„Internet kao vid političke promocije i marketinga”***, Medijski dijalozi, Podgorica 2011;
25. ***„Bogumil Hrabak na stranicama „Istorijskim zapisa”***, Međunarodni naučni skup, Kosovska Mitrovica, 2011;
26. ***„Psihološko-propagandno djelovanje u ratovima***, Istorijski zapisi, Podgorica, 2012;
27. ***„Politička previranja u Crnoj Gori 1996-1998. godine”***, Matica, 2012;
28. ***„Difuzna i odložena propaganda – vidovi „prikrivenog“ propagandnog djelovanja (primjer Crne Gore)***, Tokovi 2012;
29. ***„Savremeno društvo i politika u svjetlu komunikacionih tehnologija”***, Glasnik muzeja, Cetinje 2012;
30. ***„Politički spektakl”***, Medijski dijalozi, 2011;
31. ***„Rat i propaganda – istorijski osvrt, primjeri i analize”***, Vojno delo, Beograd, 2012,

32. „*Kulturni identitet i globalizacija u 21. vijeku – mjesto prostora Crne Gore u procesu preoblikovanja globalne stvarnosti*“, Međunarodni naučni skup „O Identitetu“, Crnogorska Akademija Nauka i Umjetnosti, 2013;
33. „*Od Osmanizma do Geoeonomije – Turska i Balkan krajem XX i početkom XXI vijeka*“, Međunarodni naučni skup, Podgorica 2012;
34. „*Politika i mediji – simbioza tehnologije i vladanja*“, Bibliografski vjesnik, Cetinje, 2012;
35. „*Politički senzacionalizam u medijima*“, Medijska kultura 15, 2012;
36. „*Autokratizam i autoritarnost kao dominantno stanje društva*“, Medijski dijalozi 2013;
37. „*Neke analize i presjek savremenog spoljnopolitičkog angažmana Turske i Rusije u regionu*“, Vojno delo, Beograd 2013,
38. „*The idea of Montenegrin state independence in the internal political life*“, Podgorica, 2011;
39. „*Некоторые детерминанты политики России на Балканах*“, Moskva, 2012;
40. „*Geopolitika u novom ključu – od unipolarnosti ka multipolarnošću*“, Medij. dijalozi 2013,
41. „*Mit o slobodnim medijima – tabloidi i publicitet*“, Međunarodni naučni skup Medijski dijalozi 16, Bar, 2013;
42. „*Balkan kao prostor prožimanja civilizacijskih uticaja u svjetlu neoosmanističkog koncepta*“, Osvit, 2013;
43. „*Politički PR, mediji i spin doktorin*“, Kultura, Beograd, 2013;
44. „*Tehnologija manipulacije u medijima*“, Medijski dijalozi 17, 2013;
45. „*Politika i propaganda - manipulativni efekti medijskog prostora*“, Zbornik filozofskog fakulteta, Niš, 2013;
46. „*Narodi bez države: Romi, Kurdi, Baski*“, Medijski dijalozi 18, 2014;
47. „*(Ne)zavisni mediji – surova realnost i ogledalo profesionalizma*“, Medijski dijalozi 19 2014;
48. „*Veliki rat – jedan vjek kasnije, savremene kontroverze i pokušaji revizije historiografije*“, CANU 2014;
49. „*Lobiranje, grupe za pritisak i mediji*“, Medijski dijalozi 21, 2015;
50. „*Istoričar na razmeđu epoha*“, Filozofski fakultet, Nikšić, 2015;
51. „*Politička pismenost i mediji*“, Medijski dijalozi 22, 2015;
52. „*Vlast i religija - od simbioze do sukoba*“, Filozofski fakultet, Nikšić, 2015;
53. „*Politička kreativnost u medijima*“, Međunarodni skup, Cres 2015;
54. „*Vijek geopolitičke golgote*“, Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica, 2015;
55. „*The media and the wars in the Western Balkans in the last decade of the XX century*“, Journal of Liberty and International Affairs, 2015;
56. „*Western Balkans - From The Political Hate Speech To Dialogue And Reconciliation*“, Turkish Journal of Politics, 2015;
57. „*Political events and riots in the region of Polimlje and Potarje during Ottoman rule*“, Balcanica, Beograd 2015;
58. „*Political life in Montenegro in the transition period*“, AVID, Turkey, 2015;
59. „*Mediji u službi geopolitike*“, Media Dalogues, 2015;

60. *“Crna Gora na geopolitičkoj mapi Turske – interesi, saradnja, izazovi”*, FF/Matica, 2015;
61. *“Politički aspekt i kontroverze vjerodostojnosti medija”*, CANU, 2015;
62. *“Demographic and migratory consequences of the Great War on the territory of Montenegro and Serbia”*, Istanbul, 2015;
63. *“Montenegro and Western Balkans area during the centuries of Ottoman occupation and current geopolitical influence of Turkey”*, Annali, Kopar;
64. *„The significance of the monastery of the Montenegrin Mountains and Old Raska in preserving traditions and organizing people for freedom”*, Radovi FF, Istočno Sarajevo, 2016;
65. *„Geopolitical Strategies And Modernity: Multipolar World Of Nowadays”*, Journal of Liberty and International Affairs, 2015.
66. *“U fokusu istorije i geopolitike: Poluostrvo Krim (1774 - 2014.)”*, Istorijски zapisi, 2015.
67. *“Третман Свјетских ратова у савременој историографији и политици - историјски инжењеринг”*, Tokovi, Berane 2015.
68. *„Durmitorski kraj tokom 18 vijeka – nemirne godine“*, Žabljak 2015.
69. *“Geostrategijski značaj Mojковаčke operacije u fokusu ostalih frontova Velikog rata”*, Mojkovac, 2015.
70. *„Uticaj geoeconomije na države Jugoistočne Evrope”*, Economy&Economics, Podgorica 2015;
71. *„Neoliberalism in function of Geoeconomics in the case of SouthEast Europe”*, Journal of international studies, Poland, 2015;
72. *“Politički diskurs – od komunikacije do manipulacije”*, Lingva Montenegrina, 2015;
73. *„Informacija kao roba u savremenoj geopolitici”*, Medijski dijalozi, 2016.
74. *“Geopolitičke implikacije političkih promjena u arapskom svijetu na prostor Istočnog Mediterana i Balkanskog poluostrva”*, Annales, Kopar, 2016;
75. *“Politička upotreba mitova i medijska imaginacija u politici”*, Cres, 2016;
76. *„Propagandni aspekt simbioze politike i obavještajnog djelovanja”*, Zbornik, Podgorica 2016;
77. *„Postmoderni mediji u eri geopolitičke multipolarnosti”*, Medijski Dijalozi, maj 2017;
78. *„Moć masovnih medija u oblikovanju društvene stvarnosti”*, Science Beyond Boundaries Conference, Kosovska Mitrovica, 2017;
79. *„Globalizacija i geopolitičke promjene u novom milenijumu”*, Globalization vs. Glocalization Conference, Kosovska Mitrovica, 2017;
80. *„Друштвено-економска кретања у Црној Гори током друге половине XX вијека”*, Историјски записи 2017.;
81. *“Mainstream i alternativni mediji kao polje i sredstvo političke borbe”*, Filozofija medija, 2018.

82. *“Osvrt na razvoj propagande”*, Matica, decembar 2017;
83. *„Uticaj politike na domen kulture i medija”*, Medijski dijalozi mart 2018;
84. *„Geopolitika i ljudska prava – upotreba i medijska konstrukcija”*, Medijski dijalozi maj 2018;
85. *„Crna Gora u epohi geopolitičkih promjena 1988-2018”*, Matica Podgorica 2018.
86. *„Crna Gora kao Balkanska i Mediteranska zemlja” - Prostor Crne Gore u procesu globalizacijskog preoblikovanja*, Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, 2019.
87. *“Regija Durmitora i Pive u Crnogorskoj naučnoj periodici”*, Na izvoru Vukova jezika, Žabljak 2019;
88. *„Političke teme na stranicama Istorijskih zapisa”*, Istorijski zapisi 2019;
89. *“Pisci i politika”*, Zbornik radova, MK, 2019.
90. *“Mediji i konflikti u epohi globalizacije”*, Vojno delo, Beograd 2019.
91. *“Hibridno ratovanje u novom milenijumu”*, Matica 80, 2019
92. *“Istorijski revizionizam - upotreba istoriografije u (geo)političke svrhe”* (Istorijski zapisi) 2020
93. *“Upotreba ljudskih prava u geopolitičke svrhe”*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 1/2020.
94. *“Borba sa nevidljivim neprijateljem – čovječanstvo i pandemije”*, Matica, Podgorica 2020.
95. *“Crnogorski intelektualci i njihov odnos prema Jugoslaviji”*, regionalni projekat YU Historia. Helsinški odbor, Beograd
96. *“Društveno-politička kretanja u Crnoj Gori 1980-1989”*, regionalni projekat YU Historia.
97. *“Psihopatologija politike”*, Revija Trag, 2020.
98. *“Hladni rat u novom milenijumu”* (Istorijski zapisi) 2021;
99. *“Pragmatika politike i (ne)etičnost medija”*, Matica, Podgorica;
100. *“Godina 1941 i ratna dešavanja na prostoru Crne Gore na stranicama Istorijskih zapisa”*, Ćorovićeви susreti, Gacko 2021;
101. *„The Arab Spring a decade on: information and communication technologies as a mass mobilization tool”*, Kybernetes, UK, 2021.
102. *„Симболика 1941. године у политичком дискурсу Црне Горе осам десенија касније”*, Историјски записи, 2021.
103. *„Мултиполарни свијет данашњице”*, Матица, Подгорица.
104. *„Развој Јавних политика у Црној Гори”*, Матица, Подгорица.
105. *„Политичко-медијска конотација у Црној Гори према дешавањимау БиХ 90-тих година 20. вијека”*, Просвјета, Ћоровићеви сусрети, Гацко, 2022.
106. *„Медијски rat kao oblik geopolitičke borbe”*, Matica, 2022.
107. *„Od humanitarnog do preventivnog rata”*, Matica, Podgorica 2022.
108. *„Россиа В Развитие Здравоохранения В Черногории, Voprosi istorii*, 8 (1), 2023, ISSN: 0042-8779, <https://elibrary.ru/item.asp?id=54297358> (Q2)

109. „Вклад П. А. Ровинского в историографические, этнографические и филологические исследования на территории Черногории“, Voprosi istorii, 2023
110. „Херцеговци у друштвено-политичком животу Црне Горе током периода транзиције“, Научни скуп историчара Ћоровићеви сусрети, СПКД Просвјета, Гацко 2023.,
111. „Парадигма медијско-политичких интереса“, Матица бр. 94, Подгорица, 2023.;
112. „Моћ медија у креирању јавног мњења“ Матица бр. 93, Подгорица, 2023.;
113. “Film kao sredstvo propagandnog djelovanja - video produkcija kao sredstvo političke propagande u Crnoj Gori u tranzicionom periodu”, Filmski ljetopis, Zagreb.
114. „Posrednički ratovi – proxy wars““, Matica 91, Podgorica 2022,
115. „Политичко-медијска конотација у Црној Гори према дешавањима у БиХ 90-тих година 20. вијека“, Научни скуп историчара Ћоровићеви сусрети, СПКД Просвјета, Гацко 2022,
116. “Климатске промјене у фокусу геополитике”, Монографија “Еколошка одрживост и климатске промјене”, издавач Универзитет Црне Горе.
117. “Регија Дурмитора и Пиве на страницама научне периодике”, Тематски зборник, На извору Вукова језика, Жабљак, 2024.
118. “Политизација књижевности у јавном дискурсу”, Српска баштина 1-2024, Никшић,
119. “Историчари о Херцеговини”, Просвјета Гацко, Ћоровићеви сусрети историчара 2024.
120. “Свестраност и врело идеја и прегнућа”, Трагом Мирка Јаковљевића, Комуна, Подгорица 2024.
121. „Допринос Ника С. Мартиновића развоју историографије у Црној Гори“, Библиографски вјесник 2025;
122. „Херцеговачки устанци у црногорској периодици“, Просвјета, Гацко 2025;
123. „Правно-политички експеримент и последице Устава из 1974“, Историјски записи 3-4/2024, Подгорица 2025;
124. “Politički angažovani pisac – istorijska retrospektiva jednoga vremena”, Zbornik o Radovanu Zogoviću, 2025;
125. “Sekuritizacija migracija kroz medijsko izvještavanje – slučaj Crne Gore”, MJSC, Filološki fakultet, Nikšić 2025;

Душица Мурић, 1978 –
direktornbu@gmail.com

Анђа Бјелић, 1960 –
andjabjelic@mts.rs
Народна библиотека Ужице

Ужичка библиотека – међа је само реч

Људи, вредности и дела која нас повезују

Што даље путујеш све си ближе родном крају

Народна пословица

Библиотеке као чувари прошлости и културног наслеђа чине нит која је заједничка свима нама. На микро и макро плану оне обједињују сазнања о нама и другима. Међусобне везе – историјске, географске, економске, етнолошке, пословне, породичне, чине да се разумемо и боље познајемо. Из свега тога произилазе дела и вредности која дају трајни печат тој повезаности.

За почетак следи прича о нама.

Народна библиотека Ужице је најстарија установа културе у Златиборском округу. Основана је 1856. године на иницијативу напредног грађанства и омладине а по угледу на већ основане читаонице у другим местима у Кнежевини Србији. Задатак читаонице је био да „дружељубивим и пријатним састанцима и читањем разних књига и новина, изображава дух и срце”. Прво руководство читаонице чинили су: председник Гаврило Поповић (1823–1881), протојереј, управник Стојан Обрадовић (1817–1878), судија и свестрани културни посленик и деловођа Ђорђе Димитријевић. Одмах по оснивању Ужичко читалиште је постало центар културног и друштвеног живота града на Ђетињи о чему сведочи и следећи запис: „Тамо су долазиле судије, професори, трговци, свештеници, занатлије, ђаци. Беседе су биле најчешћи облик рада”. У чланство су одмах приступила 63 грађанина, књижни фонд је чинило око 200 књига и скоро сви дневни листови Кнежевине Србије. Читалиште је првобитно било смештено у кућу Милана Каљевића, председника Окружног суда и трговца. При Читалишту је тада основана и прва позоришна група.

Почетком 20. века у Србији се развија раднички покрет, па се у складу са околностима 1903. године, у Ужицу формира и Радничка читаоница. Због честих напада на управу установе, читаоница је престала да ради али се на иницијативу Културне лиге, неколико година касније, тачније 1910.

године, оснива Окружна књижница и читаоница. Међутим, већ након Првог светског рата, књижни фонд је уништен а просторије су затворене.

После победе радничке класе на општинским изборима 1920. године почиње обнова књижнице која по сведочењу савременика у том тренутку има посебне просторије, око 1800 књига, а набавља више часописа и дневних листова. Од стране Министарства просвете, 1929. године формиран је одбор чији је задатак био решавање законитости рада културних институција, па самим тим и библиотека чији рад није био законски регулисан. Народна књижница у Ужицу 16. августа 1929. године добија сагласност Министарства просвете Краљевине СХС на садржај Правила рада. Поред основних послова који се тичу набавке грађе, Народна књижница у Ужицу ради на плану народног просвећивања, популаризацији књиге и читања, оснивању књижница и читаоница у селима ужичке области. За време рата, књиге су једно време биле смештене у Соколском дому, а у послератном периоду тамо је било издвојено Дечје одељење Градске књижнице и читаонице. Након привременог смештаја у кафанама, педесетих година прошлог века Градска књижница и читаоница је била смештена у приземном делу Суботића куће, у некадашњој Обилићевој улици.

Дугогодишњи проблеми простора решени су у октобру 1961. године, када се Народна библиотека преселила у новосаграђену зграду на тек изграђеном Тргу партизана, где се налази и данас. У почетку Библиотека је на располагању имала седам просторија у укупној површини од 461 m². Усељењем у нову зграду Библиотека добија и ново име Народна библиотека Ужице. Међутим, од 1979. до 1989. носила је назив Народна библиотека „Едвард Кардељ” да би 1989. године вратила старо име које носи и данас. Временом првобитних 461 m² је дуплирано и Библиотека је добила могућност да функционалније распореди и фонд и одељења. Библиотеке су места која се шире, па је проблем простора актуелан и данас.

Рад на компјутеризацији библиотечког фонда започет је 1995. године, набављено је пет рачунара и инсталирана је Библио база. Десет година касније, 2005. године, Библиотека је добила и први сајт. Од 2003. године се укључује у пројекат Виртуелне библиотеке Србије (ВБС) који је подразумевао изградњу система Узајамне каталогизације са централним електронским каталогом и мрежом библиотека у Србији, а од 2013. године и подаци о члановима су унети у базу, па је процес рада аутоматизован у потпуности.

Библиотека није само место где се позајмљују књиге, већ и културно средиште где се организују најразличитији програми: књижевне вечери, трибине, радионице, изложбе, итд. Организатор је књижевних манифестација: Одзиви Пауну и Књижевни конкурс „Милутин Ускоковић”. Манифестацију „Одзиви Пауну” Народна библиотека Ужице

организује од 1977. године и посвећена је песнику Пауну Петронијевићу (1936–1962). Сваке године у селу Рибашевина, родном месту песника, окупљају се књижевни ствараоци из Златиборског округа где се, уз пригодан културно-уметнички програм, додељује Награда за најбољу објављену збирку песама у претходној години аутора из Златиборског округа. Награда „Милутин Ускоковић” додељује се сваке године за најбољу необјављену приповетку написану на српском језику у част Милутина Ускоковића (1884–1915), оснивача модерне. Установљена је 1993. године одлуком редакције часописа „Међај” и Културно-просветне заједнице у Ужицу, а од 2003. године Награду додељује Народна библиотека Ужице.

Издавачка делатност је само још један од видова рада кроз који јавне библиотеке креирају културну сцену локалне заједнице. Од 1981. године Народна библиотека Ужице издаје часопис „Међај”. Најновији период у историји „Међаја” обележили су тематски бројеви везани за завичајно стваралаштво. Поред „Међаја” од 2016. године издаје и стручни часопис за културу и библиотечко-информациону делатност „Корак библиотеке”.

У Народној библиотеци Ужице чувају се поклон-збирке Милоша Б. Јанковића, Митра П. Митровића, Живана Л. Тирића, Драгутина М. Прљевића. Најзначајнија је збирка књига са посветама аутора Радовану Поповићу (1938–), новинару, књижевнику и публицисти, летописцу, хроничару, библиографу и приређивачу, једном од најзначајнијих биографа српске књижевности пореклом из ужичког краја. Ова збирка од преко 2000 књига заузима посебно место у Читалишту Народне библиотеке и изазива велико интересовање посетилаца. Део своје заоставштине академик Љубомир Симовић је оставио Библиотеци, и она ће у најскоријој будућности постати део посебног легата.

Народна библиотека Ужице је матична библиотека за све јавне, специјалне и школске библиотеке на територији Златиборског округа. Број библиотека се из године у годину повећава па их је на крају 2024. године било укупно 87. Данас се у фонду Библиотеке налази преко 180.000 књига, више од 500 наслова периодике, око 300 звучних књига као и богата збирка некњижне грађе, старе и ретке књиге. Поред

електронског каталога COBISS.RS, корисници имају приступ и електронским базама: Медијска архива – Ебарт, Кобсон, СЦИ индекс, итд. Фонд старе и ретке књиге у Народној библиотеци Ужице чини 47 наслова. Најстарије књиге у фонду су: *Општа историја света за децу* Јохана

Матије Шрека из 1784. године и *Историја разних словенских народа* Јована Рајића из 1794. године. Библиотека своје пословање обавља и у два огранка у Севојну и Рибашевини.

Током 2024. године у оквиру програма „Ужице – Престоница културе Србије” у Народној библиотеци Ужице је основана конзерваторска лабораторија, што представља још једну особеност по којој ће Библиотека у будућности бити препознатљива.

Све што нас повезује има дубоке корене у прошлости. То су процеси такозваног „дугог трајања” и међусобног прожимања. Нећемо залазити у далеку прошлост. Довољно је да поменемо да простор данашњег Златиборског округа обухвата делове Дринске и Зетске бановине. Све до прве половине XX века границе су биле порозне и у зависности од политичких прилика мењале су се у складу са освајачким аспирацијама великих нација.

Настањено становништво није утицало на исцртавање граница које су често раздвајале народе који говоре истим језиком, имају сличне обичаје, начин облачења, моралне кодексе...

У првој половини XX века, Ужице припада Дринској бановини са седиштем у Сарајеву, а Пријепоље Зетској бановини са седиштем на Цетињу. Први бан Дринске бановине био је Велимир Веља Поповић (1929–1934). Први бан Зетске бановине био је Златиборац – ђенерал Крста Смиљанић (1929–1931), а Пријепољац Алекса Станишић био је бан прво Зетске (1932–1934) а потом и Дринске бановине.

ПРИЈЕПОЉСКИ КРАЈ У ФОНДУ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ УЖИЦЕ

Центар Златиборског округа је Ужице. Како год погледате увек смо на пола пута једни од других. За људе који живе на овим просторима граница је само реч и административна категорија. Људски ум не познаје границе а мисао може да лети и изнад највиших врхова. Људи могу и не морају да верују ономе што кажете али ће веровати ономе што урадите а за то је време најбољи судија.

У Биографском лексикону Златиборског округа записано је 249 биографија знаменитих Пријепољаца који су оставили траг не само у Пријепољу већ и много шире. Међу њима су академици, универзитетски професори, политичари, војна лица, сенатори, судије, велепоседници,

кнезови, индустријалци, трговци, свештеници, архимандрити, народни хероји, архитекте, инжењери, спортисти, уметници, банкари, министри... Свако од њих заслужио је својим делом да се помене у овој књизи али посебно они, независно од своје професије, који су овде наведени као добротвори. Они који добро творе остављају звездани траг који треба да следе они који долазе.

Аничих Нићифор, велики добротвор – за децу наших радника која су рођена у Јужноафричкој Републици основао је и финансира школу српског језика; у време бомбардовања Србије лично је примио 25 породица на стан и храну; помогао штампање неколико књига о пријепољском крају; приликом природних и других недаћа давао значајна новчана средства, по правилу анонимно; Борисављевић Васо, велепоседник – ктитор је обнове манастира Милешеве, Бање и Свете Тројице; Борисављевић Милан, трговац – несебично је радио на развоју школства и писмености, обнови школа, цркава и манастира и развоју старовлашких градова и села – Нове Вароши, Прибоја и Пријепоља;

Веселичић Аћим, трговац – покренуо је обнову манастира и нови конак при Милешевима, изградњу основне школе; Дивац Владе, кошаркаш – знатна средства улагао је у изградњу спортских и других објеката, један од оснивача Групе 7 за пружање помоћи угроженој деци света, оснивач Фондације Ана и Владе Дивац за подршку у ванредним ситуацијама и хуманитарна помоћ, економско оснаживање и подстицај запошљавању, развој филантропије; Мартиновић Радисав, домаћин – несебично је помагао сиромашнима а поклонио је и више хектара земље за школску зграду, кухињу, двориште и школски врт;

Протић Ристо, часовничар – поклонио је велики часовник на згради Скупштине општине Пријепоље, његова часовничарска радња у Београду била је стетиште земљака, нарочито средњошколаца и студената којима је радо помагао; Станишић Алекса, доктор наука, педагог, сенатор, бан – иницијатор и велики дародавац за зграду првог Дома културе у Пријепољу.

Поменули смо само неке од добротворитеља али племенити поступци се не заборављају и служе као светионици будућим генерацијама.

Када су у лето 1954. године студенти из Пријепоља организовали „фискултурни тромеч“ у којима је учествовало око сто омладинаца из три суседна града – Пријепоља, Прибоја и Нове Вароши, нису ни слутили да ће та манифестација прерасти у међународну спортску манифестацију са неколико хиљада учесника из три државе. Спортисти су се надметали у атлетици, фудбалу, одбојци, стоном тенису и шаху. Медаље за освајаче првих места биле су књиге које је обезбедила општина Пријепоље. Игре су почеле да се одржавају у једној држави и једној републици а настављене у једној држави и три републике. Потом је уследио прекид од једне деценије а захваљујући иницијативи предузимљивих Пријепољаца, МОСИ су

обновљене на радост спортске младости. Добре идеје и добри људи на крају увек победе. Иначе, били су домаћини игара седам пута. Сада у њима учествују спортисти аматери из три суседне државе а такмичења се одвијају у скоро свим олимпијским дисциплинама, па су тако МОСИ постале олимпијада аматерског спорта. Прошле године, Град Ужице био је домаћин МОСИ, угостивши спортисте из 35 градова.

Легенда спортског живота Пријепоља, професор Синиша Несторовић и сам учесник и организатор игара, написао је неколико књига о спорту у овом граду а четири је посветио МОСИ. У „Спортским легендама тромеђе” навео је 65 истакнутих спортиста који су спортску каријеру почели управо на МОСИ, а свој таленат потврдили у престижним спортским клубовима у земљи и иностранству. Међу њима су: Владе Дивац (Пријепоље) најпознатије име југословенске кошарке у свету; Владимир Батез (Бијело Поље) репрезентативац у одбојци; Љубинко Друловић (Нова Варош) репрезентативац у фудбалу; Оливера Јевтић (Ужице) репрезентативка у атлетици; Мустафа Хасанагић (Прибој) репрезентативац у фудбалу; Жарко Паспаљ (Пљевља) репрезентативац у кошарци; Сеад Кондо (Пљевља) репрезентативац у атлетици; Рамиз Делагић (Нова Варош) репрезентативац у рукомету; Владо Шћепановић (Колашин) репрезентативац у кошарци...

О дружењу на МОСИ и колико су им биле важне, рекли су:

Славко Кузмановић, атлетски тренер – *Ја нека пријатељства стечена на МОСИ играма не бих мењао ни за тих 28 мојих медаља које сам освојио ...*

Зоран Гајић, министар омладине и спорта у Влади Србије – *Моје колеге у време док сам студирао су прекидали и наставу и испите да би долазили да се такмиче 70-их и 80-их година на овом такмичењу...*

Племенита мисија ових игара, није само изнедрила врхунске спортисте који су пронели славу своје земље, већ и хуманисте, срдачна пријатељства и незаборавна дружења. То је једино спортско такмичење које је задржало ентузијазам и витешко надметање, у коме су сви победници, без обзира на резултат, јер овде побеђује љубав према правим вредностима. Можда и због Белог анђела из Милешеве који лебди над свима нама.

Има још нешто заједничко на овим просторима а то је – народна митологија. Чудна бића у која верују али их се и прибојавају. Тако „вјетровњак” регулише време. То је утопљеник, човек који је умро без свеће, лети узрокује суше, у пролеће и јесен поплаве а у време сазревања летине носи градоносне облаке. Када се то деси, људи вичу на сав глас: „Ој Стојане потопљениче, заустави муње и громове. Врати кола и волове...” Код муслимана за време суше полива се потопљеников гроб и у исто време „уче дове” – изговарају молитве из свете књиге. Понекад колективно дају „езан” заједно са хоцом. Судбина – њу одређује бог,

анђели и свеци. Код муслиманског становништва то чини усуд тзв. „мелек“, који при рођењу детету „пише“ судбину, како и колико ће дуго живети. Сви верују да ко чини севап и добра дела може променити судбину на боље али може и да се поквари ако се ради супротно или криво сведочи. Чинилица је слична вештици само много опаснија. Чини зло људима, стоци, летини и имовини. Од ње се штити белим луком. Конфигурација терена али и склоност усменом предању, које у себи садржи елементе словенске, оријенталне и хришћанске религије, чине да су се ова веровања задржала до данас у народним причама, песмама, пословицама...

Најсигурнији трезор свеукупног стваралаштва је ипак библиотека. У својим фондовима чувамо много тога једни о другима. Ужичка библиотека о пределу тремеђе чува: насловну страну „Санцака“ – листа за културно и економско уздизање Санцака из 1933. године, чији је власник и уредник био Миливоје Жугић (правник и новинар, посебно је значајан његов допринос појави среског листа Полимље, 1952.); Глас Полимља; разгледницу Пријепоља из 1930. г.; Алманах Дринске бановине из 1932.; Сеоске дане Сретена Вукосављевића; Милешевске записе: годишњак; Ужички зборник: радова из области историје, културе и уметности ужичког краја; Међај: часопис за књижевност, уметност и културу, у којима се налазе прилози бројних Пријепољаца или радови везани за пријепољски крај; На светим водама Лима; сва издања достављена као обавезни примерак из целог Златиборског округа; бројне монографије о Пријепољу и целом округу; регионални лист „Вести“ који излази више од осамдесет година, драгоцен су и неизоставан извор информација за наш крај...

Санцак, 1932. г.

Пријепоље, 1930. г.

Зашто смо важни једни другима? Зато што нико не зна све, али сви заједно можемо много тога. Пре месец дана у ужичку Библиотеку стиже

мејл, у коме академик др Хусреф Тахировић, лекар педијатар, моли да му пошаљемо књигу академика др Миливоја Сарвана коју има само наша библиотека, јер је он наш завичајац, а повод је одавање почасти чувеном доктору у Тузли и Сарајеву, који је својим радом задужио и Србију и Босну и Херцеговину.

„Савршен човек и потпуно довршена књига ником не требају, зато их и нема“. Речи су из књиге академика Џевада Карахасана, књижевника, коју нам је љубазно уступио уважени академик др Тахировић. Зато ова наша прича нема крај!

Биографски подаци ауторица

Душица Мурић (1978), професор разредне наставе, дипломирани библиотекар саветник и директорка Народне библиотеке Ужице од 2018. године. Ауторка је више стручних радова из области библиотекарства и учесник многобројних стручних скупова, семинара и конференција. Иницијатор је и руководилац више значајних пројеката.

Поседује богато искуство у раду са особама оштећеног вида. Аутор је акредитованог семинара за библиотекаре „Библиотечке услуге за кориснике оштећеног вида“ за 2016, 2017, 2018. и 2023. годину. Била је члан Комисије за доделу награде „Јанко Шафарик“ за 2020. годину. Члан је и Радног тима за спровођење активности у програму „Ужице – Престоница културе Србије 2024“.

Анђа Бјелић (1960), дипломирани политиколог, дипломирани библиотекар саветник, од 1986. године запослена је у Народној библиотеци Ужице на Завичајном одељењу. Својим радом и ангажовањем на Завичајном одељењу и Матичној служби Народне библиотеке Ужице као аутор, приређивач и организатор великог броја изложби, трибина, књижевних и научних манифестација, промовисала је писану реч и културу како у свом крају тако и у целој Србији. На месту

руководиоца Матичне службе и директора Народне библиотеке Ужице предано је радила на увођењу технолошких иновација и просторном унапређењу у свим библиотекама Златиборског округа од јавних и специјалних до школских а посебно Позајмног одељења за одрасле у матичној библиотеци. Допринос библиотечко-информационој струци дала је и као аутор и коаутор објављивањем стручних радова у монографским

публикацијама, стручним часописима и зборницима, као предавач на стручним скуповима у земљи и иностранству. На различитим културним програмима и пројектима сарађивала је са установама и културним посленицима из земље и иностранства (Француска, Руска, Шпанска, Немачка амбасада, Гете институт, Институт Сервантес, БиХ)

Emina Kešan Tolomanoski, 1981 –
eminakesan@yahoo.com
Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, Biblioteka

Narcisa Rastoder, 1980 –
narcisa.rastoder@efsa.unsa.ba
Univerzitet u Sarajevu, Ekonomski fakultet, Biblioteka

Bosna i Hercegovina i prije poljski kraj u bazama UNSA biblioteka

Ljudi, vrijednosti i djela koja nas povezuju

Sažetak Ovaj rad predstavlja historijske, kulturne, društvene i književne veze između Bosne i Hercegovine i Prijepoljskog kraja. Poseban fokus stavljen je na zajedničke vrijednosti, istaknute pojedince i kulturno naslijeđe koje doprinosi trajnim odnosima između ova dva prostora.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, Prijepoljski kraj, kultura, historija, zajedničke vrijednosti, bibliotečki fond, Univerzitet Sarajevo, Filozofski fakultet, Ekonomski fakultet, biblioteka

Univerzitet u Sarajevu i biblioteke Ekonomskog i Filozofskog fakulteta

Najstarija odgojno-obrazovna ustanova u **Bosni i Hercegovini**, koja je i svojevrsna preteča osnivanja Univerziteta u Sarajevu je Gazi Husrev-begova biblioteka osnovana 1537. godine.

U vrijeme kad su već bili osnovani Poljoprivredno-šumarski, Medicinski, Pravni i Tehnički fakultet, Skupština NR Bosne i Hercegovine 1949. godine donosi Zakon o Univerzitetu kojim se osniva Univerzitet u Sarajevu (UNSA). U godinama koje slijede, nastaju i novi fakulteti koji su bili okosnica osnivanja fakulteta i univerziteta u drugim gradovima BiH. Filozofski fakultet osnovan je 1950., a Ekonomski 1952. godine. Osnivanjem fakulteta nastajale su i njihove biblioteke.

U organizacionom pogledu, Univerzitet u Sarajevu je velika i složena javna ustanova čiju osnovnu strukturu danas čini trideset organizacionih jedinica, punopravnih članica –

dvadeset i dva fakulteta, tri akademije i pet naučnoistraživačkih instituta, unutar šest grupacija iz područja društvenih, humanističkih, medicinskih, tehničkih, prirodno-matematičkih i biotehničkih nauka te umjetnosti.⁷⁴

⁷⁴ Univerzitet u Sarajevu, <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/organizacija/historija>

Novembra 1950. godine Filozofski fakultet počinje s radom, predstavlja najstariju visokoškolsku instituciju za humanističke i društvene nauke u Bosni i Hercegovini. Filozofski fakulteti imaju ključnu ulogu u obrazovanju i razvoju kritičkog mišljenja, koje je neophodno za razumijevanje čovjeka, smisla postojanja, svijeta i donošenje odluka. Oni se bave temeljima svake obrazovanosti, kao što su jezik, kultura, edukacija novih generacija, idejni temelji ljudskog postojanja, strukturalni i historijski aspekti života i društva. (Spomenica, 2010: 5). Filozofski fakultet je posljednjih godina značajno unaprijedio svoj ugled i uticaj, kako na lokalnom, tako i na međunarodnom nivou, kroz kvalitetne istraživačke projekte, međunarodne saradnje, akademske konferencije i modernizaciju nastavnih programa.

Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu, od svog osnivanja 1952. godine do danas, prošao je izazovan put razvoja koji ga je doveo do pozicije prepoznatljive obrazovne ustanove kako u državnim tako i u međunarodnim okvirima. U trenutku osnivanja Fakultet je bio prvi takav u BiH, a u bivšoj Jugoslaviji tek peti ekonomski fakultet.⁷⁵

Biblioteke Filozofskog i Ekonomskog fakulteta pripadaju grupi najstarijih i najvećih biblioteka na UNSA, kako po veličini fonda, tako i po broju korisnika. Članice su COBISS sistema koji predstavlja platformu nacionalnih bibliotečko-informacijskih sistema u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Srbiji, Severni Makedoniji, Crnoj Gori, Bugarskoj, Albaniji i Kosovu i svi navedeni sistemi povezani su u regionalnu mrežu COBISS.net.⁷⁶

VEZE PRIJEPOLJSKOG KRAJA I BOSNE I HERCEGOVINE

Veza Sarajeva i Prijepolja, sigurno je daleko dublja i sadržajnija od onoga što smo u ovom radu mogli sažeti u kratko vrijeme. Brojni su poznati Prijepoljci koji su živjeli i žive u Sarajevu, čiji doprinos i rad nismo mogli obuhvatiti.

Bosna i Hercegovina i Prijepoljski kraj dijele dugu i bogatu historiju koja seže stoljećima unazad. Ove regije povezuje zajednička prošlost, osmansko i jugoslavensko naslijeđe, ali i slične kulturne i društvene vrijednosti. Prisutni su ključni faktori koji povezuju ova dva područja kroz prizmu ljudi, vrijednosti i djelovanja. Bosna i Hercegovina i Prijepoljski kraj vjekovima su bili isprepleteni počevši još od osmanske vladavine na ovim prostorima. Kako je Bosanski pašaluk bio sveden na četiri sandžaka: Bosanski, Hercegovački, Kliški i Zvornički, Prijepolje je pripadalo Hercegovačkom sandžaku. (Šabanović, 1982:230). Tako da su tokom osmanskog razdoblja oba područja bili dijelovi

⁷⁵ Univerzitet u Sarajevu, <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/organizacija/historija>

⁷⁶ Cobiss.net, <https://www.cobiss.net/bh/mreza-cobiss-net.htm>

istih administrativnih jedinica, što je omogućilo razmjenu ideja, ljudi i kulturnih praksi. U doba Jugoslavije, regije su također blisko sarađivale kroz zajedničke institucije i oblikovanje zajedničkih vrijednosti. Burna historija regije, uključujući ratove 1990-ih, dodatno je učvrstila veze između ovih područja dok su zajedno prolazili kroz izazovna vremena.

Veze Prijepoljskog kraja i Bosne i Hercegovine u jugoslavenskom razdoblju duboko su isprepletene, posebno u razdoblju Kraljevine Jugoslavije i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, gdje je došlo do značajnih društveno-ekonomskih i kulturnih razmjena. Te su razmjene potaknule osjećaj međusobne povezanosti koji je nadilazio administrativne granice, duboko utječući na razvoj regije. U periodu Kraljevine Jugoslavije i SFRJ, veze između Prijepoljskog kraja i Bosne i Hercegovine dodatno su ojačane kroz migracije, ekonomske odnose i obrazovanje. Jedna od historijskih činjenica koja veže Sarajevo i Prijepolje je 6. april 1945. godine, koji predstavlja datum odbrane Sarajeva od okupacije u Drugom svjetskom ratu, ali i datum pogibije Vladimira Perića Valtera, narodnog heroja iz Prijepolja koji je položio vlastiti život braneći Sarajevo od neprijatelja. Šesti April se obilježava kao Dan grada Sarajeva i tom prilikom se zaslužnim pojedincima i organizacijama dodjeljuje Šestoaprilaska nagrada koja je najveće odlikovanje koje dodjeljuje grad Sarajevo.

U listu (Sarajevski dnevnik" 6. April,1946.) Sarajlije su mu odale priznanje: „Valter –

to ime je bilo i ostalo simbol narodnooslobodilačkog pokreta u Sarajevu. Ono je bilo lozinka unutrašnjeg otpora našeg grada protiv okupatora.”(Matović, 1973: 8).

Zajedničke duhovne i etičke vrijednosti, također povezuju ove dvije regije. Religije imaju snažnu prisutnost utjecajnih vjerskih institucija, Gazi Husrev-begova džamija u Sarajevu, Mehmed-pašina džamija u Prijepolju, Manastir Mileševa i mnoge druge, simboli su međureligijskog dijaloga i suživota. Prisutna je i zajednička etika zajednice, s naglaskom na gostoprimstvo, poštivanje tradicije i kolektivni duh, koji jača društvene veze i razumijevanje.

Književna i kulturna povezanost Bosne i Hercegovine i tromede: Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, ogleda se u velikim imenima poput Mehmeda Šaćira Kurtćehajića, Bijelopoljanina, čiji je rad imao značajan utjecaj na bošnjački prostor. Kurtćehajićev rad kao i njegovo zalaganje za očuvanje bošnjačke kulturne baštine, imalo je utjecaj na muslimansku zajednicu u Sandžaku koja je bila duboko povezana s Bosnom i Hercegovinom u vjerskom, pravnom i društvenom smislu. Zatim Avdo Međedović, crnogorski i bošnjački

epski pjesnik i guslar. Sevdalinka i tradicionalna narodna muzika imaju snažno uporište u oba kraja.

Kada govorimo o 'ljudima koji nas povezuju' važno je spomenuti i uglednog Kasima Hadžića koji je radio u najstarijoj odgojno-obrazovnoj ustanovi Univerziteta u Sarajevu. Obnašao je jedanaest godina poziciju profesora u Gazi Husrev-begovoj medresi. Hadžićeva djelatnost u Gazinoj medresi bila je izrazito plodonosna. Sudjelovao je u stipendiranju učenika medrese koji su bili slabijega materijalnog statusa. Organizirao je tečajeve esperanta u Gazi Husrev-begovoj medresi te inicirao različite izvanškolske aktivnosti za njezine učenike. (Memišević, 2024: 684)

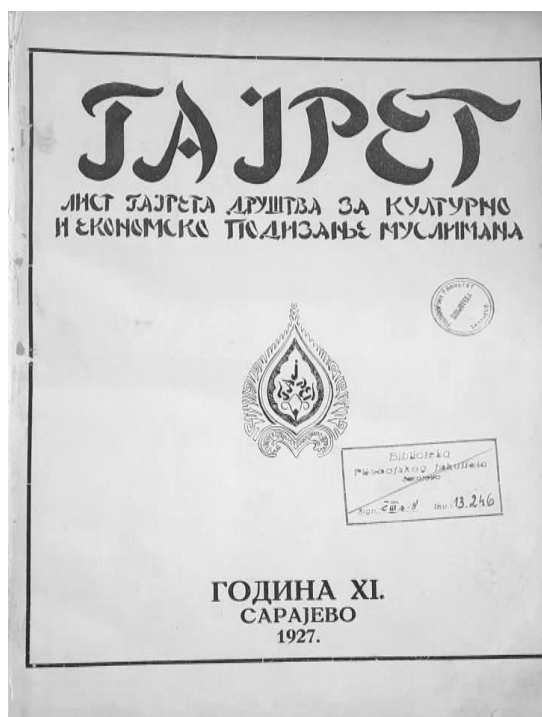
U kontekstu 'Ljudi, vrijednosti i djela koja nas povezuju' potrebno je ukazati i na **vezu između časopisa *Gajret* i Sandžaka (Srbija, Prijepolje).**

Poznato je da je *Gajret* bio časopis društva *Gajret* osnovanog 1903. godine (Bećović, 2007: 7) u Sarajevu s ciljem obrazovne, kulturne i socijalne podrške bošnjačkom stanovništvu. Pored Bosne i Hercegovine, *Gajret* je imao značajan utjecaj i na Sandžak, uključujući Prijepolje i druge dijelove Srbije.

Društvo *Gajret* je bilo kulturno-prosvjetno društvo muslimana u Bosni i Hercegovini, Sandžaku i Srbiji. Riječ (tur. 'qayret': znači truditi se; trud, nastojanje ili pomoć (Smajlović, 2003: 544) simbolički oslikava djelovanje društva *Gajret*.

Prvi impuls za osnivanje društva *Gajret* dao je Safvet-beg Bašagić pozivajući Muslimane na okup u jednu organizaciju u kojoj će biti cilj da vlastitim sredstvima stvori svoju inteligenciju. (Kušan, 2010: 177). Pododbor *Gajreta* u Prijepolju formiran je 1921. godine. Trudio se i zalagao za međuvjersku toleranciju i jugoslavenski patriotizam. (Bojović, 2005: 48, 50).

Kroz časopis *Gajret*, upoznavao se s kulturnim, književnim i političkim temama koje su bile značajne za bošnjački narod. Časopis je objavljivao radove intelektualaca uključujući pjesnike, pisce i esejiste koji su tematizirali život i izazove u ovom regionu. Važno je spomenuti i to da je Kasim Hadžić sudjelovao u aktivnostima kulturno-prosvjetnoga društva „*Gajret*” (Memišević, 2024: 664). Časopis *Gajret* bio je ključna spona između Sarajeva i Prijepoljskog kraja, omogućavajući protok znanja, kulture i ideja između ovih regija. Njegova uloga u obrazovanju, očuvanju identiteta, promovisanju književnosti i opismenjavanju, bila je značajna za bošnjačko stanovništvo gdje je ostavio trajni kulturni i društveni utjecaj.

Fond Biblioteke Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu na temu prijepoljski kraj, prostor tromede: Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora posjeduje nekoliko naslova, slijede prikazi u nastavku:

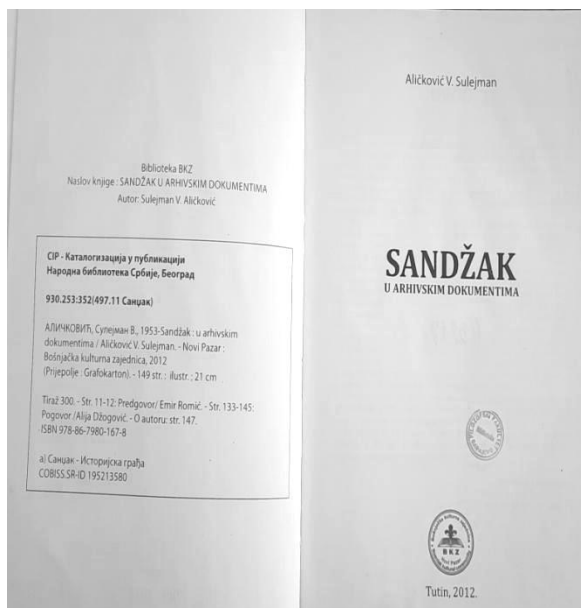
Kralj Vladislav i Srbija XIII veka : naučni skup, 15-16. novembar 2000. : [zbornik radova] / odgovorni urednik Tibor Živković. - Beograd : Istorijski institut, 2003 (Beograd : Mateks).

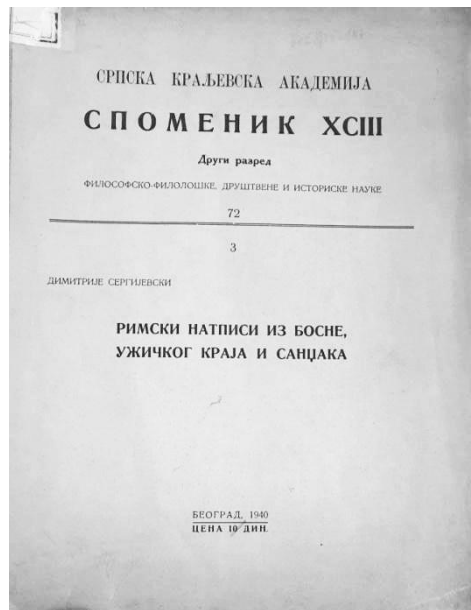
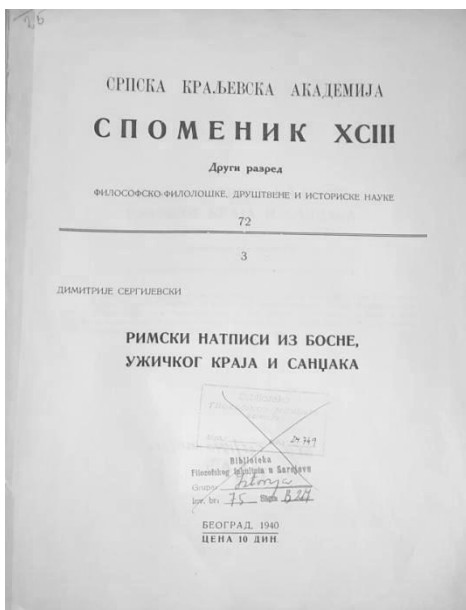
Prijepolje i okolina : istorijski vodič : 650 godina Prijepolja : (1332-1971.) / Milorad A. Krpović. - Prijepolje : M. A. Krpović, 1971 (Prijepolje : "Mileševo").

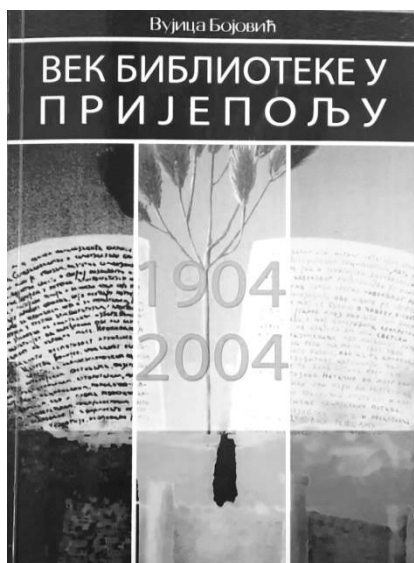
Mileševska štamparija : 1544-1557 / Vukoman Šalipurović. - Prijepolje : Polimlje, 1972. (Beograd : P.T.T.).

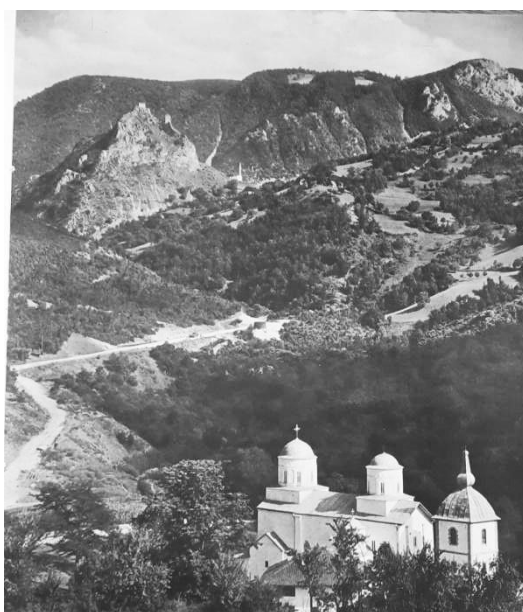
Sandžak : u arhivskim dokumentima / Sulejman V. Aličković. - Novi Pazar: Bošnjačka kulturna zajednica, 2012 (Prijepolje : Grafokarton).

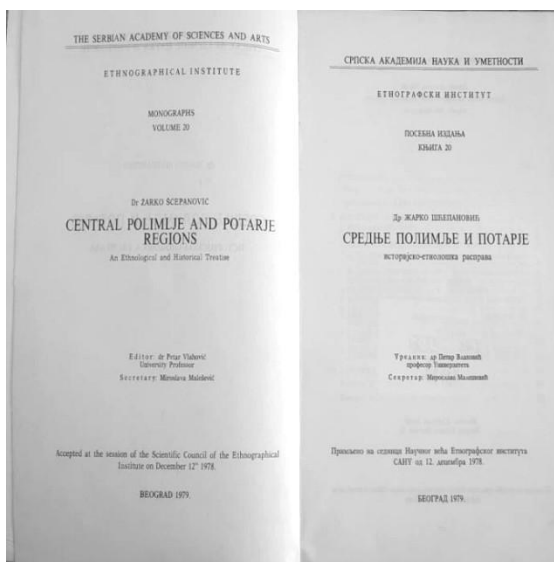
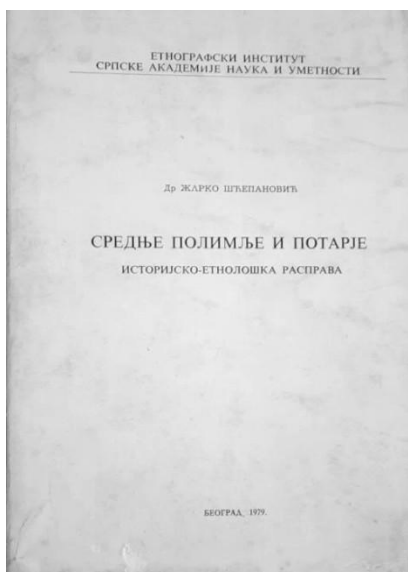
Rimski natpisi iz Bosne, Užičkog kraja i Sandžaka / Dimitrije Sergijevski - Beograd : Srpska kraljevska akademija, 1940.

Vek biblioteke u Prijepolju : 1904-2004. / Vujica Bojović. - Prijepolje : Matična biblioteka "Vuk Karadžić", 2005.

Mileševa / Svetozar Radojčić ; [snimci Dušan Tasić, Dragoljub Kažić ; crteži živopisa Svetislav Mandić]. - Beograd : Srpska književna zadruga : Prosveta, 1963.

Srednje Polimlje i Potarje : istorijsko-etnološka rasprava / Žarko Šćepanović. - Beograd : Etnografski institut SANU, 1979.

Korišteni izvori i literatura:

1. Bećović, Uzeir. (2007). Kulturno prosvjetno društvo Gajret u Pljevljima. Podgorica : Almanah ; [Sarajevo] : Grafomerc.
2. Bojović, Vujica. (2005). Vek biblioteke u Prijepolju : 1904-2004. Prijepolje : Matična biblioteka "Vuk Karadžić".
3. Cobiss.net, <https://www.cobiss.net/bh/mreza-cobiss-net.htm> (pristupljeno: 25.03.2025.).
4. Kušan, J. (2010). Dvadesetpetogodišnjica Gajreta. Pregled: časopis za društvena pitanja / Periodical for Social Issues, 177–178. <https://www.pregled.unsa.ba/index.php/pregled/article/view/948> (pristupljeno: 04.03.2025.).
5. Matović, Ivo.(prired.) (1973). Vladimir Perić Valter: čelni ratne ilegale. Gornji Milanovac: Dečje novine.
6. Memišević, Hamza. Novopazarski sandžak u percepciji hrvatske muslimanske nacionalističke inteligencije: slučaj Kasima Hadžića (1938.-1945.). Časopis Za Suvremenu Povijest, 56(3). <https://doi.org/10.22586/csp.v56i3.32334>
7. Smajlović, Ismet. (2023). Bosansko-turski rječnik = Boşnakça-türkçe sözlük .El-Kalem, Rijaset Islamske zajednice u BiH.
8. Spomenica 60. godišnjice Filozofskog fakulteta u Sarajevu : (1950-2010). (2010). [ur. Ivo Komšić]. - Sarajevo : Filozofski fakultet.

9. Šabanović, Hazim. (1982). Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela, Svjetlost, Sarajevo.
10. Univerzitet u Sarajevu <https://www.unsa.ba/o-univerzitetu/organizacija/historija> (pristupljeno: 20.03.2025.).

Biografski podaci autorica

Narcisa Rastoder je rukovodilac Bibliotečko informacionog centra Ekonomskog fakulteta u Sarajevu. Diplomirala je na Ekonomskom fakultetu 2005. godine. Za vrijeme studija (2001-2005.) radila je kao student demonstrator u biblioteci Fakulteta.

Stručno zvanje bibliotekar stekla je u NUBBiH 2006. godine.

Zvanje magistra bibliotekarstva stekla je 2010. godine na Odsjeku za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru. Aktivni je član Asocijacije BAM.

Emina Kešan Tolomanoski radi kao bibliotekarka u Biblioteci Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Diplomirala je na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta Sarajevo. Magistrirala je 2009. godine na Sveučilištu u Zadru, Odjel za informacijske znanosti – knjižničarstvo.

Radila je u Nacionalnoj i Univerzitetskoj biblioteci BiH. Strpljenje, posvećenost i ljubav prema znanju vode je u svakodnevnom radu, uživa da stvara prostor u kojem svako može da pronade inspiraciju i informacije potrebne za lični i profesionalni razvoj.

Prijepoljski most u Šarampovu: Granica epoha, ogledalo imperija i stub identiteta

Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju

Sažetak

Prijepoljski most u Šarampovu na reci Lim predstavlja više od obične građevine, on je istorijski simbol moći, kontrole i kulturne povezanosti. Kroz epohe osmanske i austrougarske uprave, most je bio strateška tačka, ali i element svakodnevnog života lokalnog stanovništva. Njegova uloga nadilazi funkcionalnu upotrebu, pružajući uvid u infrastrukturu carskih politika, ekonomsku razmenu, ali i kolektivnu svest o prostoru. Kroz oslonac na istorijske izvore, tahrir-deftere, carsku administraciju i savremene refleksije, ovaj rad prikazuje prijepoljski most kao stub regionalne istorije, infrastrukture i duhovne orijentacije. Sa posebnim fokusom na političke odnose Osmanskog i Austrougarskog carstva, most se osvetljava kao aktivni činilac granica, ali i mesto simboličkog zbližavanja.

Ključne reči: Prijepolje, most, Lim, , Osmanlije, Austrougarska, politika, identitet, infrastruktura, Sandžak, granice

Značaj mostova kao civilizacijskih simbola

Mostovi u ljudskoj civilizaciji predstavljaju metaforu i funkciju , oni su mesta prelaska, susreta, nadmoći, ali i pomirenja. Još od Rimskog doba, mostovi su predstavljali fizičko i ideološko prisustvo vlasti. Izgradnja mosta nije bila samo potreba za prelaskom reke, već dokaz stabilnosti, moći i kulturne superiornosti. Kroz srednjovekovne i osmanske epohe, gradnja mostova značila je institucionalizaciju prostora. Na Balkanu, mostovi su često bili jedina tačka u kojoj se susretala moć carstva sa potrebom naroda . Karavani, vojske, trgovci, učenjaci i putnici prelazili su iste kamene temelje, ali sa različitim ciljevima. Prijepoljski most, kao deo te infrastrukture, bio je i prag i pragmatizam, ali i svetilište svakodnevnog susreta sveta.

Istorijski aspekt Prijepoljskog mosta

Prijepoljski most izgrađen je u drugoj polovini 15. veka u okviru osmanske politike proširenja administrativne i vojne mreže na prostoru Balkana. Prema tahrir-defterima iz vremena sultana Mehmeda Fatiha, most se nalazio na strateški važnoj tački između Bosanskog i Skopskog vilajeta. Dokumenti beleže da je upravo ovaj most korišćen u carskim pohodima i inspekcijama, ali i kao

tačka na kojoj su poreznici registrovali lokalno stanovništvo. Lokalni hrišćani, zabeleženo je, često su iz verskih i praktičnih razloga prijavljivali prebivališta uz most kako bi izbegli visoke poreske dažbine⁷⁷.

U tahrir-defteru iz vremena sultana Murata III (1574–1595), most se navodi kao infrastrukturni stub oblasti, uz belešku da su originalni podaci izgubljeni i ponovo upisani u novoj poreskoj evidenciji. Ova informacija ukazuje na njegov dugotrajan značaj. Poplava iz 1579. godine teško je oštetila most, a tadašnji kadija iz Prijepolja, Mustafa Efendi, u saradnji s bosanskim valijom Osman-pašom, pokrenuo je obnovu. Radovi su finansirani iz Skoplja, a dodatna sredstva prikupljena su lokalno, čime se potvrđuje funkcionalna vrednost mosta⁷⁸.

Fotografija 1⁷⁹: Most na razglednici iz 1904. godine prikazuje tadašnje stanje mosta u Prijepolju.

U narednim vekovima, most ostaje u službi carskih trupa, ali i kao element lokalnog pamćenja. Njegova uloga prelazi u sferu simbolike, jer se pominje u hronikama putopisaca i epistolarnim zapisima kao „prag Bosne“ i „carigradska vrata“⁸⁰. Most je svedočio dolascima, odlascima, političkim izaslanstvima i narodnim okupljanjima, a tokom austrougarske okupacije postaje objekt kontrole i nadzora.

⁷⁷ BOA, TD. 654, Tahrir defteri za Bosanski sandžak.

⁷⁸ BOA, İ. MVL. 95/96

⁷⁹ **Fotografija preuzeta iz:** H. Yıldırım Ağanoğlu, *Bosna–İstanbul yolunda bir sancak şehri Prijepolje 1465–1877* (Istanbul: IZ Yayıncılık Limited Şirketi, 2021), str. 158.

⁸⁰ Ahmet Şerif, putopis iz Sandžaka, arhiva Biblioteke u Istanbulu

Zabeleženo je da je 1579. godine, usled velikog izlivanja Lima, voda prodrila do samog centra Prijepolja i oštetila tadašnji most, za koji se veruje da je podignut po naredbi sultana Mehmeda Fatiha. Godine 1731, usled ponovnog izlivanja iste reke, devastiran je most sultana Fatiha u Prijepolju, koji je bio deo dobrotvorne zadužbine sultana Mehmeda Fatiha. Obnova je bila neizbežna, te je zadatak poveren kadiji Mustafi Efendiji iz Prijepolja, u saglasnosti sa bosanskim valijom Osman-pašom. Sredstva za obnovu pristigla su iz Skoplja, što svedoči o regionalnoj važnosti mosta koji je spajao Skoplje s Istanbulom i imao ključnu stratešku ulogu. Po nalogu vlasti, radovi su morali započeti odmah po dostavi potrebnog materijala, dok su meštani bili dužni da obezbede deo novca. Nakon odbitka troškova, utvrđeno je da je dodatnih 655 kuruša bilo potrebno za završetak, a sam most je svečano predat 31. marta 1734. godine. Ovi iznosi ukazuju na to da je Prijepoljski most bio od strateškog interesa, jer je Skoplje tada bilo regionalni centar upravne kontrole. Most nije bio lokalni infrastrukturni objekat već imperijalna arterija kroz koju su prolazili porezi, vojska i vesti. Lokalno stanovništvo je u više navrata tražilo oslobođenje od dažbina u zamenu za održavanje mosta, što ukazuje na specifičan model fiskalno-fizičke razmene između vlasti i naroda.

Kroz istoriju, most je zadržao strateški značaj, posebno kao tačka sukoba, poput događaja iz 1832. godine, kada je bosanski valija Namik-paša pokušao da pređe Lim kako bi ugušio pobunu Husein-kapetana Gradaševića; Bošnjaci su, predvidevši napad, srušili most i time privremeno sprečili prolaz vojske, iako su kasnije bili poraženi, a Namik-paša uspeo da stigne do Sarajeva.⁸¹

Nizamiye miralaj Mehmed-beg, u svojstvu vanrednog inspektora za Bosnu i Hercegovinu, obavestio je usmeno i pismeno Ahmed Dževdet-pašu, tadašnjeg guvernera Bosne, o ozbiljnom zapuštenom stanju mosta preko reke Lim, ističući da se most nalazi na jednoj od glavnih putnih komunikacija i da njegova dotrajalost predstavlja ozbiljnu opasnost, čak i za pešake, a naročito za vojnike u službi⁸². Na osnovu tog izveštaja, Dževdet-paša je hitno izdao nalog da se pristupi njegovoj obnovi, o čemu je Bosanski valiluk obavestio Vrhovnu portu, naglašavajući u izviđaju da je procenjena vrednost radova, uključujući troškove drvene građe i ostalog materijala, 7.960 kuruša, koji bi trebalo da pokriju lokalni stanovnici, dok bi dodatnih 9.900 kuruša bilo izdvojeno iz državne kase⁸³. Takođe je precizirano da kajmakam Prijepolja (okrug upravnog ranga unutar

⁸¹ BOA, MAD. d. 2385, str. 17. U dokumentu o obnovi mosta stoji da je, izuzev transportnih troškova, utrošeno 2.500 **kuruša**, a potom dodatnih **655 kuruša**. Most je završen i zvanično predat 31. marta 1734. godine (25. ševval 1146. h.g.).

⁸² BOA, TŞRBNM 16/143. Izveštaj Vanrednog inspektora za Bosnu i Hercegovinu upućen Bosanskom valiluku, datiran 3. ševvala 1280. h.g. / 3. april 1864. Godine

⁸³ BOA, A. MKT. MHM. 289/6. Dopis iz kabineta Vrhovne porte (Sadareta) Ministarstvu finansija, od 20. aprila 1864. (13. Zilkade 1280. h.g.), kojim se nalaže da Prijepoljski kajmakam zaključi ugovor sa izvođačem, uz poštovanje svih finansijskih ograničenja

osmanskog sandžaka) zaključi ugovor sa izvođačem u okviru planiranog budžeta i da svi neophodni dokumenti budu dostavljeni najkasnije do 20. aprila 1864. godine.

Prema istorijskim izvorima, prvi most preko reke Lim sagradio je sultan Mehmed II, poznat kao Osvajač (Fatih Sultan Mehmed). U popisnom defteru iz vremena vladavine sultana Murata III (1574–1595) zabeleženo je da je „impozantni kameni most koji je Fatih izgradio na reci Lim redovno bio pod nadzorom i brigom lokalnog stanovništva, dok su hrišćani u okolini, zauzvrat za svoju posvećenost održavanju, bili oslobođeni plaćanja svih vrsta poreza.“ Ovo poresko oslobođenje je kasnije, na osnovu nove naredbe sultana Murata III, uz određene uslove ponovo uneseno u zvanične registre.⁸⁴ Tokom vekova, most je više puta bio predmet rekonstrukcije, među zabeleženim obnovama posebno se izdvajaju intervencije iz 1731. i 1864. godine. Jedan dokument Ministarstva finansija, datiran na 10. avgust 1865. godine, svedoči da je za tadašnju sanaciju mosta izdvojeno ukupno 4.486 kuruša, od čega je 4.000 već ranije osigurano iz državne kase, dok je preostalih 486 kuruša dopunjeno naknadno kako bi se radovi priveli kraju. U istom aktu naglašeno je da je u ranijim periodima bilo teško pribaviti ovakva sredstva, što je znatno usporavalo slične poduhvate. Ipak, uzimajući u obzir strateški značaj mosta kao vitalne saobraćajnice u gradskoj zoni, doneta je odluka da se projekat obnove nastavi, a sultan Abdülaziz je lično izdao irade (carski dekret) kojim je odobrena i potvrđena realizacija radova.⁸⁵

Finansijski tokovi i politički uticaj

Na fotografiji 2 je prikazana ulazna tačka u Prijepolje s pravca mosta koji je, prema predanju, podigao sultan Mehmed Fatih. Iznad kapije se ističe znak osmanske vlasti: polumesec sa zvezdom, dok sa obe strane stoje naoružani čuvari. U pozadini se nazire konstrukcija drvenog mosta, koji je u tom periodu predstavljao glavni prelaz preko Lima i pristup varoši. Kapija je imala dvostruki nadzor, istovremeno su je obezbeđivale osmanske i austrougarske snage, što svedoči o njenom strateškom značaju.

⁸⁴ BOA, TD. d. br. 654. Tab. 2b, 3a, 3b, 4a. U pitanju je tahrir-defter iz perioda vladavine sultana Murata III (1574–1595), u kojem su prethodni zapisi revidirani i ponovo uneti u novi registar na osnovu carskog naređenja

⁸⁵ BOA, İ. MVL. 95/96. U dokumentu Ministarstva finansija, datiranom na 10. avgust 1865, navodi se da su sredstva za popravku mosta iznosila ukupno 4.486 kuruša, uz ranije učešće državne blagajne i dodatnu carski odobrenu potrošnju. Carsko odobrenje (irade-i seniye) za ovaj slučaj izdao je sultan Abdülaziz dana 22. rebiu-l-ahir 1282. h.g. (1865).

Fotografija 2⁸⁶:

Nakon što su austro-ugarske trupe zauzele položaje u Pljevljima (Taslidži), Prijepolju i Priboju, most preko Lima dobija ključni strateški značaj. Dotrajali most sultana Mehmeda Fatiha postaje predmet spora — dok Austrijanci traže obnovu, Osmansko carstvo to odbija, tvrdeći da je i dalje funkcionalan. Izveštaji iz 1884. i 1897. ukazuju na ozbiljna oštećenja, ali i političko nepoverenje. Zbog toga, austro-ugarske jedinice uvode stalne patrole duž Lima, koristeći čamce, splavove, pa čak i sanke tokom zime, kako bi zadržale kontrolu nad ovim važnim prelazom.⁸⁷

Tokom 20. veka, politički značaj mosta se produbljuje. Austrougarska administracija u Sandžaku koristi Prijepoljski most kao simbol prisustva, modernizacije i kontrole. Most je bio redovno prisutan u fotografskim izveštajima, a sam čin njegovog prelaska imao je ceremonijalni karakter. Službene straže, granična inspekcija, carinici, svi su bili pozicionirani oko njega, čineći od mosta živu granicu između svetova. Naslovna strana časopisa 'Servet-i Fünun' iz 1910. godine prikazuje upravo ovaj most kao „kapiju Sandžaka“ i metaforu spojene Evrope i Istoka⁸⁸.

⁸⁶ **Fotografija preuzeta iz:** H. Yıldırım Ağanoğlu, *Sultan II Abdülhamid'den günümüze* (Istanbul: IZ Yayıncılık Limited Şirketi, 2023), str. 108.

⁸⁷ Tamara Scheer, *Minimale Kosten, Absolut Kein Blut! Österreich-Ungarns Präsenz Im Sandžak Von Novipazar (1879–1908)*, Frankfurt, 2013, str. 178. Autorka u ovom delu analizira političke, bezbednosne i infrastrukturne tenzije između Osmanskog carstva i Austro-Ugarske u oblasti Novopazarskog sandžaka, s naglaskom na strateški značaj Prijepolja i mosta preko reke Lim

⁸⁸ Servet-i Fünun, br. 971, 13. januar 1910, str. 1

Fotografija 4⁸⁹: Naslovna strana časopisa Servet-i Fünun (1910)

Fotografija 5⁹⁰: Prijepoljski most u Šarampovu posle rušenja 1915. godine

⁸⁹ **Fotografija preuzeta iz:** H. Yıldırım Ağanoğlu, *Sultan II Abdülhamid'den günümüze* (Istanbul: IZ Yayıncılık Limited Şirketi, 2023), str. 114.

⁹⁰ **Fotografija preuzeta iz:** Mensur Zukorlić, *Oblici orijentalne kulture na prostoru jugozapadne Srbije* (Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, doktorska disertacija, 2016), str. 174.

U kontekstu burnih promena početkom 20. veka, most na reci Lim u Prijepolju nije bio samo infrastrukturni objekat, već istinsko ogledalo imperijalne nemoći, lokalne inicijative i političkog nadmetanja Osmanskog carstva i Austro-Ugarske u pograničnom prostoru. Između 1905. i 1909. godine, uprkos višestrukim pokušajima da se sprovede temeljna rekonstrukcija, projekat izgradnje novog, gvođenog mosta bio je usporen administrativnim preprekama, budžetskim ograničenjima i neskladom između centralnih i lokalnih struktura vlasti⁹¹. Most koji je povezivao Prijepolje s Taslidžom (Pljevljima), postepeno je propadao, ali potpuna zamena nije sprovedena; umesto toga, samo je deo drvene konstrukcije zamenjen, dok su tehnički problemi ostali neraščišćeni. Geopolitička napetost se reflektovala i u činjenici da je s jedne strane mosta bila raspoređena austro-ugarska vojska, što je dodatno komplikovalo odluke Osmanske Porte i iziskivalo diplomatski oprez u svakom tehničkom koraku. Iako je Kosovski vilajet dostavio tehničku specifikaciju i predlog za izgradnju gvođenog mosta dužine 123 metra uz angažman evropskih fabrika i transport prema Krivolaku (blizu železničke stanice u oblasti Solunske vilajetske uprave), glavni problem ostala su sredstva, jer je lokalni sandžak imao svega 5% raspoloživog budžeta iz ministarstva⁹². Nakon procene da je za gradnju potrebno čak 6.000 lira, vlasti su saopštile da se realizacija odlaže do sledeće budžetske godine. Tek krajem 1908. dolazi do konkretnog pomaka kada je sultanska Porta odobrila izdvajanje 309.000 kuruša, što je bilo daleko više od ranije procenjenih 187.000, čime je i sama finansijska dinamika gradnje poprimila političku težinu. S obzirom na to da u Prijepolju nije postojala poslovnica Ziraat banke, odlučeno je da se novac poveri lokalnim uglednicima, među kojima su se našli kajmakam Ihsan-beg, zanatlija Hadži Mehmed Sabri, te predstavnici gradske uprave poput Ahmed efendije i Marko-age, što ukazuje na značaj lokalne odgovornosti u očuvanju državnih investicija⁹³. Značaj mosta nije bio samo tehničke, već i civilizacijske prirode, on je bio simbol kontinuiteta Osmanskog prisustva, ali i otpora centralizmu, gde se kroz lik Hadži Mehmed Sabri-bega, imenovanog za lokalnog nadzornika radova, ogledala veza između naroda i države⁹⁴. Njegovo postavljenje i mesečna naknada od 100 kuruša, iako neredovno isplaćivana, dodatno potvrđuju da je

⁹¹ BOA, TFR. I. KV. 214/21321. Dopis Prijepoljskog kajmakamluka Rumelijskoj vojnoj komandi od 24. decembra 1908. (11. Zu-l-ka'de 1326. h.g.).

⁹² BOA, TFR. I. KV. 224/22356. Dopis Rumelijske vojne komande Kosovskom vilajetu od 20. jula 1909. (17. Redžeb 1327. h.g.), kojim se Hadži Sabri-efendi imenuje za rukovodioca lokalnih radova i nadzora nad izgradnjom mosta

⁹³ BOA, BEO 2507/187955. Telegram koji je Sadaret uputio Kosovskom vilajetu 12. februara 1905. (30. kanunusanî 1320. h.g.). U dopisu se iznosi zahtev za tehničku procenu mosta u Prijepolju. Takođe se pominje potreba za izgradnjom gvođenog mosta na Limu

⁹⁴ BOA, BEO 2560/191952. Odgovor Ministarstva trgovine i javnih radova (Ticaret ve Nafia Nezareti) od 13. aprila 1905. (26. mart 1321. h.g.), kojim se potvrđuje da je potrebno 6.000 lira, ali da sredstva za tu godinu nisu predviđena u budžetu

Lim, kao prirodna granica i most kao tačka spoja, u tom periodu predstavljao više od običnog prelaza . Prijepoljski most u Šarampovu je bio stub identiteta, poligon za diplomatiju i metafora jedne epohe u nestajanju.

Fotografija 3⁹⁵: Prijepoljski most u Šarampovu posle Drugog svetskog rata. Na slici se vidi modernizovani most izrađen od metala, oslonjen na betonske stubove, sa minaretom u pozadini.

Zaključak

Prijepoljski most u Šarampovu predstavlja mnogo više od prostorne i funkcionalne konstrukcije. On je svedok epoha, režima, ideologija i naroda. Njegova istorija je neodvojiva od istorije Osmanskog carstva, Austrougarske imperije i balkanskog prostora u celini. Most simbolizuje i moć i otpornost , građen za vojnu i fiskalnu kontrolu, a opstao kao kulturna i identitetska vertikala. Svaki kamen u njegovim temeljima nosi priču o migracijama, razmenama, sukobima i sporazumima. Danas, most postaje izazov sećanja . Kako ga očuvati ne samo kao spomenik, već i kao instrument učenja. U vremenu kada se granice redefinišu, Prijepoljski most u Šarampovu nas uči da je spona između prošlosti i budućnosti već tu u kamenu, vodi i priči koju prenosi.

⁹⁵ **Fotografija preuzeta iz:** Mensur Zukorlić, Oblici orijentalne kulture na prostoru jugozapadne Srbije (Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, doktorska disertacija, 2016), str. 175.

Dino Bašović, rođen 7.12.1990. godine u Prijepolju . Diplomirao na Univerzitetu *Ankara Yıldırım Beyazıt*, na Fakultetu političkih nauka, smer *Međunarodni odnosi*. Zahvaljujući izuzetnim rezultatima tokom studija, ubrajao se među deset najboljih studenata na univerzitetu, te je za osnovne i master studije dobio punu stipendiju Republike Turske.

Po okončanju akademskog obrazovanja, profesionalnu karijeru usmerava ka oblasti bezbednosti i diplomatije, gde ostvaruje saradnju sa relevantnim institucijama ministarstava granične bezbednosti Republike Srbije i Republike Turske, koristeći svoja stručna znanja i veštine u domenu međunarodnih odnosa, kao i aktivno poznavanje turskog i engleskog jezika.

Svoj doprinos razvoju lokalne i regionalne zajednice ostvaruje kroz rad na poziciji savetnika za lokalni i regionalni razvoj i ulaganja, sa posebnim fokusom na unapređenje ekoloških standarda, očuvanje prirodne sredine, jačanje međuinstitucionalne i međuregionalne saradnje, te kreiranje i realizaciju projekata usmerenih ka mladima.

Istakao se i kao organizator humanitarnih aktivnosti, a u februaru 2023. godine, napustio je svoj rodni kraj i učestvovao u spasilačkoj misiji u Republici Turskoj , pomažući stanovništvu pogođenom prirodnim katastrofama.

Trenutno obavlja dužnost pomoćnika predsednika opštine Prijepolje, gde nastavlja da doprinosi razvoju zajednice kroz institucionalni, međukulturalni i projektni angažman.

Маида Груден, 1975 -
maida.gruden@mij.rs

Милица Томић, 1995 -
milica.tomic@mij.rs
Музеј Југославије, Београд, Србија

Фотографије посете Јосипа Броза Тита текстилном комбинату „Рашка“ у Новом Пазару из Фототеке Музеја Југославије

Људи, вредности и дела која нас повезују

О Музеју

Данашњи Музеј Југославије до 2016. године носио је назив Музеј историје Југославије (МИЈ). Име је промењено двадесет година по оснивању Музеја историје Југославије 1996. године, спајањем и уједно престанком постојања две институције: Меморијалног центра Јосип Броз Тито и Музеја револуције народа и народности Југославије. Промена имена музеја, као и процес ревалоризације музејског фонда, представљају значајан корак у процесу да се два хетерогена, али јасно симболички омеђена фонда слију у јединствени фонд с обзиром на то да збирке осим историјског имају и значајан културолошки, социолошки и антрополошки потенцијал. Делокруг музеализације и истраживања усмерен је на југословенско наслеђе и историјске процесе стварања, употребе и интерпретације југословенске прошлости. Временски распон протеже се од генеалогije југословенске идеје, од првих манифестација средином 19. века до њеног отелотворења 1918. године, затим периода Краљевине СХС, Краљевине Југославије и социјалистичке Југославије, до друштвених, културних и идентитетских форми које опстају и након политичког нестанка Југославије. Фокус се, дакле, помера с нормативног оквира – државе и њених развојних фаза – на друштвене и културне феномене, процесе и трансформације које је генерисао тај оквир.⁹⁶

Музеј Југославије је од 2021. године матичан за друштвену историју и наслеђе Југославије на територији Србије и након тога је почела прва фаза имплементације матичности за југословенско наслеђе, што подразумева: идентификацију и евидентрање организација и институција које баштине југословенско наслеђе или се брину о њему, попут музеја, центара за културу, архива, завода за заштиту споменика, позоришта и библиотека, али и организација из невладиног сектора, појединаца и колекционара који чувају сећања на Југославију. С тим у вези, фокус нашег интересовања као

⁹⁶ Из документа „Изјава о идентитету Музеја Југославије 2020“.

матичне куће јесу материјални предмети, артефакти, документа или манифестације нематеријалне културе која сведоче о државотворности и културним политикама и односе се на еманципацију друштва, социјализам и његове тековине, мултиетничност, прогрес, култ владара, ратове у 20. веку, као и на постјугословенске културне процесе. У децембру 2024. године тим за матичност Музеја Југославије је у оквиру једног од бројних теренских истраживања обишао институције културе у Краљеву, Рашки, Новом Пазару, Тутину, Сјеници, Новој Вароши и Пријепољу. Том приликом успостављена је плодотворна комуникација с колегама из Библиотеке „Вук Караџић“ у Пријепољу након чега је уследио позив Музеју Југославије да учествује у пројекту „Људи, вредности и дела која нас повезују“.

Музеј Југославије, између осталог, баштини фото-грађу која документује друштвенополитичку активност Јосипа Броза Тита. Преко 150.000 црно-белих фотографија (формата 18 x 24 cm) и 800.000 негатива показују све значајне догађаје од 1947. до 1980. године у којима је учествовао и којима је присуствовао Јосип Броз. Фотографије су дело фотографа запослених у Кабинету председника Републике: Драгутина Грбића, Александра Стојановића, Милоша Рашете и Мирка Ловрића. Због непостојања довољно информација, као и расположиве архивске грађе, није било могуће прецизно утврдити ауторство сваке фотографије, што остаје задатак будућих истраживања.⁹⁷ Захваљујући пројекту “Дигитализације историјског фото-архива МИЈ”,⁹⁸ када је скенирано 132.000 црно-белих фотографија, настала је Фототека МИЈ, инспирисана жељом да се омогући лакши приступ фотографијама које баштини овај музеј. Сајт Фототека МИЈ, којем се може приступити путем линка foto.mij.rs, омогућује широј јавности увид у фотографску архиву, и то коришћењем базе фотографија доступних на овом месту. Корисницима је омогућено и регистровање на сајту како би креирањем сопственог налога могли правити галерију фотографија по личном избору. Открића и информације које посетиоци сајта имају о фотографијама могу да чувају у сопственим галеријама, али и да их поделе с кустосима Музеја, што представља значајну помоћ у будућим истраживањима и размени знања о

⁹⁷ <http://foto.mij.rs/site/about>, приступљено 06. 03.2025, у 11:25.

⁹⁸ Организација и координација пројекта “Дигитализације историјског фото архива МИЈ”: Катарина Живановић и Иван Манојловић; Координатор истраживања: Радован Цукић; Истраживање и индексирање материјала: Радован Цукић, Јована Недељковић и Марко Радовановић; ПР и промоција пројекта: Мирјана Славковић, Скенирање фотографе, израда и имплементација базе података: Војни архив – Министарство одбране Републике Србије; Дизајн веб интерфејса: Јована Тимотијевић; Тим за програмирање и израду веб сајта: Никола Гавриловић (IPHouse), Никола Пауновић (IPHouse) и Данко Стојановић (IPHouse); Подршка: Теленор фондација.

нашој заједничкој прошлости. Сајт Фототека МИЈ, foto.mij.rs у онлајн простору доступан је од 27. новембра 2013. године.

Посета Јосипа Броза Тита текстилном комбинату „Рашка“ у Новом Пазару 15. априла 1971. године.

За текст којим Музеј Југославије учествује у пројекту „Људи, вредности и дела која нас повезују“ одлучиле смо да издвојимо фотографије из Фототеке МИЈ које документују посету Јосипа Броза Тита текстилном комбинату „Рашка“ у Новом Пазару 15. априла 1971. године. На основу чланка из листа „Борба“ под насловом „Радничка класа свих националности и у свим републикама има иста гледишта и исте интересе“,⁹⁹ а који представља извод из поздравног говора грађанима Новог Пазара, сазнајемо да је председник Републике друг Тито допутовао у центар Санцака Нови Пазар, заједно са супругом Јованком Броз и политичким функционерима СФРЈ: Марком Никезићем, Драгославом Марковићем, Драгим Стаменковићем, Фадилом Хоџом, Али Шукријом и Мирјаном Крстинић, који се могу идентификовати на фотографијама из Фототеке МИЈ. У текстилном комбинату „Рашка“ друга Тита је дочекао и поздравио директор овог колектива Сафет Мекић. Он је председника обавестио о солидном пословању ове радне организације, али је указао и на чињеницу да комбинат своју перспективу види у даљој, бржој модернизацији и реконструкцији, као и да текстилној индустрији, у којој су од укупног броја радника 65 процената жене, треба помоћи најављеним мерама кредитно-монетарне политике и девизног режима. Друг Тито је после разговора обишао погоне комбината у којим су га радници и раднице срдечно дочекали, што је забележено објективима камере фотографа Кабинета председника Републике. Једна фотографија у фокусу обиласка има управо текстил као производ ове индустрије, која је своје истурене погоне имала и у Сјеници и Тутину. У техничкој збирци Музеја Југославије чува се комплет од три албума са узорцима тканина из текстилног комбината „Рашка“ које је Јосип Броз Тито добио од ове организације као поклон за рођендан 25. маја 1960. године.

На путу од комбината „Рашка“ до центра Новог Пазара 15. априла 1971. године друга Тита и остале госте је поздравио велики број житеља овог града. На трибини испред нове зграде Радничког универзитета Јосип Броз Тито се обратио грађанима краћим говором у којем је истакао важност неговања братства и јединства, одакле издвајамо један део значајан за тему „Људи, вредности и дела која нас повезују“: „У свим

⁹⁹ „Посета председника Републике Санцаку, Радничка класа свих националности и у свим републикама има иста гледишта и исте интересе“, *Борба*, 16. 4. 1971.

крајевима Југославије – а свуда има више националности – радничка класа игра хисторијску улогу у преовладавању остатака прошлости у којој је владала подвојеност између наших народа иако су живјели један близу другог“.¹⁰⁰

На основу фотографија посете Јосипа Броза Тита текстилном комбинату „Рашка“ у Новом Пазару из Фототеке МИЈ и доступног текста у периодици из 1971. године можемо закључити да су привреда и индустријализација представљале јак стожер заједничког живота, као и еманципације жена које су радиле у текстилној индустрији. По речима председника Скупштине општине Нови Пазар Мехмеда Бјекића, почетком седамдесетих година порасло је интересовање радних организација из развијених подручја Југославије за улагања у привреду новопазарске комуне, и настала успешна пословна сарадња с „Црвеном заставом“ из Крагујевца и предузећем Робних кућа Београд.¹⁰¹ Осим избора фотографија представљених у овом тексту, на сајту Фототеке МИЈ могу се погледати и истражити фотографије Јосипа Броза у разговору с политичким активом Новог Пазара, Тутина, Сјенице и Рашке, као и с припадницима Треће санџачке ударне бригаде.

За крај, искористиле бисмо ову прилику да позовемо све заинтересоване за југословенско наслеђе да своја истраживања и сазнања у вези с доступном фотографском грађом поделе с нама и на тај начин учествују у развијању матичне делатности Музеја Југославије која осим што мапира и чува сећања на југословенске феномене, промовише и вредности које проистичу из тих феномена као што су солидарност, еманципација, једнакост, мултиетничност и многе друге.

¹⁰⁰ „Посета председника Републике Санџаку, Радничка класа свих националности и у свим републикама има иста гледишта и исте интересе“, *Борба*, 16. 4. 1971, стр 5.

¹⁰¹ Текстилни комбинат „Рашка“ који је почео да ради 1958. године и који је некада запошљавао више од четири хиљаде радника у матичним фабрикама у Новом Пазару и погонима у Сјеници и Тутину, у периоду транзиције након распада Југославије доспео је у стечајно стање октобра 2013. године. Извор: <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/poverioci-tk-raska-protiv-prodaje-objekata/> приступљено 22. 2. 2025, у 16:05. У комплексу некадашњег Текстилног комбината „Рашка“ подигнута је нова топлана на био масу и гас 2022 године. Извор: <https://toplananp.rs/ministarka-mihajlovic-nova-toplana-samo-pocetak-ulaganja/>, приступљено 30. 3. 2025, у 10:07.

Посета текстилном комбинату „Рашка“:

1971_462_038

1971_462_036

1971_462_039

1971_462_040

Биобиблиографија ауторица

Маида Груден је рођена 1975. године у Ужицу. Завршила је студије историје уметности 2001. године на Филозофском факултету у Београду. Ради као кустоскиња Музеја Југославије од 2024. године. Од 2006. до 2024. године била је уредница ликовног програма Дома културе Студентски град (ДКСГ) на Новом Београду. Била је иницијатор интердисциплинарних пројеката у ДКСГ: Циклус визуелно-музичких догађаја *Четири годишња доба* (2008–2010); Изложбе и радионице *Проширено поље књиге као уметничког објекта* (2019–2015.) у сарадњи са издавачком кућом *Корнет*

из Београда. Са проф. Оливером Батајић Сретеновић и Факултетом примењених уметности покренула је 2018. године *Међународно студентско бијенале уметности књиге с(БУК)* у ДКСГ. Од 2020. до 2024. године радила је као главна координаторка међународног пројекта *They: Live - student lives revealed through context-based art practices* (*Они живе – студентски животи откривени кроз контекстуалне уметничке праксе*) који су подржали програм Креативна Европа Европске уније и Министарство културе РС, чији је носилац био ДКСГ. Била је на стручном усавршавању за кустосе на програму *Pedantic Arts Residency's* у Питсбургу у Сједињеним Америчким Државама 2025. године. Као стипендиста *CECArtsLink Фондације* из Њујорка учествовала је у кустоској резиденцији при Arizona State Art Museum у Фениксу у Сједињеним Америчким Државама. Похађала је стручну праксу у Музеју модерне уметности у Стокхолму кроз програм размене *Српски музејски професионалци у Шведској поводом педагошког рада са публиком* који су 2011. године организовали Шведска амбасада у Београду и Шведски институт. Од 2003. до 2005. радила је као кустоскиња у Народном музеју у Београду на одељењу за Новију уметност. Кроз стручни рад на истраживању и каталогизацији Збирке Растка Петровића положила је кустоски испит 2004. године.

Одабрана библиографија

Handbook for development and implementation of participatory art projects on student

campuses, заједно са Андријом Стојановићем, у: *They:Live*.

Exploring student lives through photography, oral history and context-based art (eds.

Лоренцо Торес Хортелано, Маида Груден и Андрија Стојановић), Tirant lo

Blanch, Валенсија, 2024.

Contemporary art and archives, European Archival blog, <https://coop.hypotheses.org/2190>, 2022.

Дигитална хуманистика и авангардно мишљење, Нова Повезивања: Од сцене ка

мрежи, Факултет за медије и комуникације, Београд, Србија, 2017.

Транзиција кустоских пракси, Галерије и изложбени простори у Србији,

Министарство културе Републике Србије и Anonimus said, Београд, Србија, 2015.

Милица Томић: Мој пут као кустоскиње и истраживачице почео је у Београду. С мастер дипломом из историје уметности Универзитета у Београду, коју сам стекла 2020. године, заронила сам у свет музеологије и херитологије, да бих касније, 2023. године, пријавила докторат како бих истражила актуелни афективни и чулни заокрет у музејским студијама. Та академска основа и данас покреће мој рад. Од 2019. године радим као кустоскиња у Музеју Југославије, што ми је омогућило да своје академско и теоријско залеђе спојим са иновативним приступима у пракси када су у питању истраживање, очување и интерпретација културног наслеђа. Годинама сам дигитализовала збирке и усавршавала процесе документације користећи најсавременију технологију. Такође, моји дани су испуњени осмишљавањем едукативних програма — радионица за децу, студенте и одрасле — и вођењем тура које оживљавају југословенско наслеђе и историју. Координација Студентског клуба Музеја Југославије чини ми главно задовољство јер осмишљавањем разнородних активности имам прилику да повежем младе људе с њиховим наслеђем. Коауторка сам изложбе „ТАНЈУГ јавља: рат је завршен“ и сарадница на изложбеним пројектима као што су „Умро је друг Тито“ и „Јежева кућица: измишљање бољег света“. Ауторка сам неколико научних радова који се углавном тичу афективног и чулног приступа интерпретацији наслеђа као што су „Синестезија у уметности као вид наслеђа“ и „Синестезија као корак ка тоталном музеју“.

Sadržaj

Kamala Kašić

Uvodna riječ4

Hadija Džigal Kriještorac

Prijepoljska biblioteka – skice za interkulturno lice u zajedničkom prostoru i vremenu6

Добрила Бегенишић

Некњижна грађа о Полимљу у фонду Народне библиотеке Србије..... 18

Adnan Prekić

Naučno-metodološki pristup istraživanju kulturnog naslijeđa na Tromeđi25

Mubera Bavčić, Amer Maslo

Područje Sandžaka u djelima saradnika Orijentalnog instituta u Sarajevu36

Suzana Marjanović, Čedomila Bastać

Fond Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“ i prijepoljski kraj45

Бука Јеремих

Докторске дисертације о Полимљу у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“51

Ismeta Džigal-Berkovac, Almira Alibašić-Fideler

Poveznice Prijepolja i Sarajeva kroz arhivsku građu Historijskog arhiva Sarajevo60

Radenko Šćekić

Arhivska građa i bibliografske jedinice u Biblioteci istorijskog instituta u Podgorici koji se odnose na prostor Polimlja, Zatarja i konkretno Prijepolja.....72

Душица Мурић, Анђа Бјелић

Ужичка библиотека – међа је само реч81

Emina Kešan Tolomanoski, Narcisa Rastoder

Bosna i Hercegovina i prijepoljski kraj u bazama UNSA biblioteka90

Dino Bašović

Prijepoljski most u Šarampovu: Granica epoha, ogledalo imperija i stub identiteta.....100

Манда Груден, Милица Томић

Фотографије посете Јосипа Броза Тита текстилном комбинату „Рашка“ у Новом Пазару из Фототеке Музеја Југославије109

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

025.2(082)
930.25(082)
930.85(497.11)(082)
930.85(497.16)(082)

ПРОЈЕКАТ Људи, вредности и дела која нас повезују / [уредница Хадија Џигал Кријешторац] = *Projekat Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju* / [urednica Hadija Džigal Kriještorac]. - Пријепоље : Библиотека "Вук Караџић" ; Prijeplje = Biblioteka "Vuk Karadžić", 2025 (Пријепоље : Графокартон) ; Prijeplje (Grafokarton). - 117 стр.: илустр. ; 25 cm

Слике аутора. - Радови на срп. и бос. језику. - Тираж 100. - Стр.4-5: Ljudi, vrednosti i dela koja nas povezuju / Kamala Kašić. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Садржи биобиблиографске податке о ауторима.

ISBN 978-86-87709-18-8

а) Библиотеке -- Фондови -- Зборници

б) Архиви -- Фондови -- Зборници

в) Санџак -- Културна историја -- Зборници

COBISS.SR-ID 167890441